

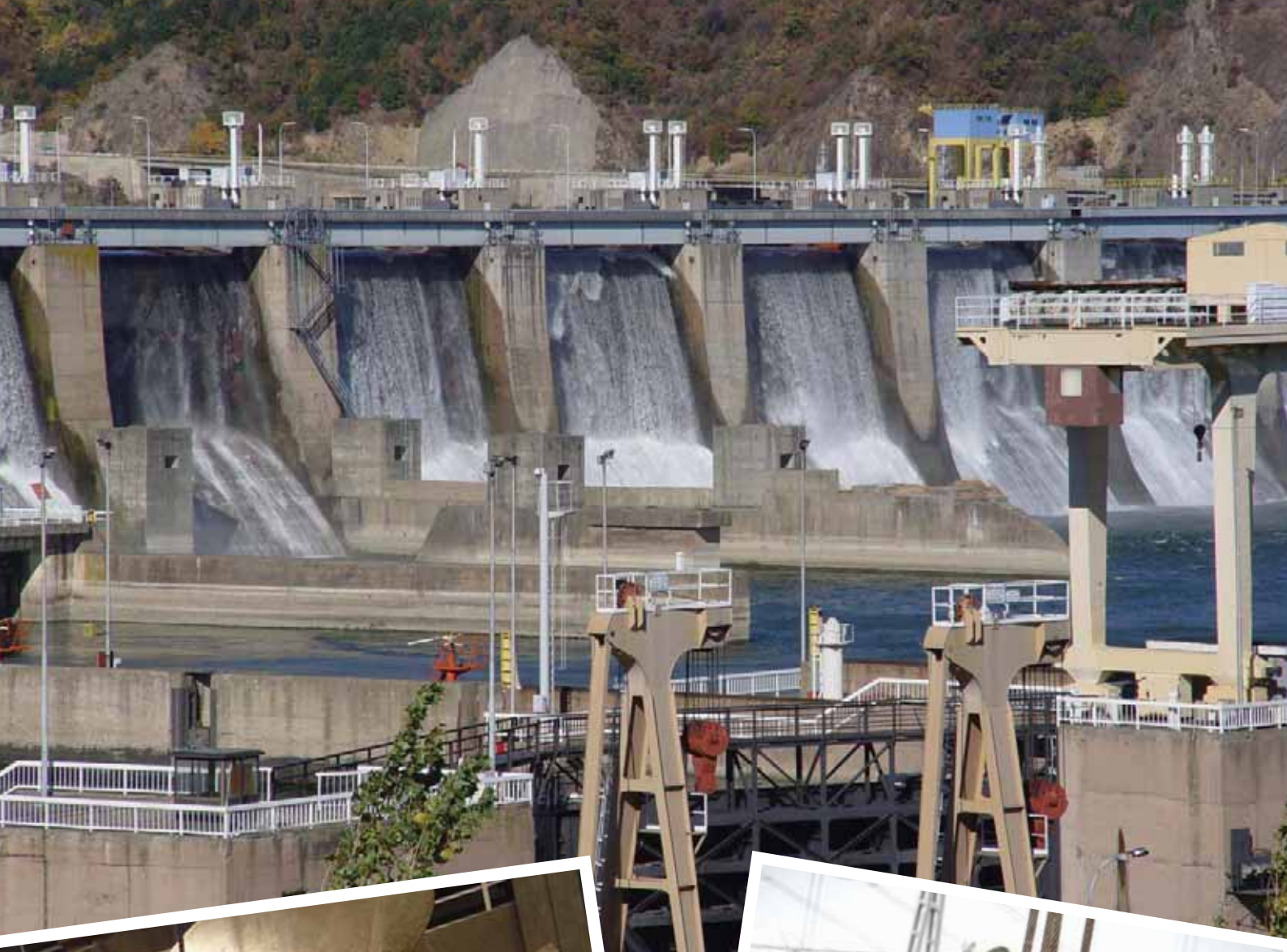
Проф. др Јуриј Бајец:

ЕПС НИЈЕ ФАБРИКА ЦИПЕЛА стр. 4

Конференција: „Енергетска будућност Балкана“

НЕМА ТРЖИШТА БЕЗ ТРЖИШНИХ ЦЕНА стр. 14

Дан ПД „ХЕ Ђердап“ – 16. мај

Драган Недељковић

Кљукање (чије) дебеле гуске

Помало неочекивано Републичка агенција за енергетику је почетком ове године прогласила да су сви купци електричне енергије, изузев домаћинстава, постали квалификовани. Процес који се у другим земљама водио постепено, годинама, како би купци стекли право да бирају снабдевача и слободно уговарају цене и услове испоруке струје у Србији је уведен једним потезом. Десило се, међутим, чудо невиђено - нико, словом и бројем, ниједан купац није ни покушао да искористи стечено право. Иако је регистровано, то јест лиценцирано више од двадесет трговаца електричном енергијом, ниједан посао није закључен. Ово запажање је било изнето и у више излагања на Другој годишњој конференцији о енергетици - "Енергетска будућност Балкана", одржаној 15. априла у хотелу Хајат у Београду.

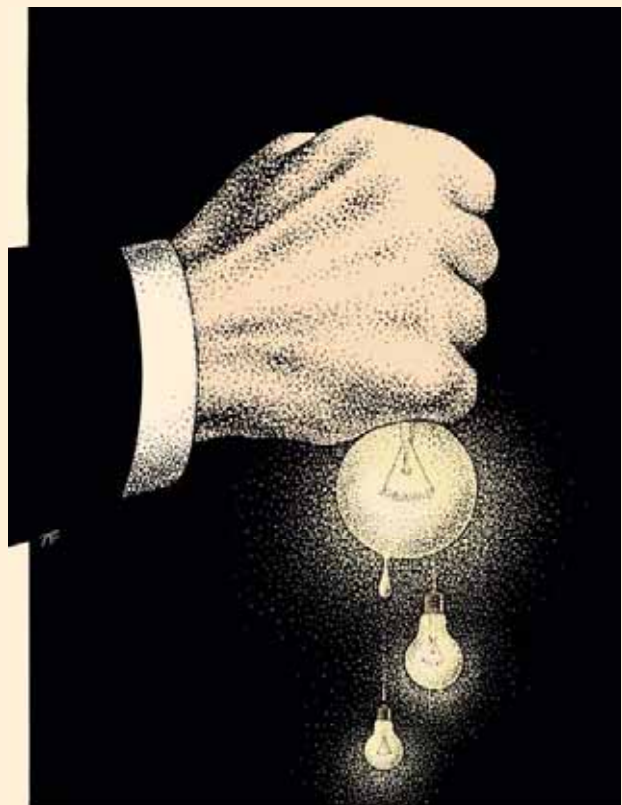
Ако се присетимо времена почетака дерегулације електропривреде у европским земљама, уочићемо да је укидање монопола електропривреде и право купаца да се снабдевају где нађу повољније услове било међу најзначајнијим реформама. Очекивало се да ће то довести до снижавања цена и конкуренције међу произвођачима, али је технички и правно требало штошта мењати да би се новостечено право користило. Отуда постепеност у примени и прописивање са колико потрошње се у некој години стиче такво право. Крајњи циљ је да сви купци имају исте могућности, мада још нигде домаћинства нису стекла право избора снабдевача.

Здрав разум упућује да у Србији постоји неки проблем кад нико од купаца не жели да напусти статус тарифног купца и користи повољнији статус - квалификованог купца. А проблем је давно познат - цене електричне енергије. Можда све објашњава пример једног од највећих купаца у Србији - "US Stil", у Смедереву. Иста компанија има железару у Кошицама у Словачкој, а грубе рачунице показују да се у Смедереву "уштеди", то јест мање плати него у Кошицама између 40 и 50 милиона евра годишње за електричну енергију. Истине за вољу, разлика је толика и због чињенице да су цене струје у Словачкој међу највишим у Европи, а у Србији најниже.

Могуће је, наравно, навести више примера, чак и за фирме које послују у Србији и у другим земљама, али нема потребе. "Правило" важи за све купце, без обзира на власништво и врсту посла којим се бави. Подразумева се, такође, да Србија није једина земља

која се суочила са проблемом тарифних и квалификованих купаца. Мада је тешко наћи државу у којој се цене електричне енергије деценијама држе испод сваког економског нивоа, у неким земљама доскочили су, ипак, таквим купцима који не желе да користе привилегију квалификованог купца. Прописима су уредили да статус квалификованог купца аутоматски значи губљење права на статус тарифног купца и тако је веома једноставно елиминисан тај проблем.

Шта би за ЕПС значило да на тржишним принципима уговара испоруке целокупној индустрији и привреди, вероватно не треба ни објашњавати. Пре тога, ипак, треба променити законске одредбе, али у предлогу надлежног министарства овај проблем се уопште не помиње. Не упуштајући се у неопходну процедуру за промену закона, од иницијатива до владиног акта и скупштинске расправе (а ништа од тога не функционише), намеће се и питање „зашто кљукамо и чију то дебелу гуску“ ниским ценама домаће електричне енергије. Чији је то интерес?

Илустрација: Југослав Влаховић

ЛИКОВНА И ГРАФИЧКА ПРИПРЕМА:

„MarAdjo“ – Београд

НАСЛОВНА СТРАНА:

Светлана Петровић

ШТАМПА:

Штампарија „Политика“ а.д.

Београд

ТИРАЖ:

10.000 примерака

ПРВИ БРОЈ ЛИСТА ЗДРУЖЕНЕ
ЕЛЕКТРОПРИВРЕДЕ СРБИЈЕ, ПОД
НАЗИВОМ „ЗЕП“, ИЗАШАО ЈЕ ИЗ
ШТАМПЕ МАРТА 1975. ГОДИНЕ;
ОД МАЈА 1992. НОСИ НАЗИВ „ЕПС“;
ОД 6. АПРИЛА 2005. ГОДИНЕ ЛИСТ
ИЗЛАЗИ ПОД ИМЕНОМ „kWh“

ИЗДАВАЧ:

ЈАВНО ПРЕДУЗЕЋЕ
ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА
СРБИЈЕ

Више нико озбиљан, осим неких људи из минорних партија, не говори о потпуној продаји Електропривреде Србије. И то је добро. То, међутим, никако не значи да од свега започетог у погледу својинске и других видова трансформације ЕПС-а треба дићи руке. Али, том послу не може се прићи као да је у питању обична фабрика ципела, сматра проф. др Јуриј Бајец

страница 4

Време не ради за ХЕ „Ђердап 1“ и само новим договором са руским партнерима могуће је да се реализује ревитализација агрегата. Читав пројекат је у међувремену поскупео. Руски партнер сада није спреман да те послове обавља по уговореним ценама, али ни ЕПС, односно ХЕ „Ђердап“, да плате више од онога што није било утемељено у уговорима и анексима, каже за „kWh“ Горан Кнежевић, директор ПД „ХЕ Ђердап“.

страница 6

Надлежност Регулаторне комисије за енергетику Републике Српске јасно је одређена Законом о електричној енергији. Влада има надлежност у домену одређивања енергетске политике, док су тарифе у потпуној надлежности Регулаторне комисије рекао је за лист „kWh“, Миленко Чокорило, председник РЕРС.

страница 8

Регулаторна комисија за енергетику Републике Српске самостално одлучује о ценама за које захтев подноси електроенергетска предузећа. У Србији та предузећа предлажу цене, Агенција даје мишљење, а Влада коначну сагласност, наводи Љубо Машић, председник Савета АЕРС-а.

страница 10

Само половина од постојећих термоелектрана у региону, остаће у погону до 2030. године и у том раздобљу потребно је изградити чак 25.000 мегавата нових капацитета. Већина земаља југоисточне Европе, у наредних седам до осам година, изузимајући Бугарску, а од 2010. године Румунију, биће зависне од увоза електричне енергије. Србија, притом, мора да предњачи у развоју електроенергетике.

страница 14

Не могу ниском ценом да се штите сви купци електричне енергије, већ само грађани са посебним социјалним потребама. То се у ЕУ једино сматра оправданим и протекционизам у ценама струје за привредна предузећа не спада у допустиву политику. Таква квалификација више је пута изнета на скупу енергетичара у Београду.

страница 17

Од 31. маја ове године почиње пријављивање за бесплатне акције запослених и бивших запослених у ЕПС-у и његовим зависним ПД. Уз копију личне карте, уверење о држављанству, потврду о пребивалишту, за пријаву је потребно поднети и копију радне књижице, као и потврду о радном стажу

страница 18

Хомогенизација угља је уједначавање квалитета основног горива за електране, пре него што стигне до њихових депонија. Примењујући најбоља технолошка искуства рудника угља у развијеним земљама, квалитет горива и у ЕПС-у пратиће се по три основна параметра

страница 22

НАШ ИНТЕРВЈУ	ПРОФЕСОР ДР ЈУРИЈ БАЈЕЦ О ТРАНСФОРМАЦИЈИ ЕЛЕКТРОПРИВРЕДЕ ЕПС није фабрика ципела	страна 4
РАЗГОВОР С ПОВОДОМ	ГОРАН КНЕЖЕВИЋ, ДИРЕКТОР ПД „ХЕ ЂЕРДАП“ Цена кочи ревитализацију	страна 6
	МИЛЕНКО ЧОКОРИЛО, ПРЕДСЕДНИК РЕГУЛАТОРНЕ КОМИСИЈЕ ЗА ЕНЕРГЕТИКУ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ Одлуке регулатора – коначне	страна 8
	ЉУБО МАЋИЋ, ПРЕДСЕДНИК САВЕТА АГЕНЦИЈЕ ЗА ЕНЕРГЕТИКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ Два аршина за цену струје	страна 10
ФОРУМИ	УПРАВНИ ОДБОР ЕПС-а Потрошња расте, струје има	страна 11
АКТУЕЛНЕ ТЕМЕ	ДРУГА ГОДИШЊА КОНФЕРЕНЦИЈА О ЕНЕРГЕТИЦИ - “ЕНЕРГЕТСКА БУДУЊНОСТ БАЛКАНА” Нема тржишта без тржишних цена	страна 14
	КО ИМА ШТЕТУ А КО КОРИСТ ОД СОЦИЈАЛНЕ ЦЕНЕ СРПСКЕ СТРУЈЕ Јевтина енергија, већи профит	страна 17
	ОД 31. МАЈА ПОЧИЊЕ ПРИЈАВА ЗА АКЦИЈЕ ЗАПОСЛЕНИХ У ЕПС-у Привредно друштво даје потврду о стажу	страна 18
	ШТА ДОНОСИ ХОМОГЕНИЗАЦИЈА УГЉА НА КОПОВИМА ЕПС-а Квалитетом угља против мазута	страна 22
	ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТСКА СИТУАЦИЈА У СРБИЈИ Варљиво сунце увећало потрошњу	страна 23
	СТРУКТУРА ПОТРОШЊЕ ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ У СРБИЈИ Домаћинства троше све више	страна 24
АКЦИЈЕ	НАШИ АЛПИНИСТИ НА НАЈВИШЕМ ЈУЖНОАМЕРИЧКОМ ПЛАНИНСКОМ ВРХУ Застава ЕПС-а на Аконкагви	страна 28
ЖИВОТНА СРЕДИНА	У ОБРЕНОВЦУ ОДРЖАНА ПРВА КОНФЕРЕНЦИЈА СВИХ ЕКО-ФОНДОВА СРБИЈЕ Расту улагања у екологију	страна 29
НА ЛИЦУ МЕСТА	ДЕСЕТ МИЛЕНИЈУМА ПЛОВИДБЕ: ОД ЛЕПЕНСКОГ ВИРА ДО ХИДРОЦЕНТРАЛА Тамо где је колевка Европе	страна 32
ПОВРШИНСКИ КОПОВИ	РБ „КОЛУБАРА“ – ПОЉЕ „Д“ И ЕКСПРОПРИЈАЦИЈА Касни се, али угља има	страна 34
ТЕРМОЕЛЕКТРАНЕ	РЕМОНТИ У ТЕНТ „Б“ „Двојка“ ускоро са новом снагом	страна 36
ХИДРОЕЛЕКТРАНЕ	У ПД „ХЕ ЂЕРДАП“ НОВИ СТАНДАРДИ КВАЛИТЕТА Сертификат за заштиту животне средине	страна 38
ДИСТРИБУЦИЈЕ	ИЗМЕНА ПЛАНА ПОСЛОВАЊА ПД „ЕЛЕКТРОСРБИЈА“ ЗА 2008. Цена струје угрожава ликвидност	страна 40
СВЕТ	УПОЗОРЕЊЕ ЕНЕРГЕТСКОГ УРЕДА НЕМАЧКЕ Тама у Европи овог лета!	страна 44
	ТЕЖЊЕ КИНЕ КА ЕНЕРГЕТСКОЈ НЕЗАВИСНОСТИ Мегапројектима до стабилних извора	страна 46
КУЛТУРА	ЈОВАН ДУЧИЋ Осамнаест старих платана	страна 54
ЗДРАВЉЕ	ПРОЛЕЋЕ – ВРЕМЕ АЛЕРГИЈА Шетња само по киши	страна 58
ЉУДИ	ВЛАДАН ЧАНИЋ, ВОДЕЋИ ИНЖЕЊЕР У КОТЛОВСКОЈ ГРУПИ ТЕНТ „Б“ У знаку деветке	страна 60
УПОЗНАЈМО СРБИЈУ	ЗАЈЕЧАР, КАО ФЕНИКС Град сликан људима	страна 62

Професор др Јуриј Бајец о трансформацији електроприведе

ЕПС није фабрика ципела

Држава ни у једној варијанти не сме да се одрекне контролног пакета, али ни да дозволи да развојна питања ЕПС-а постану плод политичког одлучивања. – Најгоре решење је продаја дела ЕПС-а ради пуњења буџета

Више нико озбиљан, осим неких људи из минорних партија, не говори о потпуној продаји Електропривреде Србије. И то је добро. То, међутим, никако не значи да од свега започетог у погледу својинске и других видова трансформације ЕПС-а треба дићи руке. Поготово не у отклањању слабости које увек прате рад великих државних монополских предузећа каква је, поред осталих, и сам ЕПС. Али, том послу не може се прићи као да је у питању обична фабрика ципела, сматра проф. др Јуриј Бајец, наш познати економиста и научни саветник Економског института у Београду.

ЕПС ни по чему, каже Бајец, није обичан „комад“ породичног блага, већ национални ресурс, са многим директним и још већим посредним користима за целу заједницу. Зато држава, ни у једној варијанти, не сме да се одрекне контролног пакета у њему, али ни да дозволи да његова развојна питања или приватизација постану плод политичког надмудривања. Његова даља судбина мора да буде плод осмишљене државне и дугорочне електроенергетске политике донете на влади и усвојене

Јуриј Бајец

у републичкој Скупштини. ЕПС данас, а поготово оно што треба да буде сутра, није минули рад само оних који су у њему радили, већ, пре свега, највећег броја грађана ове земље.

Својинске промене у функцији развоја

Професор Бајец није баш велики поборник идеје о бесплатној подели акција јавних предузећа, па тиме и ЕПС-а, пунолетним грађанима, али закон је ту

и док се не промени мора се примењивати. Остаје, напомиње, да се види и колики ће део акција добити садашњи и његови бивши радници.

Све у свему, напомиње, лако се може догодити да поприличан део његовог скупог „колача“ акција пређе у руке грађана, а да главно питање – развој компаније остане нерешено. Зато сваки следећи потез, уз доношење одговарајуће државне одлуке, мора да буде базиран само на развоју ЕПС-а, јер ми ни сада, са привредом која се буди, немамо довољно електричне енергије, па је у зимском периоду увозимо.

– Када кажем да се у будућим својинским и другим променама ЕПС-а мора водити рачуна о његовој развојној компоненти, не говорим о продаји неког његовог дела да би се узете паре слиле у буџет – истиче Бајец. – То би тек био промашај. Пошто, међутим, још нема неког целовитог и осмишљеног програма његовог реструктурирања, сматрам да би се неком великом иностраном стратешком партнеру, на тендеру, могло понудити двадесет одсто акција ЕПС-а и тај новац искористити за подизање нових блокова термоелектрана

Уз лигнит, шта још?

Једностраним албанским проглашавањем независности Косова за државу ЕПС је, бар књиговодствено, остао без вредне имовине, али и огромних резерви угља, примећује Бајец. Шта ће се с том имовином урадити до краја, остаје да се види, али Србији, а тиме и ЕПС-у, намеће се озбиљно питање – на чему базирати електроенергетску будућност. На исцрпљивању преосталих резерви лигнита у Колубари и Костолцу или се окренути неким другим изворима.

– Знам многе који ће се свим силама залагати за развој некаквих обновљивих врста енергије, биомасе, ветра или мини хидроцентрали – наглашава наш саговорник. – Некима ни нуклеарне електране нису баш стране, али ја у томе не видим нашу будућност. Привреди која се развија по стопи од седам одсто годишње биће потребно много струје за пет до десет година, а у Србији се бар две деценије није ништа направило. Због тога ми се сасвим реалним чине могућности које нам се нуде прихватањем гасног аранжмана са Русима. С нашим повезивањем на такозвани јужни ток, којим треба да се природни гас из те простране земље достави до Европе, могли бисмо да подигнемо гасне електране и ублажимо оскудицу струје. Њена цена, истина, била би плод набавне цене гаса, али боље и то него мрак. Најскупља је струја – када је нема.

од 700 или више мегавата. Бајец додаје и да постоје нека друга решења, као што је, на пример, узимање дугорочних инвестиционих зајмова, јер смо се тако некада градили, али о томе, ипак, држава мора да каже своју реч.

Струја готово багателна

И то она иста држава која је годинама, подсећа наш саговорник, куповала социјални мир својих грађана ниском ценом струје, али и појединим великим фирмама омогућавала огромне профите нереалном ценом електричне енергије. Ситуација ни сада није много боља. Цена киловат - часа у Србији, која у просеку износи око пет ев-

Нова процена вредност

ЕПС је, према подацима којима располаже Бајец, најскупље и највеће предузеће у Србији. Књиговодствена вредност капитала ЕПС-а је почетком ове године процењена на око 6,7 милијарди евра. Нова процена вредности, како истичу у ЕПС-у, показала је да је у протеклом периоду остварен раст од 44 одсто књиговодствене вредности у односу на 2004. годину. Овом проценом су обухваћене све непокретности, постројења, опрема ЕПС-а и привредних друштава чији је та компанија оснивач. Након утврђивања књиговодствене вредности, основни циљ је довођење ЕПС-а у позицију да, као систем, послује профитно. То се не може постићи некаквим масовним отпуштањима радника или драстичним кресањем трошкова. Простора за рационализацију, наравно, увек има, али до профитабилности и рентабилности зна се како се долази, наглашава Бајец.

роценти, убедљиво је најнижа у целом региону, а у односу на просек земаља Европске уније и упола нижа. Шта то говори? Да ЕПС са садашњом ценом електричне енергије, ма коме га продали, не може као систем да послује

успешно, а без профита нема развоја. Тиме се, опет, враћамо на почетак – на улогу државе.

Чим нешто не вреди пуно, а потрошња се не осети по џепу, што је случај са струјом, нико не води рачуна. Чак ни држава. Јер, да је одлучна да помогне својој компанији, донела би много строже грађевинске и друге прописе по којима би се спречило расипање сваке врсте енергије, па и струје. Не би нам куће и солитери били као решетке, а прозори за прављење промаје. Када би, међутим, цену струје, као најплеменитији вид енергије, довели на ниво бар суседних земаља, и наши потрошачи би се брзо прерачунали и почели да штеде. Наша садашња електроенергетска ефикасност више се граничи са расипништвом него са озбиљним настојањима да радимо, производимо и живимо уз што мање утрошке енергије и трошкове. А и што би када је цена струје готово багателна, пита Бајец и додаје да ЕПС-у ни садашња двоцифрена инфлација не иде у прилог. Свако поскупљење струје инфлација обезвреди, а ЕПС остаје без здравих пара за развој или за нужне оправке и одржавање постројења.

Ових дана се, истиче Бајец на крају разговора за наш лист, ломе велика политичка копља, треба ли Србија да потпише Споразум о асоцијацији и придруживању са ЕУ. На страну чак и то што се из свега не види јасно шта нам се и како нуди. За Бајеца је, стога, основно питање - да ли је наш електроенергетски систем неизоставни европски део. Ако смо „унутра“, ми смо значи део ЕУ, потписали неки папир или не. Неће бити добро ако ЕУ, као у друмском саобраћају, оде на другу страну – преко Мађарске, Румуније и Бугарске до Турске, а преко ње и даље на Блиски исток или Азију. Ако нам се то догоди и са струјом, ни сви политички приступни споразуми овог света са ЕУ неће бити довољни да постанемо њен саставни део.

Лазар Станковић

ТЕНТ: Пуњење буџета продајом дела ЕПС-а – велики промашај

Цена кочи ревитализацију

Нема више времена за губљење и са партнерима из Русије потребно је да се што пре усагласе постојеће разлике како би се створили услови да обнова ХЕ „Ђердап 1“ почне што пре. – На губитку обе стране. – У току модернизација постројења и у ХЕ „Ђердап 2“

Време не ради за ХЕ „Ђердап 1“ и само новим договором са руским партнерима могуће је да се реализује планирани, али и више пута одложени, почетак ревитализације агрегата. Од понуде за тај посао и завршене тендерске процедуре прошло је, наима, већ осам година. Како ће она трајати шест година, чак и ако почне у 2008. могла би да се заврши тек 2014. године. Са извођачем радова фирмом „Силовије машини“ из Русије уговор је потписан још 2003. године, а пошто се са тим послом није започело како је било предвиђено, читав пројекат је у међувремену поскупео. Руски партнер сада није спреман да те послове обавља по уговореним ценама, али ни ЕПС, односно ХЕ „Ђердап“, да плате више од онога што није било утемељено ни у уговорима, ни у анексима. Како за „kWh“ тим поводом истиче Горан Кнежевић, директор ПД „ХЕ Ђердап“, сада после још једне изгубљене године у којој није било чак ни преговора у вези са почетком ревитализације, време је да се разговори о том послу поново покрену на релацији надлежних министарстава Србије и Русије. Пословодства ЈП ЕПС и ПД ХЕ „Ђердап“ у тим

разговорима, међутим, могу се кретати само у уговореним и потписаним величинама тако да великог простора за погађања нема.

Цене метала поскупеле посао

- Очекивана ревитализација утиче на обим капиталних ремонта у ХЕ „Ђердап 1“. Због кашњења са њеним почетком, а да би се уштедело на ономе што ће вероватно бити обухваћено тим послом, сада се не одрађују значајни послови, јер би се у супротном дуплирали – каже Кнежевић. - Од 2001. године, када је за ревитализацију ХЕ „Ђердап 1“ завршена тендерска процедура и од 2003, када је потписан уговор с најповољнијим понуђачем фирмом „Силовије машини“ издешавало се много шта. Због сплета околности уговорним односом било је одређено да се после потписивања Међудржавног споразума влада Русије и Србије са њим усагласе и одредбе уговора између ЕПС-а и руске фирме. Тада се није могло знати да ће до почетка ревитализације протећи толико времена и да ће на тржишту метала (а пре свега обојених метала и производа црне ме-

Горан Кнежевић

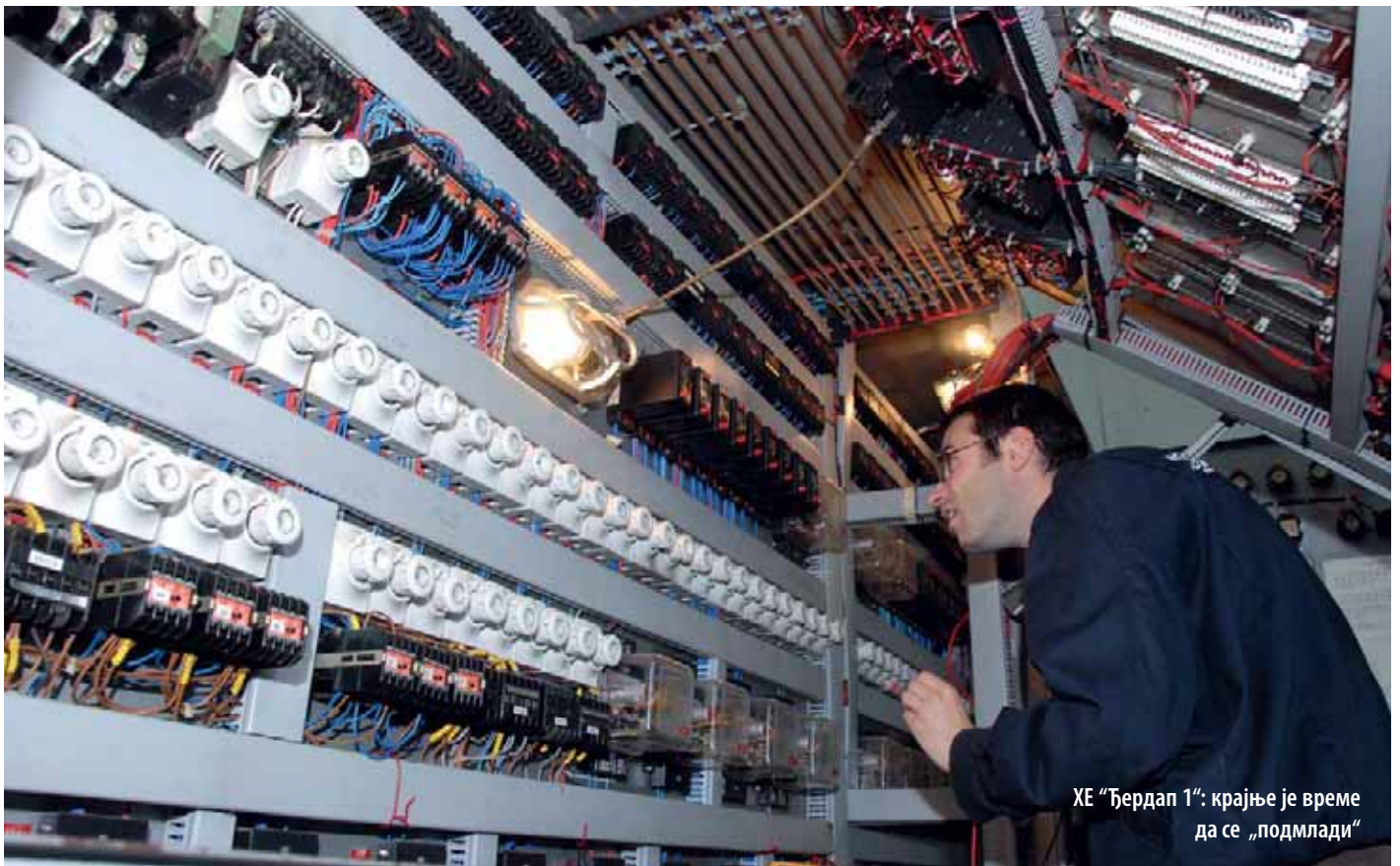
талургије) доћи до великог скока цена и да ће се, на пример, бакар котирати и неколико пута више у односу на уговорене цене. У 2004. години у тај уговор је укључена и клизна скала, која је требало да амортизује раст цена за протекли период. Последњих годину дана, практично, није се ни преговарало. Руски партнери су се појавили са захтевом за повећање цена, који није био утемељен ни у уговору, а ни у обавезама анекса.

Према Кнежевићевим речима, Међудржавни споразум дефинише, пре свега, величину дуга Русије Србији (на основу ранијег дуга бившег СССР-а бившој СФРЈ) и његов сегмент представља испорука опреме за ХЕ „Ђердап 1“ у вредности 100,5 милиона долара. Руси сада нису спремни по тој цени да раде, али ни наша страна да плати више. Фирма „Силовије машини“, као највећи партнер у тим пословима, у међувремену се и приватизовала и не жели да ради са губитком. За обе стране додатни проблем представља и пад долара у односу на евро, што још више поскупљује

Како повећати производњу ХЕ „Пирот“?

За ХЕ „Пирот“ перспективно су битна два сегмента, каже Кнежевић. За почетак градње мале ХЕ „Завој“, која ће се налазити у Парку природе „Стара планина“, готов је највећи део послова. Урађена је и ревизија тог пројекта. Завршене су и формалности у вези са прибављањем свих неопходних сагласности – од урбанистичких услова до техничких процедура. Пројекат има и пуну подршку локалне самоуправе. Проблема, међутим, има са пројектом превођења вишка вода Топлодолске реке у акумулацију „Завој“, који би електрани омогућио повећање производње. За његову реализацију уложено је већ између четири и по и пет милиона евра и урађена је половина планиране каналске мреже у дужини 5.600 метара. Али, због несугласности са локалном самоуправом радови су обустављени већ осам година. Разлог за то је отпор због тумачења да ће део оближњих насељених места изгубити воду. Уложена, и то значајна средства, свакако обавезују да се и тај пројекат заврши.

ХЕ „Ђердап 1“: крајње је време да се „подмлади“

пројекат. А када се и уђе у тај посао, примећује наш саговорник, отворено је и питање у који сегмент може да се укључи домаћа индустрија, јер би по уговору до 25 одсто радова требало да ураде кооперанти из Србије.

Министарства на потезу

- Имајући све то у виду, неопходно је да се поново покрену преговори са Русима – каже Кнежевић. - Јер, само применом клизне скале тај посао је сада нарастао на око 125-126 милиона долара, с тим што је њихов нереалан захтев још већи. Тим пре што се представници ЈП ЕПС и ПД „ХЕ Ђердап“ у тим преговорима могу кретати само у уговореним и потписаним величинама. Руски партнери су, подсећамо, 2000. године на међународном тендеру добили посао са том понудом односно ценом и не може се преговарати мимо договореног и потписаног, тим пре што су познати и лимити наше стране. Преостаје, значи, да се за решење овог проблема укључе надлежна министарства Русије и Србије, како би се тај садашњи простор као препрека смањило и то на основу урађених анализа и припремљених аката.

Оваква ситуација, свакако, не одговара ни руским партнерима, који су већ урадили добар део опреме. Она је

комплетно завршена за шести агрегат, а што је готово и трећина уговорене вредности радова, док ће се на преосталих пет агрегата радити ревитализација и замена виталних делова. Значајно је, свакако, и то што је реч о веома квалитетној опреми што потврђује и урађена ревитализација на румунској страни ХЕ „Ђердап“. Њихова постројења, после уграђене швајцарске опреме, постижу слабије резултате и од наших садашњих капацитета. А биће знатно испод резултата које ће ХЕ „Ђердап 1“ омогућити уградња нове руске опреме.

Урађена опрема

- Упркос тим проблемима, овогдишњи план производње електричне енергије у ПД „ХЕ Ђердап“ је веома амбициозан – наглашава Кнежевић. - Свих шест агрегата ХЕ „Ђердап 1“ је у погону, као и девет од десет у ХЕ „Ђердап 2“. Ван погона и то до октобра је шести агрегат и то услед пуцања вратила. Производни план извршавају, па и премашују и „Власинске ХЕ“ и ХЕ „Пирот“. У априлу, дневно се укупно произвело 25 милиона киловат-часова електричне енергије, од чега само у ХЕ „Ђердап 1“ око 20 милиона kWh. Месечни план који је, као четврти по реду до сада, и један од највећих испуниће се са 98-99 одсто. А у ХЕ „Ђердап 2“ биће произведено 14 одсто

изнад плана. Хидроенергетска ситуација је повољна, акумулације су пуне и добри резултати очекују се и у мају.

У ХЕ „Ђердап 2“, која ускоро улази у 23 годину рада, модернизација постројења ради се у ходу. Са инсталисаном снагом од 270 мегавата ова електрана, наиме, до сада је произвела 29 милијарди киловат-часова, а највећи проблем за даљи рад представља унификација опреме уграђена од различитих произвођача (руска, румунска, из бивше СФРЈ). Дobar део опреме је унифициран, а изузетак од тога представљају још само вратила. У веће захвате спада и турбинска регулација, која је завршена на шест агрегата и преостаје на још четири.

- Што се тиче „Власинских ХЕ“ у завршној је фази пројекат ревитализације који ради „Енергопројект хидроинжењеринг“, са повећањем снаге агрегата за осам мегавата – напомиње Кнежевић. - Предстоји да се ураде и додатни грађевински радови за продужење канала Стрмно - Јерма. Таквим сакупљањем воде појачаће се доток, као и пропусна моћ канала, којим ће се вода доводити до акумулације. Тиме ће ове електране још више подићи већ високу поузданост у раду и у обезбеђивању вршине енергије.

Миодраг Филиповић
Фото: М. Дрча

Миленко Чокорило, председник Регулаторне комисије за енергетику Републике Српске

Одлуке регулатора - коначне

Цена за крајњег купца садржи све трошкове функционалних целина: производње, преноса, оператора преносног система, трошкове губитака, помоћних услуга, дистрибуције као и снабдевања, који се односе на издавања рачуна и обрачуна. – Тарифе су у потпуној надлежности регулаторне комисије

Надлежност Регулаторне комисије за енергетику Републике Српске (РЕРС) јасно је одређена Законом о електричној енергији. Влада има надлежност у домену одређивања енергетске политике, док су тарифе у потпуној надлежности Регулаторне комисије и наше одлуке су коначне. Одређујемо, дакле, цене за тарифне купце, који немају могућност избора снабдевача. Наше одлуке објављују се у „Службеном гласнику Републике Српске“ и тарифе за крајње купце су обавезујуће за све. Страна незадовољна одлуком може покренути управни спор код надлежног суда. Ове напомене, на почетку разговора за лист „kWh“, изнео је Миленко Чокорило, председник Регулаторне комисије за енергетику Републике Српске.

Регулисане цене, ипак, ниже од тржишних

Најпре нам је указано на специфичност да у Босни и Херцеговини постоје три регулаторне комисије које имају комплементарну улогу. Постоји и Државна енергетска регулаторна комисија (ДЕРК), са седиштем у Тузли. Она регулише пренос, делатност оператора система и спољну трговину. А, две ентитетске регулаторне комисије су надлежне за производњу, дистрибуцију, снабдевање електричном енергијом и, условно речено, за домаћу трговину електричном енергијом. Свака регулаторна комисија делује на територији свог ентитета. РЕРС даје лиценце за производњу, дистрибуцију, снабдевање тарифних купаца и за трговину електричном енергијом.

- Наша регулаторна комисија одобрава тарифе за крајње купце, односно тарифне ставове, који су елементи тарифе за електричну енергију. Тарифа

за крајњег купца садржи све трошкове функционалних целина: производње, преноса, укључујући и губитак у преносној мрежи, оператора преносног система, помоћних услуга, дистрибуције, укључујући и губитак у дистрибутивној мрежи и на крају снабдевања, који се односе на издавања рачуна и обрачуна. Регулаторна комисија у тарифама које доноси има потпуно разложено и систематизовано учешће свих трошкова у цени електричне енергије, али се све то не приказује на рачуну, јер би таква листа била велика. Методологија одређивања тарифа налаже да се сви ти елементи уграде у цену крајњег купца – каже Чокорило, додајући да од 1. јануара 2008. године сви купци, изузев оних из категорије домаћинство, имају могућност да изаберу ко ће да их снабдева електричном енергијом. Истине за вољу, нико до сада то није урадио, јер су цене на слободном тржишту још доста више од регулисаних цена!

- Овде је важно објаснити и појам мрежарине, односно могућност коришћења електричне мреже (приступ треће стране), на основу чега се стварају услови за отварање тржишта. Значи, сада практично сваки купац мора да зна колики су му трошкови коришћења електричне мреже и ако, већ као квалификовани купац, има могућност да изабере снабдевача, може тачно да зна колика му је мрежарина и за пренос и за дистрибуцију и онда ће се погађати за цену струје коју купује. Потрошачи су, иначе, сврстани у категорије потрошње и групе купаца, тако да на 0,4 kV напону имамо категорију домаћинства и категорију остала потрошња, а индустријски потрошачи су углавном прикључени на 10, 35, односно 110 kV напон. Цена за домаћинства је нешто нижа него за осталу потрошњу на 0,4 kV напону, зато

Миленко Чокорило

што још постоји, истина знатно смањено, унакрсно субвенционирање између ове две категорије потрошње у корист домаћинства. Цену за домаћинства морали смо мало да задржимо да не би било наглог пораста. Наиме, у правилима рада Регулаторне комисије прописали смо да нећемо правити скоковите тарифне промене. Међутим, увођење мрежарине је неизбежно као основ за отварање тржишта. Ако немате цену мреже, односно путева којима ћете допремати електричну енергију, нема ни услова за стварање отвореног тржишта – каже наш саговорник.

Цена енергије да буде тржишна а мрежарина регулисана

Чокорило се потом осврнуо и на методологију утврђивања тарифа. Она се заснива на потребном приходу који компаније треба да остваре обављајући одређену делатност и тај приход укључује трошкове рада, одржавања, амортизацију и поврат на капитал. Ово последње је ставка предвиђена на нивоу од два одсто на такозвану регулативну основу, коју сачињавају само средства са којима се обавља делатност (било производна или дистрибутивна), а не нека средства која нису у функцији те делатности.

- Сада се припремамо и за прелазак на друге, такозване стимулативне методологије, које промене цена одређују преко индекса. На тај поступак прелазе све регулаторне комисије, у смислу да више не одређују трошкове, него се сада дају елементи стимулације, рационализације и индекса трошкова, а то ће бити и наш следећи корак.

Када је реч о градњи приватних електрана у Републици Српској и њихових обавеза у вези са јавним снабдевањем, наш саговорник је напоменуо да су питања која се односе на обавезу јавне услуге дефинисана у директивама ЕУ, које се односе на унутрашње тржиште електричне енергије.

- Наш закон који регулише ову област начињен је у време док су још постојале старе директиве, али један сегмент, који предвиђа и постојећи закон је да постоји обавеза да се за тарифне купце производи електрична енергија по регулисаним ценама. Производне цене по правилу се не регулишу, већ треба да буду тржишне, јер, у противном, не би било тржишта, ако нема такмичења између тих енергетских субјеката. Међутим, сада код нас постоји прелазни аранжман. У Закону о електричној енергији није до краја прецизирано регулисање општег интереса и сходно томе није регулисано питање обавезе произвођача. Све постојеће електране у Републици Српској су укључене у снабдевање тарифних купаца. Сада имамо и специфичну ситуацију када постоје вишкови електричне енергије. Када неке електране добију концесију, држава не захтева од концесионара да производи електрич-

ну енергију за домаћег купца. То може да се регулише, на пример, уговором о преузимању електричне енергије. Ако је под таквим условима издата концесија, онда се може поставити обавеза јавне услуге. Очекујемо да наши закони ову проблематику ускоро прецизно дефинишу. Треба настојати да новопридошли приватни произвођачи електричне енергије рачунају на тржишну цену. Постоји и директива ЕУ о сигурности снабдевања потрошача, коју смо и ми прихватили у оквиру Енергетске заједнице југоисточне Европе, која наводи обавезу постојања veleprodajne цене електричне енергије као сигнала за одлуку за инвестирање у нове производне капацитете – каже Чокорило.

Ако овај сигнал постоји и ако инвеститори оцене да је повољан, то ће бити мотив за изградњу додатних производних капацитета, што је битан предуслов за сигурност снабдевања. Зато је значајно обезбедити да цена енергије буду тржишна док цена мреже, по његовим речима, увек треба да остане регулисана, јер мрежа је монопол!

Према речима Миленка Чокорила, улога регулаторне комисије код градње нових електрана је да даје дозволу за градњу, односно енергетску дозволу.

- Дајемо сертификат о испуњењу услова у смислу, на пример, да ли градитељ има доказ о додели концесије, еколошку дозволу, студију утицаја на животну средину, регулисано питање власништва земљишта и друго, што би у држави требало бити унапред прописано. На основу наведених доказа, Регулаторна комисија издаје дозволу за градњу. По изградњи електране и

њеном укључењу у електроенергетски систем издаје се дозвола за обављање електропривредне делатности производње електричне енергије. За сада још нисмо издали ниједну дозволу за изградњу нове електране, јер, колико смо упознати, заинтересовани још раде на прибављању прописаних доказа – каже наш саговорник.

Осврћући се на питање регулисања помоћних услуга, он истиче да су сви ти сервиси у надлежности НОСа (Националног оператора система). Ту спадају: секундарна и терцијална регулација, губици, резерве у снази и реактивна енергија.

- Те прописе је донела Државна енергетска регулаторна комисија (ДЕРК), која је надлежна за системске услуге и за пренос. Електропривреда Републике Српске ту ништа не губи, јер је то све већ раније укалкулисано у цену за крајње купце. НОС не расписује тендер за губитке, он је само администратор за њихов обрачун и трошкове, који се плаћају произвођачима електричне енергије за покривање губитака новцем прикупљеним од крајњих купаца. Све помоћне услуге се, иначе, посебно обрачунавају и исказују. За регулисање трговине електричном енергијом Електропривреде Републике Српске, код царинских органа, надлежна је Државна регулаторна комисија, а и ми (РЕРС) издали смо ЕРС дозволу за трговину електричном енергијом и само надгледамо испуњавање прописаних услова – рекао је на крају Чокорило.

Д. Обрадовић
Фото: М. Дрча

Два аршина за цену струје

У Србији Влада даје сагласност на тарифне системе и цене, а Регулаторна комисија за енергетику Републике Српске (РЕРС) самостално одлучује о ценама за које захтев подносе електроенергетска предузећа

У Србији и Републици Српској посебно су изражене разлике у домену регулације цена електричне енергије. У Србији Влада даје сагласност на тарифне системе које доноси Агенција за енергетику Републике Србије (АЕРС), односно на цене, које предлаже ЕПС, после добијања мишљења Агенције. Регулаторна комисија за енергетику Републике Српске (РЕРС), међутим, самостално одлучује о ценама за које захтев подносе електроенергетска предузећа. У Србији та предузећа предлажу цене, Агенција даје мишљење, а Влада даје коначну сагласност.

Ово је нагласио Љубо Маћић, председник Савета АЕРС-а, упоређујући начине рада два регулатора у суседству, који су од недавно, успоставили обострано веома корисну сарадњу. Он додаје да је генерално гледано, Закон о енергетици из 2004. године АЕРС-у, доделио мање надлежности него што их има Регулаторна комисија за енергетику Републике Српске (основана 2002. године), с тим да је у Србији у надлежности регулатора и природни гас, а делом и нафта и нафтни деривати.

И у Републици Српској (РС) и у Србији предстоје измене и допуне закона којима ће се обухватити и додатне обавезе које следе из Уговора о енергетској заједници, укључујући и Директиву ЕУ о сигурности снабдевања.

Маћић напомиње да је, за разлику од Србије, у РС постојећи Закон о електричној енергији изричито у надлежност регулатора ставио и издавање енергетских дозвола, утврђивање општих услова за испоруку електричне енергије, прописивање субвенција за обновљиве изворе енергије, регулацију сигурности снабдевања и квалитета испоруке, доношење мера за спречавање злоупотребе доминантног положаја, надзор над

обезбеђењем дугорочне равнотеже између потрошње и испоруке и стварање услова за развој система.

- Основни важећи принципи регулације цена су веома слични: рачунају се и одобравају оправдани трошкови који обухватају оперативне трошкове, амортизацију и повраћај на капитал (код ЕПС-а је сада примењена стопа од 2,8% на регулисана средства) и то по енергетским делатностима – производња, пренос са управљањем преносним системом, дистрибуција са управљањем дистрибутивним системом, трговина на мало за потребе тарифних купаца (снабдевање). У РС је у прелазном периоду регулисана и производна цена (одређују се тарифни ставови за производњу електричне енергије, што у Србији Законом није предвиђено). Оба регулаторна тела се припремају за увођење, уместо трошkových, подстицајних метода регулације цена, али пре тога мора бити достигнута цена која обезбеђује дугорочну одрживост система. Отвореност тржишта је сада иста. Сви купци, изузев домаћинстава, могу бити квалификовани, односно имају могућност да промене снабдевача, али у обе земље нема интереса за излазак купаца на тржиште, јер су на њему цене знатно више од оних по којима их снабдевају ЕПС и ЕРС - каже Љубо Маћић.

Да би купци могли да остваре право да буду квалификовани неопходно је постојање тарифа за коришћење преносне и дистрибутивне мреже, а битна су и правила о раду енергетских мрежа.

У Републици Српској, односно БиХ су у примени сви тарифни системи и правила о раду преносне и дистрибутивних мрежа и тржишна правила. У Србији, напомиње наш саговорник још није примењен тарифни систем за коришћење система за дистрибуцију електричне енергије. ЕПС треба

Љубо Маћић

да поднесе предлог цена за дистрибутивне мреже, уз претходно одвојене трошкове трговине на мало за тарифне купце.

- Агенција је дала сагласност на Правила о раду преносног система, а усаглашавају се Правила о раду дистрибутивног система које је урадио ЕПС. ЕМС је доставио Агенцији прелиминарну верзију тржишних правила. У Србији је у примени методологија за одређивање трошкова прикључка на мреже, а у РС се она тек припрема. Будуће промене цена електричне енергије у Србији ће доминантно бити одређене потребама развоја и обезбеђења адекватног нивоа капацитета и дугорочне сигурности снабдевања, односно одрживошћу система и у енергетском и у еколошком смислу. ЕПС мора што пре да заврши план развоја, који је кључна подлога за Агенцију и Владу за прво наредно, као и дугорочније сагледавање цена. У Републици Српској Влада је донела програм заштите социјално угрожених и он се примењује, а средства за те намене не обезбеђује електропривреда. АЕРС је напомиње наш саговорник, иницирала такав приступ и код наше Владе - истакао је на крају разговора Љубо Маћић и изразио велико задовољство због успостављене обострано веома корисне сарадње са Регулаторном комисијом за енергетику Републике Српске.

Д. Обрадовић

Потрошња расте, струје има

У првом тромесечју бруто конзум у Србији био је за 8,3 одсто виши него у истом периоду претходне године, иако је и зима била топлија. – Производња у првом кварталу 9,1 одсто већа него пре годину дана

На седници Управног одбора ЕПС-а (председавао Петар Кнежевић), одржаној 23. априла, разматрана је и усвојена информација о извршењу електроенергетског биланса за март, са проценом за април и са сагледавањем за мај 2008. године. Усвојен је у вези с тим и закључак да се ова информација достави Министарству рударства и енергетике ради упознавања са стањем у електроенергетском систему и предузетим мерама за поуздано и уредно снабдевање потрошача струјом.

Карактеристике извршења биланса у првом тромесечју указују на то да су укупне потребе за електричном енергијом за 1,5 одсто мање од процењених, а да је бруто конзум у Србији за 3,7 одсто био испод пројектованог, али и за 8,3 одсто виши је него у истом периоду претходне године. Важно је истаћи да је раст потрошње пратио и раст просечне температуре. Средња дневна температура у овом периоду износила 6,2 степена Целзијуса, што је за 3,3 степена топлије у односу на вишегодишњи просек.

Потребе за електричном енергијом покривене су, пре свега, производњом из капацитета ЕПС-а, која је од билансом предвиђене у првом тромесечју мања само за 0,3 процента, док је у односу на исти период лане већа за 9,1 одсто. Највећи допринос у извршењу биланса у том периоду имале су термоелектране на угља са производњом од 6,8 одсто изнад планиране, односно за 14,4 одсто већој него у истом периоду 2007. године. Да би ТЕ радиле тако добро, било је потребно да их прате и рудари, па је на површинским коповима произведено девет одсто угља више од плана.

На седници је истакнуто да ће се такав тренд у извршавању електроенергетског биланса, према проценама, пренети и у април, у којем ће се из производних капацитета готово у пот-

Управни одбор ЕПС-а: зима топлија а раст потрошње прати раст производње

пуности обезбедити планирана производња електричне енергије. Како је, између осталог, истакао Зоран Манастијевић, помоћник генералног директора ЕПС-а, у структури процењене априлске производње више електричне енергије добиће се из акумулационих хидроелектрана. Процењени довоз угља за око 1,9 одсто је изнад биланса и крајем априла на депонијама термоелектрана требало би да буде више угља него што је билансом предвиђено. Стање акумулација на крају априла биће такође изнад билансом предвиђеног нивоа. У мају ће се, процењено је, наставити раст производње у проточним и акумулационим ХЕ.

Добро се кренуло и са овоогодишњим ремонтима. Досадашња реализација тих послова, после обављених припрема, оцењује се задовољавајућом у погледу обима, ефикасности, примене процедура о набавкама и услугама и обезбеђењу квалитета. Благовременим припремама и континуираним обезбеђењем средстава, а према динамици утврђеној планом и програмом одржавања за 2008. годину, створиће се услови за даљу ефикасну реализацију ових послова. Значајно је, такође, да се план одржавања постројења за производњу енергије усклађује са процењеним и погонским стањем и потребама електроенергет-

ског система у којем су дефинисани стандардни, нестандардни, капитални и ремонти са елементима ревитализације и модернизације. Наставља се и са интензивним улагањима за побољшавање стања постројења (модернизација и екологија), као и са усмеравањем ремонта на капацитете који су имали малу поузданост у производном процесу. Реч је о пословима који ће омогућити повећање производње и енергетске ефикасности, као и санацију кварова и рехабилитацију постројења за продужење радног века. У ПД за дистрибуцију, што се тиче превентивног одржавања, предузете су мере предвиђене законом, прописима и усвојеним детаљним плановима. Од почетка године било је и 47 интервенција на 110 kV и 465 на 35 kV објектима и мрежи. У следећем периоду предност у одржавању ових објеката биће на захватима чији је крајњи циљ смањење губитака.

Чланови Управног одбора ЕПС-а дали су и сагласност на годишње програме пословања зависних привредних друштва за 2008, а разматрали су и консолидовани финансијски извештај групе ЕПС за 2007. годину, као и питања рада и пословања ЈП са Косова и Метохије и допунских захтева за отпис дуга верским заједницама.

М. Филиповић

Обновљена ТС „Зелени венац“

У реконструкцију ТС 35/10 kV ЕПС уложио око 135 милиона динара

Генерални директор ЕПС-а др Владимир Ђорђевић пустио је 9. априла ове године у рад трафо-станицу 35/10 kV „Зелени венац“, у чију је реконструкцију ЕПС уложио око 135 милиона динара. У присуству великог броја званичника електроенергетске делатности у Србији, он је навео да је ова трафо-станица изграђена још на почетку 60-тих година прошлога века и да је сада опремљена најсавременијом опремом, која ће омогућити знатно већу поузданост снабдевања купаца у ужем подручју Београда, међу којима има стотинак приоритетних потрошача, као што су болнице, школе, државне институције и амбасаде. Ђорђевић је нагласио да ЕПС неће моћи да настави са развојем дистрибутивног система у главном граду Србије док се не изгради ТС 110/х „Београд 20“, која је у плану „Електромереже Србије“, и уколико се не успостави још боља координација рада

Др Владимир Ђорђевић: Нова ТС „Зелени венац“ омогућује знатно већу поузданост снабдевања центра Београда

са надлежним градским властима на решавању урбанистичких проблема.

Комплетно опремање ТС „Зелени венац“ обавили су „Минел – АВS“ из Рипња и „Електрошумадија“ из

Младеновца. У старом грађевинском здању нова трафо-станица има најсавременију заштиту и најмодернији систем даљинског управљања.

А. Ц.

ПОЧЕТАК ИЗГРАДЊЕ ТРАФО-СТАНИЦЕ „РУДНИК 3“

Опрема за рад без посаде

Др Владимир Ђорђевић

Специфичност пројекта монтаже Петог БТО система на Површинском копу „Дрмно“ у односу на сличне послове у Електропривреди Србије у ранијем периоду је чињеница да га сами финансирамо, из сопствених средстава. То говори да смо стали на ноге, да гледамо у будућност. Време које је протекло од расписивања тендера за овај посао па до данас, показало је исправност наше одлуке. Више од половине послова у оквиру реализације овог пројекта обавиће наше фирме, што значи да 60-ак процената средстава од укупно 65 милиона евра, колико ће систем коштати, остаје у Србији. Електропривреда Србије, као највећи инвеститор у нашој привреди и у наредном периоду ће настојати да допринесе свеукупном развоју Србије.

Ово је на свечаности организовану 24. априла 2008. на копу „Дрмно“, којој су присуствовали званичници Министарства рударства и енергетике, „Електропривреде Србије“, Привредног друштва „Термоелектране и копови Костолац“, представници извођача радова и запослени, а поводом званичног отпочињања радова на изградњи трафо-станице „Рудник 3“ 110/6 kV, снаге 2 x 16 мегаволтампера, истакао др Владимир Ђорђевић, генерални директор ЈП ЕПС-а.

Укупна вредност радова на трафо-станици процењена је на 3,8 милиона евра а средства су обезбедили Електропривреда Србије и ПД „Термоелектране и копови Костолац“. Извођач радова је „Минел АВS електроопрема и постројења“ који ће, како се планира, до 8. октобра ове године завршити предвиђене послове. У трафо-станици ће бити уграђена најсавременија опрема која је пројектована да ради без посаде, потпуно аутоматизовано, а служиће за електро напајање машина поменутог система који ће, када крајем године уђе у погон, бити у директној функцији повећања производње угља на копу „Дрмно“ - на девет милиона тона годишње.

Д. 06.

Бољи напон за Костолац

Почиње циклус значајних улагања у дистрибутивни систем ЕПС-а

Пуштање у рад Трафо-станице „Костолац 2“ је најважна све већег улагања у електродистрибутивни систем у Србији. Протекле године обележиле су велике инвестиције у производном систему, оне ће се наставити, али почиње и циклус значајних инвестирања у дистрибутивни систем, у модернизацију и реконструкцију постојећих, као и у изградњу нових објеката – нагласио је Иван Савчић, директор ПД „Центар“ приликом пуштања у рад ТС „Костолац 2“.

Према речима Савчића, визија развоја ПД „Центар“ базира се на увођењу најновијих технологија, модерну микропроцесорску и телекомуникациону опрему, најсавременије системе управљања и надзора. ТС „Костолац 2“ поседује модерну опрему и спада у најсавременије у Европи. ПД „Центар“ ће до наредне зимске сезоне обновити још најмање два капитална објекта 35/10 kV. Завршетак оваквог објекта потврда је успешности реорганизације и укрупњавања електродистрибуција, односно доказ како практично функционише равномерни регионални развој. Енергетски сектор Србије по

Иван Савчић пушта у рад ТС „Костолац 2“

многим параметрима већ је у Европи и наш је задатак да у наредним годинама технички, економски и организационо још више унапредимо пословање.

У складу са новим временима, ТС „Костолац 2“ пуштена је у рад кликом компјутерског „миша“. Софистицирана технологија, поред лагодности у управљању, поседује контролу, анализу свих параметара, систем упозоравања и дојаве, као и статистичко праћење свих дешавања у самој трафо-станици и на изводима. Укупна инсталисана снага је 2 пута 8 MVA. Реч је о једној од

највећих инвестиција реализованих у овом периоду, што се тиче дистрибутивних предузећа, на нивоу целог ЕПС-а. ТС „Костолац 2“ треба да у потпуности задовољи потребе за стабилним напајањем електричном енергијом града Костолаца и околних насеља и у следећем периоду.

Павле Павловић, директор Огранка „Електроморава“ Пожаревац, тим поводом је истакао да ће ова ТС побољшати снабдевање Костолаца електричном енергијом. До њене изградње из ТС „Костолац 1“ напајало се око 20.000 житеља овог краја, а у првој фази, на ТС „Костолац 2“, прелази око 4.000 житеља. Ова трафо-станица, подигнута сопственим средствима у вредности од 43 милиона динара, располаже резервом од 12 MVA, што значи да смо у могућности да подржимо и даљи развој привреде, предузетништва и домаћинства овог краја.

Свечаном пуштању у рад присуствовали су мр Мирко Ђурић, директор Дирекције ЕПС-а за дистрибуцију електричне енергије, Радован Станић, заменик директора Дирекције ЕПС-а за дистрибуцију, директори привредних друштава за дистрибуцију електричне енергије, Драган Живковић, директор ПД „ТЕ-КО Костолац“ и друге званице.

В. Павловић

ПД „ЈУГОИСТОК“ ОБЕЛЕЖИЛО ДАН ФИРМЕ

Ђурђевдан за нови почетак

Запослени у ПД „Југоисток-Ниш“ прославили су 6. маја славу великомученика светог Ђорђа и скромно су обележили Дан фирме. Резање славског колача у присуству руководства Привредног друштва „Југоистока“, директора др Александра Јањића и најближих сарадника, обавио је протоставрофор Раша Петровић, старешина цркве светог Николе. Домаћин славе био је Братислав Петровић, директор нишке Електродистрибуције.

Протоставрофор Раша Петровић је овом приликом изразио велику захвалност за многобројне донације које је ПД „Југоисток-Ниш“ дало за развој цркве светог Николе, поготово што се Електродистрибуција, као део парохије Светониколске цркве, није оглушила да пружи помоћ кад год је то било потребно. Александар Јањић је нагласио да је Свети Ђорђе изабран за заштитника предузећа, а Ђурђевдан за Дан фирме, као симбол новог почетка. Слава Светог Ђорђа симболизује и будуће изазове који очекују запослене у овом предузећу.

О. П. М.

Нема тржишта без тржишних цена

Само реална цена подстиче развој

Тендери за нове ТЕ нису расписани јер није постојала политичка сагласност у Влади Србије, истакао министар Александар Поповић. – У региону ће, због раста потрошње који се тек очекује, до 2030. бити изграђено чак 25.000 мегавата. – У Србији раде 24 трговца струјом, али због регулисане ниске цене нису продали ниједан киловат – сат крајњим купцима који желе да их по тим ценама снабдева само ЕПС

Добро је то што је почела приме-на новог тарифног система за продају електричне енергије и што ће, до краја јуна ове године, да буде окончана обновљена студија хидролошких параметара слива реке Дрине. После тога би заједничко предузеће, које су формирале Електропривреда Србије и Електропривреда Републике Српске, требало да направи распоред почетка изградње хидроенергетских капацитета на Дрини, уз могућност да до јесени 2009. године, уколико буду обезбеђена новчана средства, почне њихова изградња. Лоше је то што тендери за изградњу ТЕ Колубара Б и ТЕНТ Б-3 још нису расписани. Јасан став Министарства рударства и енергетике, да се ови капацитети граде са стратешким партнерима исказан је и у предлогу Влади Србије.

Поздрављајући учеснике Друге годишње конференције о енергетици - "Енергетска будућност Балкана", која је одржана 15. априла ове године у хотелу "Хајат" у Београду, ово је посебно нагласио Александар Поповић, министар рударства и енергетике у Влади Србије. Он је изразио и жаљење што у Влади није постојала пуна политичка сагласност око тендера за нове ТЕ, иако су то стручна а не политичка питања.

- Физибилити студија за рудник и термоелектрану Штавал, требало би да буде окончана до краја ове године и мислим да ће током наредне године бити могуће расписивање тендера за избор стратешког партнера и за ову локацију. Овде се ради о великом проширењу рудничких капацитета, а не само о градњи термоблокова - рекао је Поповић, додавши да ће нова влада мора-

ти да води политику цена електричне енергије која ће садржати и потребе за новим инвестицијама.

Проблем су диспаритети цена

Он је напоменуо да би већ наредних недеља требало да почне пуњење подземног складишта природног гаса у Банатском Двору са 150 до 200 милиона нормалних кубних метара гаса. То би требало да омогући делимично функционисање тог складишта наредне зиме и у свим данима када то буде неопходно, како би се допунио увоз и домаћа производња гаса са додатних милион кубних метара дневно.

- Неопходно је да се реши и проблем диспаритета цена енергената за топлане и цене грејања коју топлане могу да фактуришу домаћинствима. У

моментима када цене нафте и гаса расту, а топлане због законске регулативе нису у стању да та поскупљења прате и повећају цену топлоте, долазимо у ситуацију да је њихово функционисање практично онемогућено. Ове зиме је тај проблем решен договором Удружења топлана, НИС-а и Министарства рударства и енергетике, али тај договор, нажалост, представља државни интервенционизам у овој области. Ово озбиљно питање, мора дефинитивно да буде решено тржишно, до следеће зиме - рекао је министар Поповић.

У наставку рада конференције указано је и на чињеницу да је у развоју електроенергетике у региону, укључујући и Србију, постоје озбиљни застоји у инвестиционом, регулаторном и привредном смислу. Постављено је и питање да ли се и на који начин може повратити место које је Србија имала пре десет до 15 година у региону, када је о електроенергетици реч? Светислав Булатовић, извршни директор за трго-

Александар Поповић: Није добро што нису расписани тендери за нове ТЕ

вину EFT Group указао је на питање које годинама остаје без одговора. А, то је да ли су важни краткорочни политички интереси или дугорочни одрживи привредни и енергетски развој Србије.

Напоменуто је да постоје и објективне околности за застој у области електроенергетике у ЈИЕ, јер економски показатељи говоре да су то земље углавном сиромашне или веома сиромашне и то свакако утиче на развој електроенергетике региону. Дефинисане су три групе земаља у региону. На просечном нивоу ЕУ су Словенија, Грчка и Мађарска. Средње развијене су Хрватска, Србија, Румунија и Бугарска, а, како је речено, од Босне до Албаније су неразвијене земље.

Потрошња електричне енергије по становнику упола је мања него у ЕУ и то је, како је речено на овом скупу, први показатељ који наговештава да ће у региону, са развојем привреде осетно расти и потрошња електричне енергије, а ње ни сада нема довољно.

Такође, указано је на нерационалну потрошњу енергије. Да би се, на пример, направио један евро новостворене вредности, потребно је готово двоструко више електричне енергије него у ЕУ. Инсталирани капацитети по становнику су на нивоу 60 одсто од европских. У електроенергетском сектору су, како је на скупу енергетичара речено, учињени одређени помази, али је стање још далеко од онога што би требало да се постигне у формирању и независном раду институција, као и хармонизовању са регулативом ЕУ. Наведено је да већина земаља у региону, укључујући и Србију, има потпуно неодређену политику у односу према емисији угљен-диоксида и промени структуре производње. Очигледно је и велико кашњење у инвестиционим пројектима. Србија је направила велике помаке када је реч о ревитализацији и модернизацији електроенергетских објеката, али се, речено је, веома

До краја јуна „студија о Дрини“

мало улаже у обновљиве изворе енергије. Хидропотенцијали су у региону искоришћени испод 45 одсто. Важно је да се боље користе зато што се у ЕУ данас, због смањења емисије угљен диоксида, води нова политика везана за градњу нуклеарних електрана. Смањење овог загађења у региону у великој мери се може постићи искоришћавањем хидропотенцијала, што је са еколошког становишта много повољније од градње термоелектрана. У региону, додуше, постоје и велике резерве лигнита - више од 20 милијарди тона. Нове технологије у термоелектранама, са знатно мањим загађењем, упућују на потребу даљег инвестирања у руднике лигнита.

Реална цена смањује потрошњу и омогућава развој

Изнет је и податак да ће готово 7.000 мегавата постојећих термоелектрана у региону, изаћи из погона до 2015. године. То ће морати да се надокнади, али и да се, због раста потрошње, изгради још 7.000 до 8.000 нових мегавата. Само половина од постојећих термоелектрана у региону, остаће у погону до 2030. године и у том раздобљу потребно је изградити чак 25.000 мегавата нових капацитета.

У контексту будућих дешавања у региону, наглашен је изузетно повољан географски положај наше земље због чега је потребно уложити велики напор (и новац) како би Србија постала кључна транзитна енергетска земља, не само када је реч о гасу, већ и о нафти и електричној енергији. Већина земаља југоисточне Европе, у наредних 7-8 година, изузимајући Бугарску, а од 2010. године Румунију, биће зависне од увоза електричне енергије. Нарочито Мађар-

Драган Влаисављевић: Велика разлика између регулисаних и тржишних цена струје

ска, Хрватска и Грчка, а и Србија после 2010. године. Зато, како је речено, Србија мора да предњачи у развоју електроенергетике да бисмо се вратили на позицију коју је Електропривреда Србије имала пре 10 – 15 година. Али, пре тога мора да се да одговор на кључно питање – колико ће коштати електрична енергија у Србији. Јер, како је навео Светислав Булатовић, не може да буде инвестиција и развоја без реалне цене електричне енергије, било да се она односи на индустрију, односно привреду, или домаћинства.

Љубо Маћић, председник Савета АЕРС-а, рекао је на овом скупу да је веома важно питање политике цена енергената, а посебно електричне енергије, јер, цене морају да одражавају трошкове производње али и обезбеђују дугорочну одрживост система. Јер, без нових електрана не може да буде ни довољно електричне енергије. Уз то, како је навео Маћић, треба применити и селективне мере заштите сиромашних слојева становништва. Он је додао да су у САД цене електричне енергије знатно брже расле у државама где је електропривреда била дерегулисана у

односу на оне где је била регулисана. У осам држава САД, после тога, дерегулација је суспендована. Он је, указао и на чињеницу да се и у Европи показало да приватизације у неуређеном окружењу воде лошим резултатима и да нема коначног модела реформи енергетског сектора. Закључио је да је тржиште свакако најсавршенији модел за повећање ефикасности, али да је у енергетици очигледно да се тржишту може препустити нешто мање простора, него што је у почетку изгледало да може.

Драган Влаисављевић, директор Дирекције ЕПС-а за трговину електричном енергијом, рекао је да садашњи ниво цена електричне енергије за тарифне купце у Србији, доводи до тога да нико од њих не жели да изађе изван тог „кишобрана“ пошто је веома велика разлика између регулисаних и тржишних цена електричне енергије. Зато је ЕПС сада силом прилика једини снабдевач свих купаца у Србији. Иако су на интерном тржишту, поред ЕПС-а, регистрована још 24 трговца електричном енергијом, они се углавном баве транзитом. Веома мале количине продате су ЕПС-у, а крајњим купцима у Србији није продат ни један киловат-час електричне енергије. По његовом мишљењу најкритичнији ресурс у региону је време, јер свако кашњење у изградњи капацитета, има за последицу све већи раст цена електричне енергије. Он је рекао да Србија тренутно увози два до три одсто од својих годишњих потреба и да до 2012. не би требало да буде већих проблема у снабдевању тарифних купаца, који ће се највероватније и даље снабдевати из ЕПС-а.

Д. Обрадовић
Фото: М. Дрча

ЕУРОСТАТ О ЦЕНИ СТРУЈЕ

Европске и наше цене

Према подацима ЕУРОСТАТА о цени електричне енергије код индустријских потрошача, 1. јануара 2007 (са годишњом потрошњом од 2.000 мегават-часова, максималном снагом од 500 киловата и годишњем оптерећењу од 4.000 часова) мегават-час електричне енергије у Словачкој стајао је, без пореза, 93,2 евра; Румунији 84,2; Мађарској 81,2; Чешкој 78,3; Словенији 75; Хрватској 59,7; Пољској 54,1; Бугарској 46,5 и Србији 44,3 евра.

Сличан је однос и када је реч о цени електричне енергије у домаћинствима. Конкретније, узете су такође цене на дан 1. јануар 2007. за годишњу потрошњу од 3.500 киловат-часова, од чега 1.300 киловат-часова по нојној тарифи – за домаћинство од 90 квадратних метара (без пореза). Цена киловат-часа за овако профилисану потрошњу у Словачкој износила је 12,92 евроцента; Мађарској 10,19; Пољској 9,45; Чешкој 8,98; Словенији 8,87; Румунији 8,55; Хрватској 7,60; Бугарској 5,47 и Србији 4,25 евроцента. Тренутно, најскупљу електричну енергију у домаћинствима плаћају Данци – 24,47 евроценти и Италијани – 23,39 евроценти. У оквирима ЕУ најевтинија је струја тренутно у Бугарској 6,8 евроценти за киловат-час.

Д. 06.

Јевтина енергија, већи профит

На недавном скупу енергетичара у Београду политика цена електричне енергије у Србији била на „тапету“ свих стручњака. - Зашто се не промени српски Закон о енергетици којим ће се квалификовани купци обавезати да на тржишту купују енергију, питају се и Словенци

Средином априла на појединим енергетским и другим скуповима могле су да се чују озбиљне замерке на политику цена електричне енергије у Србији, која се, потврђује пракса, не води из енергетског, већ из финансијског ресора, садашње техничке и претходне владе „пуног капацитета“. На Другој конференцији о енергетици „Енергетска будућност Балкана“, одржаној 15. априла у београдском хотелу „Хајат“ у организацији „Економист медија групе“ није постојало ниједно излагање које се није осврнуло на цену струје у Србији, нити је било икога ко би оправдао такву политику цена електричне енергије. Напротив, оцене такве политике су се кретале од „бесмислености“ до „европског оптуживања“ за протекционизам, јер се таквим ценама штити део „домаће“ пре свега приватизоване индустрије која се потом на европском тржишту појављује са улазним трошком који се зове „српска цена струје“!

Но, ваљало би побројати неколико примера. Директор ЧЕЗ-а за Србију Александар Обрадовић навео је да је велики проблем Србије то што цена електричне енергије још није тржишна и да је то, пре свега, политичко питање. То веома сужава простор за улагања. Што се Србија буде више приближавала реалним тржишним ценама струје, све више ће се отворати врата за улазак инвестиција, енергетску ефикасност и обновљиве изворе енергије. Значи, ниска цена практично искључује интерес страних улагача, струја се видно нерационално троши - слободно се може рећи расипа, а за улагање у обновљиве

Илустрација: Никола Оташ

ве изворе, рецимо врло примамљиве хидроенергетске пројекте, Електропривреда Србије не може да прикупи довољно пара.

Јасно је на овом скупу назначено да не могу ниском ценом да се штите сви купци електричне енергије, већ само грађани са посебним социјалним потребама. То се у ЕУ једино сматра оправданим, а када се таква цена омогући и неким привредним предузећима, онда је то протекционизам и то тамо не спада у допустиву политику цена. Таква квалификација је више пута изнета - због јевтине струје, нарочито за двадесетак великих предузећа у Србији, која су на напону 110 киловолти. Тако, рецимо, „US Steel“ у Словачкој плаћа много вишу цену електричне енергије коју користи, а сличан је случај и са цементарама „Holcim“ код нас и у Румунији. Јасно је да им то свакако повећава конкурентност, али и профит. Њима, никако ЕПС-у.

Љубо Маћић, председник Савета Агенције за енергетику републике Србије, објаснио је на поменутом скупу да је та цена у складу са постојећим тарифним ставовима, односно ценом у односима које изазивају трошковима према појединим напонским нивоима. Та цена је, рекао је он, сигурно нижа од тржишне, и то вишеструко. Разуме се, те фирме су и даље тарифни купци, јер им нико неће дати јевтинију струју. Или, како је на скупу енергетичара рекао Драган

Влаисављевић, директор Дирекције за трговину електричном енергијом ЕПС-а, они су и даље тарифни купци својом вољом, јер их нико није обавезао да изађу на тржиште.

На тај проблем се осврнуо и Борис Мазгец, директор Holdinga Slovenske elektrane (HSE) Balkan energy. Он је нагласио да се тај проблем лако може решити - у српском Закону о енергетици морају се раздвојити тарифни и квалификовани купци и тих двадесетак јаким индустријских предузећа не смеју бити заштићени законом. Ту, како је рекао, не би требало да стоји формулација да могу да буду квалификовани купци, већ да морају да буду квалификовани купци. Што ће рећи да буду упућени на куповину електричне енергије по тржишној цени, јер се садашње стање може назвати протекционизмом.

Оваква замерка пре неколико месеци упућена нам је и из Европске комисије. Свакако се морамо запитати чији је то интерес у владиним круговима да Србија прениском ценом струје додатно гура паре у џеп моћним иностраним компанијама и разуме се, на своју директну штету, „гоји дебеле гуске“. А да цела та ситуација буде још гротескније, на то нам указује „Европа“. Чак се и љути због протекционизма, а финансијски кројачи ценовних аршина и даље мудро ћуте?!

Драган Обрадовић

Привредно друштво даје потврду о стажу

Због нејасноћа у закону додатна тумачења. – Правне и службе за људске ресурсе у ЕПС-у добро се организовале. – Припремљен списак предузећа која су претходила ЕПС-у. – Не журити, има времена

Од 31. маја ове године почиње пријављивање за бесплатне акције запослених и бивших запослених у Јавном предузећу Електропривреда Србије и његовим зависним привредним друштвима. Од тога дана свако ко је запослен или је био запослен у неком од предузећа која су наведена у Закону о бесплатној подели акција, а то су ЈП ЕПС, ЈП „Електро mreжа Србије“, ЈП ПЕУ „Ресавица“ и јавна предузећа ЕПС-а са Косова и Метохије – Површински копови „Косово“, Термоелектране „Косово“ и „Електро космет“, као и у зависним привредним друштвима која нису издвојена из ЕПС-а, може са припремљеном документацијом да се појави пред шалтером Националне службе запошљавања и поднесе пријаву за бесплатне акције. Ово би била вест, у најкраћем.

Зачуђени бројем епсоваца

Но, како код нас не може ни најкраће ни једноставно, уочи самог почетка уписа, тачније пре нешто више од месец дана, испоставило се да надлежнима за спровођење Закона о акцијама неће бити баш тако лако „са добро уређеним системима“, као што су очекивали, а неће, по много чему судећи, ни онима који се надају акцијама ЕПС-а. На сасланку организованом у ЕПС-у у априлу, представници ресорног министарства, Агенције за приватизацију и Националне службе запошљавања били су, најпре, изненађени бројем потенцијалних ЕПС-ових акционара. Запрепастили су

Оливера Долић

се када су чули да треба да рачунају на најмање око 60.000 људи (око 35.000 су запослени, а остало бивши запослени), који имају радне књижице са печатом ЕПС-а или неког од предузећа које је ЕПС-у правно претходило. До тог тренутка за упис акција у свим осталим јавним предузећима, која су наведена у Закону, укупно се било пријавило око 35.000 потенцијалних акционара.

Укупан и „разврстан“ стаж

Списак непознаница умножио се када су се, после неколико дана, у Балканској 13 окупили ЕПС-ови ресорци из привредних друштава, они који ће издавати потврде запосленима и бившим запосленима о радном стажу, на основу кадровске документације. Сада је на њих био ред да се изненаде: мораће у потврде о радном стажу да унесу податке о кретању радника у Електропривреди, а неки су већ више од пола

посла били обавили према до тада прописаном обрасцу потврде, у коме Национална служба запошљавања ове податке није тражила. Тако ће сада запослени, у предузећу у коме тренутно ради, добити потврду о укупном стажу у ЕПС-у, са унетим подацима о годинама стажа проведеним у сваком од делова ЕПС-а, уколико је прелазео из једног у друго предузеће.

Пођимо, ипак, редом. Састанак са представницима Министарства економије и регионалног развоја, Агенције за приватизацију и Националне службе запошљавања (били су позвани и надлежни из ПИО фонда, али су, уз извињење, изостали), организован је на иницијативу Дирекције ЕПС-а за правне послове и људске ресурсе. Оливера Долић, директорка ове дирекције, тему је „сузила“ на два питања. Прво, да се констатује који су то субјекти који чине садашњу структуру ЈП ЕПС и, друго, да се договори ко и како даје потврду о радном стажу, што Законом и уредбама није јасно прописано.

Разјашњено је да структуру ЈП ЕПС не чине само дирекције и сектори на нивоу јединствене компаније, него и сва зависна привредна друштва ЈП ЕПС и њихова зависна привредна друштва. Право на бесплатне акције ЕПС-а, поред у Закону наведених, имају, дакле, сви запослени и бивши запослени у сваком од делова ЕПС-а који носи предзнак ЈП ЕПС. Такође, за акције ЕПС-а могу да се пријаве и запослени у издвојеним привредним друштвима за која није започет поступак приватизације (ЕДБ – „Јавно осветљење“ и „Топлификација“ – Лазаревац), али само за време док су били у саставу ЕПС-а. И поред најбоље воље и више пута обострано исказане отворености за сарадњу, учесници овог скупа нису могли да кажу да ли право на акције имају и запослени и бивши запослени у „Југелу“. Питање је остало отворено за надлежне у државним органима, који ће, како је обећано, одго-

Акционари са Космета пишу изјаву

Уз запослене и бивше запослене у јавним предузећима ЕПС-а са Косова и Метохије, право на упис бесплатних акција ЕПС-а имају и они који су радили у неком од предузећа чији су оснивачи била ова три јавна предузећа, тачније, у предузећима такозваног трећег круга. Реч је о „Медицини рада“, „Ауто транспорту“, „Друштвеном стандарду“, „Кисикани“ и ИРИ-ју. С обзиром, међутим, на то да део запослених са Косова и Метохије не може да прибави копију радне књижице и добије одговарајућу потврду о радном стажу, Влада Републике Србије је омогућила да они приликом пријављивања за упис акција, уз уверење о држављанству и потврду о пребивалишту, подносе изјаву о радном стажу, из које ће наводе проверити надлежни државни органи.

вор дати правовремено. Накнадно тумачење треба да стигне и за запослене у бившем ЕПИ-ју (Електропривредни инжењеринг).

У вези с правом запослених у бившим предузећима ЕПС-а, за која су оснивачка права пренета на Републику Србију и у којима је започета приватизација, речено је да ће за ЕПС-ове акције моћи да се пријаве они који су ова предузећа напустили до 3. јануара ове године, а рачунаће им се време док су били под капом ЕПС-а. Остали, дакле они који и даље раде у тим предузећима, добиће акције свог предузећа, које се приватизује.

Правници ЕПС-а помогли Агенцији

Током разговора о овом аспекту права по основу Закона о бесплатним акцијама наметнула се нејасноћа око правних претходника ЕПС-а. Испоставило се, наиме, да Агенција за привредне регистре не може без помоћи ЕПС-а да обави увид у одговарајућу регистарску документацију о електропривредним предузећима која су некада била самостална, а онда, током разних трансформација овог сектора, улазила у састав јединствене електропривреде, која је, опет, мењала своју структуру, како су наметали нови прописи. Они који су радили у свим тим предузећима имају право на акције ЕПС-а, само што то неко треба, накнадно, да констатује и озваничи. По Закону, то једино може да учини поменута Агенција.

Представници ЕПС-а прихватили су да сачине списак свих правних претходника ЕПС-а и тако помогну Агенцији за привредне регистре. Дирекција ЕПС-а за правне послове и људске ресурсе у неколико дана сачинила је један такав списак, и то у два дела (један са садашњом структуром ЕПС-а

и други са бившим предузећима, која је ЕПС наследио). У сачињавању овог другог списка помогле су и правне службе привредних друштава. Остало је да Агенција упореди и преконтролише све предложене допуне и, на захтев ЕПС-а или његовог привредног друштва, изда званичан списак правних претходника који ће бити једино меродаван у издавању потврда. Тај списак имаће и Национална служба запошљавања, којој се подноси захтев за упис акција. Такође, добиће га и Фонд ПИО, где потврде о радном стажу у ЕПС-у треба да добију пензионери ЕПС-а.

Зашто је ово важно знати? Како смо разумели, признаће се радни стаж у ЕПС-у само за рад у неком од предузећа која се налазе на том списку. Да ли ће бити пропуста, да ли ће неко остати без акција зато што његово предузеће није на списку, јер нема трагова у документацији када је ушло у састав ЕПС-а, засада се не зна, али током ових разговора у атмосфери је све време лебдео онај науц „Што се грбо роди, време не исправи“.

Нови шалтери

Да је Закон о бесплатним акцијама донет на брзину и да је стога требало донети још две уредбе и дати неколико тумачења, па још и заузимати додатне ставове, а да ствари и даље нису до краја разрешене, познато је и широј јавности. На састанку с правницима из привредних друштава ЕПС-а показало се да ни оно што се чини најједноставније није добро одрађено. Реч је о потврди о радном стажу. Шта написати у наслову? Пошто друкчије није прописано, договорено је да стоји „ЈП ЕПС“, да би, као такав, стаж препознао службеник из Националне службе запошљавања и потом Агенција за

Илустрација: Никола Оташ

приватизацију. Но, печат ставља привредно друштво које издаје потврду, јер само привредна друштва имају документацију о радном стажу запослених, а не и службе у врху ЕПС-а.

Имали су правници из ЕПС-а сијасет питања у вези са Законом о бесплатним акцијама. Неки одговори су дати, неки су одложени - до „додатних тумачења“. Било је и корисних договора. У сваком ПД, на пример, биће одређен координатор за посао око пријава за акције и његово име биће достављено координатору месне надлежности Националне службе запошљавања. Њихова сарадња треба да спречи „шетњу“ од „кадровске“ до шалтера. Речено је да ће Служба запошљавања отворити своје пунктове у Лазаревцу и Обреновцу, где ће се уписивати епсовци, али пошто је таквих захтева било и из других средина, покушаће се да се „добије још неки шалтер“.

Наглашено је да су се правне и службе за људске ресурсе у целом ЕПС-у добро припремиле за овај велики посао, али је сугерисано да епсовци и бивши епсовци не треба да похрле на шалтере првих дана, јер времена за пријаву има доста, а саветовано је и да привредна друштва ЕПС-а покушају да у координацији са Националном службом запошљавања сукцесивно издају одређени број потврда, како би се смањило притисак на шалтере, па и чекање пред њима. Да подсетимо, уз фотокопију радне књижице и потврду о радном стажу, које се добијају у предузећу, запослени је дужан да припреми и уверење о држављанству, не старије од шест месеци, као и потврду о пребивалишту. Пензионери припремају исту овакву документацију, с тим што потврду о стажу узимају у надлежној филијали Фонда пензионог и инвалидског осигурања (ПИО). С том документацијом свако се пријављује Националној служби запошљавања у општини у којој живи.

Анка Цвијановић

Дамоклов мач за менаџере

Акционари кажњавају пословодство због неуспешног вођења корпоративне компаније – Берза оцењује менаџере

Најчешће примењивани модел трансформације друштвених и државних предузећа, ради њиховог прилагођавања тржишту, јесте корпоратизација, односно стварање акционарских друштава, које подразумева низ промена у процесу реконструкције пословних система како би се створио ефикасни систем управљања. То подразумева да и ЕПС, пре емисије и поделе акција, мора да постане акционарско друштво у којем ће се тачно знати шта коме припада, односно колики је удео сваког од власника у укупном акционарском капиталу друштва.

Корпоративно управљање представља, по дефиницији, такав систем вођења предузећа који подразумева односе између менаџера и власника предузећа – акционара, али и однос корпорације према запосленима, држави, добављачима, купцима... Засновано је на принципу расподеле права и одговорности управе и власника, са циљем да се обезбеди дугорочна егзистенција фирме и повећа вредност акционарских улога.

Заштита интереса и права акционара

Циљ корпоративног управљања је заштита интереса и права акционара, од којих су најзначајнија право на поуздане методе регистрације власништва, на пренос акција другима, на благовремено и редовно информисање о корпорацији, на учествовање у гласању на скупштини акционара, на избор чланова управе и на удео у профиту корпорације.

Акционарским друштвима управљају менаџери, професионалци, чији је основни задатак да планирају, организују, воде и контролишу процесе у корпорацији, како би се на ефикасан начин обезбедили, алоцирали

и искористили расположиви ресурси ради остварења стратешких циљева.

Менаџмент је у савременим корпорацијама, посредством Управног одбора, одговоран власницима – акционарима. Наиме, Скупштина акционара, у чијем раду учествују сви акционари, бира Управни одбор (Борд директора) којим председава и руководи председник.

Управни одбор бира Извршни одбор, који организује и руководи пословањем корпорације. Чланови Извршног одбора су менаџери, професионалци који раде на остварењу дефинисаних циљева корпорације.

Поред основног циља – максималног профита компаније, активности менаџера усмерене су и на испуњење интереса власника - акционара, што значи и државе, уколико је и сувласник фирме.

Менаџери одговорни за профит

Основни интерес акционара, па и државе у тој улози, јесте раст тржишне вредности акција које поседују у свом портфелу, што значи да менаџерски тим мора да се ангажује на расту тржишне капитализације предузећа, која представља производ укупног броја емитованих акција и њихове тренутне тржишне цене, формиране на берзи у

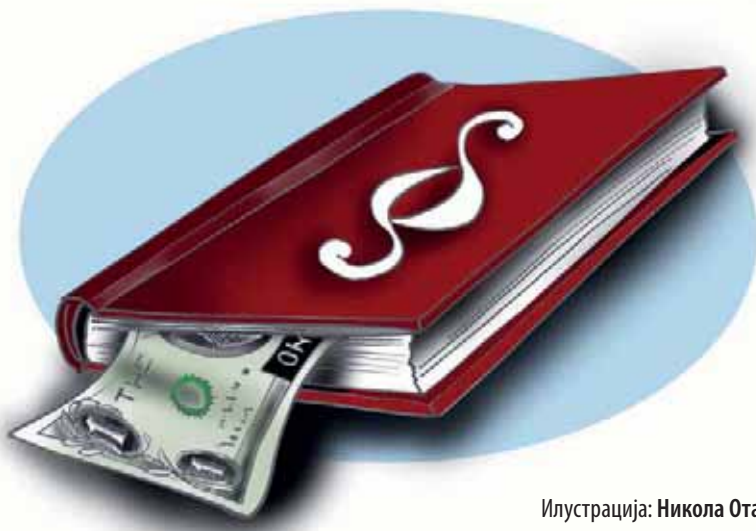
односу понуде и тражње.

Да би менаџмент испунио своју „мисију“ – раст тржишне капитализације, односно поскупљење акција на берзи, неопходно је да стручност добије предност над подобношћу, али и поштовање законских прописа и међународних стандарда у подручју корпоративног управљања.

Поред усвајања Кодекса корпоративног управљања, ови стандарди обухватају и начело транспарентности финансијских извештаја о пословању, ангажовање првокласних ревизорских кућа у функцији ревизије биланса и обавезу менаџера да на годишњим скупштинама образложе суштину својих пословних одлука и одговоре на питања акционара.

Оцена квалитета управљања корпорацијама добија се на тржишту капитала – берзи, која омогућава ефикасну контролу корпоративног управљања у компанијама. Лоше вођене компаније имају велике и нагле падове у цени акција, што често резултира преузимањем контролног пакета акција од других инвеститора. То неизбежно води успостављању нове менаџерске структуре, тако да је такав исход Дамоклов мач над главама менаџера свих компанија у тржишној економији.

П. В. А.

Илустрација: Никола Оташ

Златна акција

Заштитник државних и националних интереса у приватизованим фирмама

У поступку приватизације компанија у државној својини, које су од националног и државног значаја, попут ЕПС-а, држава може да сачува свој већински удео, или да посегне за златном акцијом, која је својеврсно право одлучивања. Ову врсту акција развило је савремено акционарско временски неограничено право, којим се држава обезбеђује од секундарне продаје приватизованих предузећа „нежељеним“ инвеститорима. На тај начин, држава, чак и у ситуацији када је мањински акционар, може спречити секундарну продају, уколико

сматра да је посреди заштита државног, националног или ширег друштвеног интереса.

Оваква акција, односно боље речено – право, обично припада Влади да би спречила да предузеће пређе у посед странаца или неприхватљивих лица.

Уз то, држава може да именује једног или два члана у Управни и/или Надзорни одбор, са правом вета на одређене кључне одлуке, ако је тако уговорено с акционарима.

„Уз традиционална права по основу ове акције, у Француској је посебно афирмисано право вета на располагање активом (продаја, поклон, гаранција, размена) или неким деловима активе друштва или филијала, која су

такве природе да би нанела ударац националним интересима“, записао је својевремено професор др Мирко Васиљевић. „И код нас ове акције могу бити креиране на аутономној основи“, сматра др Васиљевић.

Овакав вид утицаја државе могао би постојати и у фирмама које се баве експлоатацијом националних ресурса, попут цемента, произвођача минералних вода, рудника, ЕПС-а, НИС-а. Јер на тај начин држава би, као заштитник националних и државних интереса, имала увид у њихово коришћење, али и могућност да благовремено интервенише у случају да интерес капитала прети да надвлада шири интерес.

П. В. А.

ВИ ПИТАТЕ – МИ ОДГОВАРАМО

На реду је ЕПС

Лист „kWh“ ће у следећим бројевима објављивати одговоре експерата на питања читалаца у вези са бесплатном поделом акција јавних предузећа. Ваша питања можете слати на адресу – ЕПС – Сектор за односе с јавношћу („kWh“), Београд, Царице Милице 2, или на мејл list-kwh@eps.co.yu Потрудимо се да одговоре добијете у следећем броју вашег листа „kWh“.

Младен Вукићевић, Лазаревац: Пошто запослени ЈП ЕПС од 31. маја почињу са пријављивањем за упис бесплатних акција ЈП, шта је све овом законском процедуром предвиђено да је потребно да ураде за евидентирање пријава у филијалама Националне службе за запошљавање, односно на шалтерима пошта?

У филијалама Националне службе за запошљавање и у Палати „Београд“ (бивша Палата Федерације) од 31. маја почеће пријављивање запослених и пензионера ЈП ЕПС. Законска процедура за ове случајеве је другачија од оне која је прописана за пријављивање грађана за упис бесплатних акција ЈП. За запослене у ЈП ЕПС, као и у других пет ових ЈП, количина акција везује се за радни стаж, тако да се за сваку годину стажа проведена у том предузећу добија по 200 евра. Приликом пријављивања потребно је поднети уверење о држављанству

које није старије од шест месеци, фотокопију личне карте, оверену фотокопију радне књижице и потврду о пребивалишту.

За оне запослене у ЈП ЕПС који се определили да ово право остваре као грађани важе општи законски прописани услови. Значи, право на бесплатне акције и новчану накнаду имају сва лица која су постала пунолетна до 31. децембра 2007. године, односно уписана у књигу држављана Србије на дан 31. јануар 2008. године, која су на дан 30. јун 2007. године имала пребивалиште на територији Србије, односно статус привремено расељеног лица са Косова и Метохије (подноси се избегличка документација), затим да су на дан пријављивања уписана у бирачки списак, као и под условом да право на акције нису остварили у досадашњем поступку приватизације. После провере, а најкасније до краја 2008. године, Агенција за приватизацију грађане ће писмено

обавестити да ли имају право на бесплатне акције и оне који те услове испуњавају уписује у евиденцију носилаца права и издаје потврду да су стекли право на бесплатне акције и новчану надокнаду, која ће се достављати на адресу личне карте подносиоца. Лица која на тај начин стекну статус носилаца права не могу истовремено остварити и право на бесплатне акције у предузећу у којем имају статус запосленог или бившег запосленог.

Милан Јерковић, Бајина Башта: Да ли пензионер који је у 2007. години, према Закону о приватизацији, већ добио бесплатне акције предузећа у којем је тада радио, има право на преостале године радног стажа и на бесплатне акције ЈП ЕПС, у којем је такође био запослен до пензионисања?

Да, имате право на бесплатне акције ЕПС-а за године радног стажа проведене у ЕПС-у.

Р. Е.

Квалитетом угља против мазута

Уједначавање квалитета лигнита повећава енергетску ефикасност, снижава трошкове пословања и смањује емисију штетних гасова.

Средином маја почеће и практична реализација пројекта хомогенизације угља на коме је готово пет година радила екипа наших стручњака. Пројекат ће се, најпре, реализовати на коповима „Западно поље“ и „Велики Црљени“, а потом и на свим осталим површинским коповима угља у ЕПС-у. За тај велики посао, од кога се доста очекује у погледу подизања технолошке дисциплине у свим сегментима производње, према речима Милана Јаковљевића, помоћника директора у Дирекцији ЕПС-а за производњу енергије, обављене су готово све припреме. Урађена је Студија експлоатационих геолошких и лабораторијских испитивања и по њој су обављена геолошка бушења, затим и обука геолошких инжењера за рад на терену и у лабораторији. У току је и израда Идејног пројекта са студијом оправданости и тендерске документације за набавку неопходне опреме за рад система за хомогенизацију.

Прати се угаљ од копа до котла

У току је тренутно набавка професионалног програмског пакета MINEX, а који ће бити основни алат рударских и геолошких инжењера за рад на планирању и управљању процесом хомогенизације. Потребно је, наравно, да у току маја група тих младих инжењера претходно прође сложену и тешку обуку.

- Најједноставније речено - каже Јаковљевић - хомогенизација угља је уједначавање квалитета основног горива за електране, пре него што се утовари у вагоне и стигне до њихових депонија. Наизглед, веома једноставна

Милан Јаковљевић

операција. Али, само на први поглед. Примењујући најбоља технолошка искуства рудника угља и термоелектрана у развијеним земљама, и код нас ће се квалитет горива пратити по три основна параметра – по топлотној моћи, садржају сумпора и пепела. То је важно зато што руковоаоци блокова у ТЕ морају унапред да знају, какво им гориво стиже железницом и како да подесе рад млинова и целог блока да би се добило оптимално сагоревање угља у котлу. Нема више пипања у мраку, па шта трака донесе и да се тек када угаљ почне да гори уочи да је гориво слабо и да мора да се „појачава“ мазутом да би се одржала ватра. Од сада ће руковалац котла тачно знати шта му стиже и на шта може да рачуна – од копа до котла. Важно је, рецимо, да угаљ буде у пројектованим границама котла од 6.700 килоцула по килограму, плус или минус десет одсто. Свако веће одступање доводи до поремећаја рада котла и повећане специфичне потрошње угља или мазута.

А да би се у котловима термоелектрана постигла ватра одговарајуће „снаге“, потребно је, како каже наш саговорник прецизно усагласити могућности рада четири багера који копају угаљ неједнаког квалитета у различитим деловима копа. Томе би, наравно, претходило да геолози истраже и дефинишу квалитет угља који ће се откопавати. Диспечери који ће управљати процесом хомогенизације на располагању ће имати рачунаре и програм који ће решавати и сложене проблеме, као што је, рецимо, квар једног или два багера. У тим случајевима од велике помоћи биће и рудничка депонија угља. У цео систем биће уграђени проточни пепеломери, значи на сваком багеру и збирном транспортеру, а позиције багера биће праћене преко GPS-а. Пропуст сваког учесника у систему може се идентификовати и забележити.

Нови блок и за лошији угаљ

Уштеде ће се изражавати у милионима евра годишње и требало би да резултирају, пре свега, потпуним престанком употребе мазута за подршку ватре због лошег квалитета угља. Увођење овог система је и предуслов за инсталисање постројења за одсумпоравање димних гасова, а што је и обавеза која ЕПС чека после 2016. године.

Треба знати, како рече на крају разговора Јаковљевић, да време повољне и јефтине експлоатације угља полако пролази и да нарочито у колубарском угљеном басену улазимо у раслојене делове лежишта са пуно прослојака јаловине и да ће без хомогенизације бити немогуће обезбедити одговарајући квалитет угља. Пробни рад комплетног система за хомогенизацију на копу „Тамнава - Западно поље“ очекује се већ почетком 2009. године.

Л. Станковић

Варљиво сунце увећало потрошњу

У априлу конзум био 6,9 одсто већи него истога месеца лане. – Успешно подмирене све потребе за електричном енергијом и осигуране резерве угља на депонијама и воде у акумулацијама за мајске потребе

Често смењивање хладних и топлих дана и веома мали број сунчаних сати у априлу (у просеку око 5,5 сати дневно) учинили су да је, и поред времена топлијег од вишегодишњег просека, потрошња електричне енергије у априлу била 57 милиона киловат-сати већа од билансиране. Просечни дневни бруто конзум од 101,5 милиона киловат-сати остварен је при средњој месечној температури од 13,7°C, што је за 1,7°C топлије од вишегодишњег просека за месец април.

Ово је рекао Миладин Басарић, директор Сектора за енергетско планирање и управљање у Дирекцији ЕПС-а за трговину електричном енергијом, оцењујући актуелну електроенергетску ситуацију у априлу ове године. Он каже да су последице утицаја променљивог времена и варљивог сунца још илустративније ако се упореде потрошње електричне енергије остварене у априлу ове и истом месецу прошле године. Иако је, наиме, април ове године био хладнији за само 0,9°C него прошлогодишњи, потрошња је била већа за целих 169 милиона киловат-сати, тачније за 6,9 процената него истог месеца лане. Истина, у априлу прошле године време је било веома стабилно са дупло више сунчаних сати (у просеку око 10,5 сати дневно).

Уштеђен угљ

Бруто конзум у Републици Србији износио је овогодишњег априла 3,045 милијарди kWh, а без потрошње на Космету 2,636 милијарди kWh, што је готово на нивоу планираног, али, како смо већ навели, и 6,9 одсто више него истог месеца прошле године. Све ове и остале потре-

Падавине испод просека, слабија хидрологија: Дунав

бе за електричном енергијом подмирене су из расположивих капацитета ЕПС-а, највећим делом, свакако, из термоелектрана на угљ. Укупну електроенергетску ситуацију у Србији протеклог месеца делом је, међутим, одредила слабија хидрологија (падавине су биле испод просека), те је производња проточних ХЕ била око 52 милиона киловат-сати мања од планиране. Ипак, она је била и знатно већа од остварене у истом месецу претходне године (34,4 одсто више).

Сигурно и флексибилно

Но, то није ускратило маневарски простор за управљање електроенергетским системом ЕПС-а, тако да је, како каже Басарић, ради бољег искоришћења примарне енергије (штедње угља) и стабилног рада термоблокова, било потиснуто (у хладној резерви) око 66 милиона киловат-сати расположиве производње у термокапацитетима на угљ. Укупна производња електричне енергије била је само 1,1 одсто мања од билансиране, али и 5,9 одсто већа од остварене у истом месецу претходне

године. Са произведених 1,678 милијарди kWh, термоелектране на угљ (без ТЕ на Космету) биле су и испод планираног (за 4%) и испод остварења у априлу прошле године (4,7%). Али, то је резултат ремонта термокапацитета који су у пуном јеку и оног рационализовања са примарном енергијом.

Басарић истиче да је на крају априла било више угља на депонијама термоелектрана него што је билансом предвиђено, а такође је већи од планираног био и укупни енергетски садржај у језерима акумулационих ХЕ.

- Захваљујући таквом стању резерви, а имајући у виду актуелну електроенергетску ситуацију на почетку маја, расположиву производњу у производним капацитетима, уговорене испоруке и набавке електричне енергије, које се реализују по основу уговора о дугорочној пословно-техничкој сарадњи, извршење електроенергетског биланса до краја овог месеца биће сигурно, а имаћемо и потребну флексибилност у планирању рада електроенергетског система ЕПС-а – истакао је Басарић.

А. Цвијановић

Домаћинства троше све више

Индустрија није већински купац, нити се значајније повећава њено учешће у структури потрошње. - Продаја на ниском напону увећава трошкове дистрибуције

Потрошња електричне енергије у Србији већ годинама расте, али структура те потрошње још од 1990. остаје готово иста. Највећи део енергије троше домаћинства, док се индустрија, нарочито она велика, више од деценије убраја у скромног потрошача. Милан Миросављевић, директор Сектора за односе са тарифним купцима у Дирекцији ЕПС-а за дистрибуцију, каже да је структура потрошње електричне енергије у Србији неповољна, јер генерише техничке и комерцијалне губитке изнад реалног нивоа, а онда се негативно рефлектује и на пословне резултате ЕПС-а. Превасходно је, међутим, то што се са таквом структуром потрошње нерационално користе електроенергетски капацитети и потенцијали и што електрична енергија, уместо да се пре свега користи за увећавање националног дохотка, заузима значајније место у домену потрошње.

Структуру одређује цена

Поредећи податке о потрошњи електричне енергије у домаћинствима почетком деведесетих и прошле године, Миросављевић истиче да су 2007. домаћинства потрошила пет милијарди киловат-сати више него 1990, а да је потрошња на високом напону остала на истом нивоу.

Милан Миросављевић

Прецизније, у прошлој години дистрибуције су укупно продале око 27 милијарди киловат-сати. Од тога, домаћинства су потрошила нешто више од 14 милијарди киловат-сати, или 52,4 одсто укупно продате енергије. Учешће индустрије било је око 13 милијарди киловат-сати, што је 47,6 одсто у укупној ЕПС-овој продаји енергије. При томе, забележено је смањење потрошње на средњем напону, где су купци углавном из прерађивачке индустрије, а последњих година до повећања је дошло једино у потрошњи електричне енергије за јавну расвету и делом на 0,4 киловолти, где су прикључене мале радње (пекарне, месаре) и она домаћинства која са уграђеним мерним групама енергију користе за загревање простора. Све то приказано је на графикону који објављујемо.

На питање новинара, Миросављевић каже да ЕПС не може да утиче на струк-

туру потрошње, односно продаје електричне енергије, ма колико да је она неповољна и да отежава услове пословања Електропривреде Србије.

- На структуру потрошње електричне енергије утичу тарифни систем, цена киловат-сата и паритети цена енергената, који су такви да се наши купци и даље не опредељују у значајнијем броју за нафту, гас или чврста горива када је реч о грејању. Свакако, изван овог оквира утицаја је развој индустрије, који би сигурно знатно изменио структуру наше продаје уколико би брже кренуо узлазном линијом. Но, ситуација је таква да је од око 3,3 милиона наших купаца највећи број домаћинстава и да та категорија троши највећи део електричне енергије, те према томе, највећим делом одређује и услове под којима дистрибуције раде – објаснио је Миросављевић и додао да то значи да потрошња варира у зависности од временских прилика и да су, због великог броја трансформација, константно увећани трошкови дистрибуције.

Наш саговорник скреће пажњу да су сви купци тарифни и да се нико од оних који формално испуњавају услове да буду квалификовани није определио за тај статус. Законом о енергетици нико од великих потрошача електричне енергије није обавезан да буде квалификовани купац, тако да и велика индустрија користи погодности тарифног система и регули-

Исто и различито

- Трошак мреже ЕМС-а упросечен је на нивоу целе Србије. Трошак дистрибуције различит је за поједине средине, односно привредна друштва и нивелише се интерним трансферним ценама у ЕПС-у, које су различите и представљају цену по којој се привредна друштва задужују за преузету енергију. Продајна цена за крајњег купца је иста, а разлика између трансферне и продајне цене су трошкови дистрибуције. Када буде примењен тарифни систем за приступ и коришћење дистрибутивног система, сваки купац ће у свом рачуну добити реално исказан трошак за дистрибуцију. Када се ово буде разградило у тржишном смислу и када ЕПС не буде једини снабдевач, догодиће се да цена електричне енергије не буде за сваког крајњег купца иста. Ту долази питање шта ће урадити држава, ако буде задржан став да цена мора да буде једнака за све – рекао је Миросављевић.

сане цене електричне енергије, која је једна од најнижих у окружењу. Основна поставка нашег закона је, у ствари, да сви купци имају исту цену електричне енергије, у зависности једино од тога на ком напонском нивоу се енергија преузима.

ЕПС „пегла“ различите трошкове

Миросављевић каже да су цена и прописани услови за испоруку електричне енергије израз регулисане делатности, у којој ЕПС креативну улогу има у томе што „пегла“ неједнаке трошкове дистрибуције за одређене делове конзума.

- Сасвим су различити трошкови дистрибуције на ниском напону за урбана и рурална подручја. Мањи су трошкови ако енергију треба допремити на крајој релацији и за већи број купаца на једној трафо-станици. Када би се реално обрачунавали ти трошкови, цена киловат-сата у Београду била би и до два пута мања од цене по којој би могао да га купи неко ко живи на Златибору, на пример. Сваки купац, међутим, без обзира на то где живи, мора да има исту цену киловат-сата. У ЕПС-у су, стога, утврђене трансферне цене по којима се дистрибуцијама фактурише преузета енергија. Те цене нису исте за сва привредна друштва, јер им и трошкови нису исти. Трансферна цена зависи од трошкова производње и трошкова дистрибуције, као и признатог нивоа губитака, а утврђује се на основу Плана пословања ЕПС-а за текућу годину.

Разговор о ценама и трошковима у дистрибуцији није могао да прође без питања о наплати утрошене електричне енергије. Дирекција за дистрибуцију је недавно свеобухватно анализира

Само овакав ЕПС то може

- Само вертикално организована компанија, какав је ЕПС, може у оквиру свог целокупног система да нивелише цену електричне енергије да би она била иста за све купце на одређеном напонском нивоу. На отвореном тржишту страни купци били би сигурно заинтересовани да купе Електродистрибуцију Београд и да са малим трошковима остварују велики профит. Мало ко би се, пак, одлучио за дистрибуцију са великим трошковима, а да му је ограничена могућност да такве трошкове угради у цену киловат-сата за крајњег купца – сматра Миросављевић.

све што се на наплату односи и из тог прегледа се видело да нису подударни графикони расположиве и продате енергије. Питали смо да ли је то последица нефактурисања продаје или нечег другог, тим пре што се у продаји виде скокови и падови. Миросављевић је одговорио да разлику између расположиве и продате енергије чине губици, који су делом реални, али делом и последица неочитане потрошње.

- Дистрибуције се суочавају са великим тешкоћама у читавању потрошње. Поред тога што има велики број мерних места недоступних за читавање, проблем је и то што из месеца у месец треба ангажовати велики број људи за овај посао. Наш тарифни систем је доста сложен и захтеван за спровођење. Врло су скупи месечно читавање потрошње и уручивање рачуна. Такође, ако не читамо енергију коју пласирамо, дакле и не фактуришемо је, снижава се и просечна продајна цена киловат-сата читаног дела, јер су изгубљене зоне. Не треба наглашавати да је, стога, неочитана потрошња чист губитак за ЕПС – рекао је Миросављевић.

Он сматра да се овај проблем може решити увођењем система даљинског читавања и верује да ће свака дистрибуција наћи интереса да развије и стално примени пилот-пројекте који су уведени у великом броју средина. Са даљинским читавањем биће могуће и даљинско

искључење дужника, што је, такође, проблем за дистрибуције.

- Искључење купца са мреже је крајња и најнепопуларнија мера коју дистрибуција може да предузме у наплати потраживања. У исто време то је и најскупља мера, која никако не иде у корист ЕПС-а. Ми смо заинтересовани да продајемо електричну енергију, а не да је ускрађујемо. Но, стање старих дугова је такво да је и искључење незаобилазно, мада у многим случајевима ни то не помаже – рекао је Миросављевић и истакао да привредна друштва ЕПС-а за дистрибуцију имају разлога да се више позабаве овом, економском страном своје делатности.

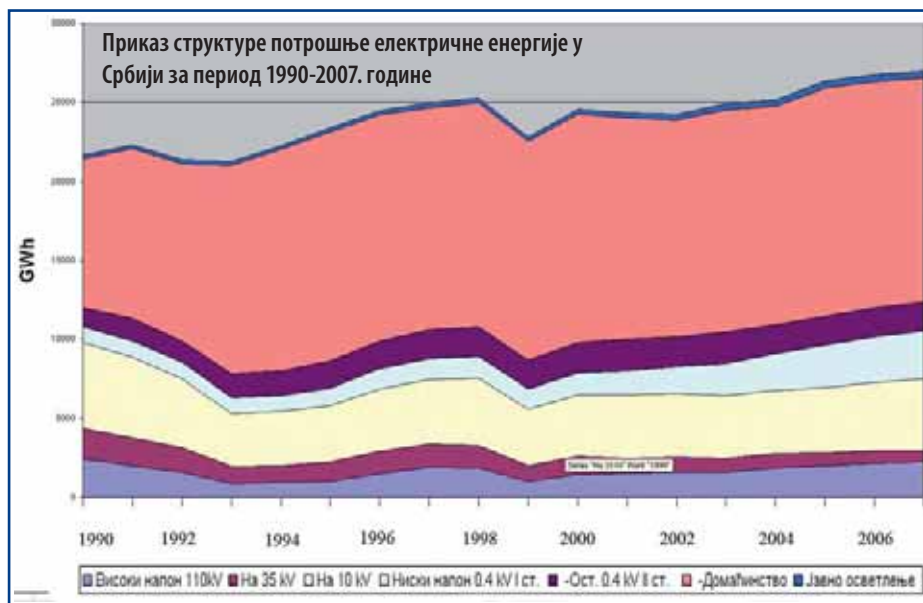
Наплата, ипак, расте

Он наглашава да наплата у принципу расте, јер се увећава проценат наплаћене месечне фактуре, али да стари дуг, за који су симболи градови Ниш и Крагујевац, још није разрешен. Реч је о укупном дугу домаћинстава у Србији од око 20 милијарди динара и 12,5 милијарди дуга привреде. Део овог дуга тешко је наплатив, јер неке дужнике више није могуће ни наћи, али ЕПС, због коректног односа према својим купцима који уредно измирују обавезе и одговорности према сопственом пословању, не може тај дуг да отпише.

Према Миросављевићевим речима, да би наплата боље ишла, дистрибуције треба у основи да промене однос према овом делу својих обавеза. Потребно је да се створе услови да се редовно прати наплата и мере предузимају већ после друге неплаћене фактуре.

- Нити су дистрибуције све учиниле да наплате дугове, нити је друштвена клима таква да се сматра нормалним наплата потраживања за утрошену електричну енергију. Штавише, није могуће извршити ни правоснажно судско решење. Отуда је за разрешавање проблема у наплати неопходан мултидисциплинаран приступ, који сам по себи можда неће ствари брзо изменити, али којим би се много лакше изградио став да потрошено мора да се плати – истакао је Миросављевић.

Анка Цвијановић

Радом до већег прихода

Према програмима пословања за ову годину, које је усвојио Управни одбор ЕПС-а, сва три косметска предузећа ЕПС-а намеравају да увећају приходе привременим радним ангажовањем запослених

Основни приход јавних предузећа ЕПС-а са Косова и Метохије и ове године биће средства која Електропривреда Србије редовно издваја још од 1999. године за потребе финансирања трошкова запослених, којима је по доласку Међународне мисије на Космет ускраћено право на рад и могућност да располажу објектима и средствима за производњу и дистрибуцију у Покрајини. Највећи део тих средстава намењен је исплати накнаде зарада запослених, која је у овој години достигла 60 одсто од просека примања у ЕПС-у, како је и регулисано колективним уговорима ових предузећа. Поред тога, уз део који добијају из заједничке касе, косметска предузећа ће и ове године настојати да своје приходе увећају привременим радним ангажовањем својих радника у привредним друштвима ЕПС-а, с тим што свако од њих планира да добије што већи део послова у ремонтима и на одржавању у готово свим деловима ЕПС-а – на коповима, у електранама и дистрибуцијама. Превасходан задатак за све, међутим, биће да се повећа поузданост снабдевања потрошача електричне енергије у српским срединама на Косову и Метохији, где дистрибутивне објекте и мрежу одржава „Електрокосмет“, али су на овим пословима радно ангажовани и радници Копова и Термоелектрана „Косово“, који су остали да живе у Покрајини.

Овакве програме пословања косметских предузећа усвојио је на про-

И ове године отпремине за раднике са Космета: у привременом седишту ЈП ПК „Косово“

шлој седници Управни одбор ЕПС-а, који је закључио да је утврђен реалан финансијски оквир за реализацију свих ових задатака. Истакнуто је да је приоритетно да се за побољшање снабдевања на подручјима где живи српска заједница обави неопходна модернизација капацитета, у шта ће се уложити значајан део средстава. На тај начин обезбедиће се поузданост и расположивост постојећих дистрибутивних објеката и омогућити континуирано снабдевање потрошача, када год у косметском делу електроенергетског система има електричне енергије. Познато је да ЕПС, са својим предузећима, нема утицаја на расположивост електричне енергије у Покрајини откако је Унмик преузео управљање електроенергетским објектима на Косову и Метохији.

Радиће се и ван ЕПС-а

Како је планирано, сва три косметска предузећа ЕПС-а ће ове године набавити неопходна основна средства и знатан део материјала и алата за рад, како би могла успешно да обаве послове, које су углавном већ уговорила са привредним друштвима ЕПС-а. У складу с тим су и планови за веће привремено

радно ангажовање запослених, од којих ће део и ове године радити изван ЕПС-а. Косметска предузећа су се, наиме, у условима „пословања са ледине“, дакле откако су пословодства и радници протерани из објеката ЕПС-а на Космету, афирмисала и шире, тако да послове електро, машинске или грађевинске струке добијају не само у привредним друштвима ЕПС-а, него и код других инвеститора, радом за тзв. трећа лица.

Смањен број запослених

Управни одбор ЕПС-а усвојио је, такође, и извештаје о пословању сва три косметска предузећа у 2007. години. Оно што је карактеристично за свако од њих јесте да су им највећи део прихода и у протеклој години била финансијска средства која су добила од ЈП ЕПС за финансирање трошкова запослених и трошкова функционисања предузећа ван седишта. Овога пута нису дати збирни трошкови за сва три предузећа, већ појединачно и са различитим приказима, али је сасвим очигледно да ЕПС годишње издваја значајна средства за обезбеђење радника са Космета, који су остали без својих радних места. Рационализација броја запослених отуда је у овим предузећима и даље актуелна, те ће се и ове године наставити са стимулативним отпремнинама. Рачуна се да ће се за добровољни одлазак одредити барем око 200 радника. Од 1999. године број запослених у косметским предузећима ЕПС-а смањен је са више од 8.000 на око 5.200 радника, од којих половина и даље живи на Космету.

А. Цвијановић

ЕПС обезбеђује средства за запослене

Према Пословном плану ЈП ЕПС-а, у овој години из заједничке касе ЕПС-а, за потребе финансирања трошкова, односно накнаду зарада запослених у сва три јавна предузећа ЕПС-а са Косова и Метохије, биће укупно издвојено око 4,478 милијарди динара. Како је речено у Дирекцији ЕПС-а за економско-финансијске послове, близу 2,5 милијарде динара намењено је Површинским коповима „Косово“, око 1,17 милијарди Термоелектранама „Косово“ и нешто више од 800 милиона динара Јавном предузећу за дистрибуцију „Електрокосмет“. Из пословних планова косметских предузећа види се да ова средства која обезбеђује ЈП ЕПС чине више од 90 одсто укупних прихода ЈП са Косова и Метохије.

Шанса за нове преговоре

Чак и ако ресорни министар не прошири важност новопотписаног акта о заштити права запослених на сва предузећа, идеја да се на нивоу ЈП ЕПС донесе јединствен колективни уговор добила је на снази

Крајем прошлог месеца у Београду је потписан Општи колективни уговор, који ће се примењивати на целој територији Републике Србије, али само у оним предузећима која чине Унију послодаваца Србије и у чије име је њен председник Стеван Аврамовић уговор потписао на једној страни, а на другој су потписе ставили председници два репрезентативна синдиката – Савеза самосталног синдиката Србије и Уједињеног гранског синдиката „Независност“ Љубисав Орбовић и Бранислав Чанак. Тако је Србија, после укидања оног старог Општег колективног уговора прошле деценије, поново добила општи акт којим се регулишу права и обавезе запослених и послодаваца. Како је у синдикалној јавности оцењено, овај уговор у много чему дефинисао је заштиту радника по угледу на земље западне демократије и европских стандарда, што би требало да обезбеди већу радну сигурност запослених у Србији, али не у свим предузећима.

ЕПС има своје уговоре

За разлику од оног пређашњег Општег колективног уговора, иза кога је стајала и држава, на овај нови уговор нико није ставио потпис у име Владе Србије („јер држава је ту да креира услове за унапређење економског миљеа, не и да арбитражу између послодаваца и синдиката“). Ипак, како каже Вера Томовић, правник у Централни Синдиката ЕПС-а, према Закону о раду, министар рада и запошљавања може Општем колективном уговору да обезбеди шири утицај и да обавезе све послодавце да га примене. Што се синдиката тиче, ту је ширина утицаја осигурана самим тим што су га потписала два репрезентативна синдиката, која делују на територији целе Србије.

Унапредити социјални положај запослених: из ХЕ „Ђердап 2“

Када је о ЕПС-у као државној компанији реч, јасно је да се социјални дијалог води у складу са интересима власника, обавезама пословодства и захтевима синдиката, који је самосталан, дакле није колективни члан ни једног ни другог синдиката који окупљају чланство у другим предузећима и делатностима. У ЕПС-у, колективне уговоре код послодавца доноси свако привредно друштво за себе. На нивоу ЕПС-а потписан је Колективни уговор који се односи само на права и обавезе запослених у дирекцијама и секторима ЈП ЕПС-а и само на овај акт потпис су ставили и представници Владе Србије. Онај раније важећи Посебан колективни уговор за ЈП ЕПС стављен је ван снаге још у јануару прошле године, тако да у ЕПС-у сада нема општеважећег акта којим су јединствено регулисана права и обавезе свих запослених. Као последица тога, Синдикат ЕПС-а изгубио је своју преговарачку улогу у социјалном дијалогу, јер су је у потпуности преузеле синдикалне организације.

Већа социјална сигурност

Питање минимума једнаких решења за све решено је тако што је са нивоа ЈП ЕПС координирана активност у доношењу колективних уговора у привредним друштвима, али испоставило се да су неке разлике ипак до те мере испливале на површину да је поново актуелизована идеја да се донесе јединствен

акт о заштити права запослених на нивоу ЕПС-а. Ова идеја добила је на снази откако је потписан Општи колективни уговор, чија се важност протеже на велики број производних и услужних предузећа, па и запослених у здравству. Сви они су овим уговором стекли право на додатну заштиту по основу рада, чиме је социјална заштита запослених у Србији попримила дијаметралне супротности – од ускраћивања основних права запослених (оних који су без колективног уговора), до значајних социјалних давања којима се оснажује социјална сигурност запослених (у већем делу приватног и јавног сектора).

У Централни Синдиката ЕПС-а већ је почело помно ишчитавање решења у Општем колективном уговору. Први утисци су да су она сасвим добра и на високом нивоу заштите запослених. Да ли ће та решења бити полазиште за будуће регулисање међусобних права и обавеза пословодства и запослених, зависиће вероватно и од тога да ли ће ресорни министар проширити важење овог акта. У сваком случају, с обзиром на то да се међу запосленима у ЕПС-у све више говори о урушавању економског положаја радника у поређењу са запосленима у неким другим делатностима, боља социјална заштита „других“ могла би да добије свој одјек и у социјалним преговорима у Електропривреди Србије.

А. Цвијановић

Застава ЕПС-а на Аконкагви

На највишем јужноамеричком планинском врху завијорила се застава ЕПС-а

Радници ПД РБ “Колубара” Александар Рашин и Дејан Дујмовић, са двадесетједночланом екипом алпиниста, попели се на Аконкагву високу 6.962 метра

На највишем јужноамеричном планинском врху Аконкагви (6.962 метра) у Аргентини, почетком фебруара ове године, завијорила се, поред осталих, и застава ЕПС-а. Поболи су је два „ЕПС-овца“, Александар Рашин и Дејан Дујмовић, радници ПД РБ „Колубара“. Они су сачињавали двадесеттрочлану међународну експедицију, која је у овај подухват кренула 28. јануара ове године и након 24 дана успешно га завршила.

Како нам је рекао Александар Рашин, осамнаест чланова било је из Србије, четири из Црне Горе и један из Македоније, а временске прилике су биле повољне, без јаког ветра и великог мрза. При врху је било „свега“ минус 25 степени Целзијусових, а ветар је дувао брзином од двадесетак километара на сат. До успона је стигао 21 члан и сви су изашли на сам врх, чиме је постављен рекорд и највеће групе која се попела на око 7.000 метара висине. ЕПС је био спонзор наша два члана експедиције, коју је организовао „Екс трим самит тим“ из Београда, а предводио Драган Јаћимовић.

Д. Об.

Расту улагања у екологију

У Србији је у заштиту животне средине потребно до 2016. године инвестирати најмање 4,1 милијарду евра

Тренутна улагања у заштиту животне средине се у нашој земљи процењују на 0,2 до 0,3 процента бруто друштвеног производа. Потребно је да следећих година значајно повећамо улагања у екологију и да 2016. године дођемо до 2,4 одсто учешћа у бруто друштвеном производу. То практично значи да је у идућих десетак година у Србији неопходно уложити у заштиту животне средине најмање 4,1 милијарду евра.

Ово је истакао мр Милан Стегић, помоћник министра за заштиту животне средине, 23. априла у Обреновцу, на конференцији свих еко-фондова Србије под називом „Еколошки фондови – модели и инструменти“. Организатори ове конференције су били Фонд за заштиту животне средине Републике Србије, Фонд за заштиту животне средине општине Обреновац и Унеско – Унија еколога, а покровитељи Министарство за заштиту животне средине Републике Србије и OSCE.

Да би се остварила планирана улагања у екологију у Србији, неопходна је, по речима Милана Стегића, интервенција државе. И држава већ значајно делује кроз Закон о заштити животне средине, донет 2004. године, и њим утврђене принципе „загађивач плаћа“

и „корисник плаћа“. На основу Закона формиран је 2005. године Фонд за заштиту животне средине у који се, на основу владиних уредби, слива око 40 одсто средстава од еколошких накнада и такси, док преосталих 60 процената одлази у општинске фондове за заштиту животне средине у еколошке пројекте локалних самоуправа где постоје велики загађивачи.

- Таксе и накнаде за загађивање морају бити такве да сузбијају даље загађивање и да подстичу улагања у заштиту животне средине, а не да фирме плаћају накнаде и да наставе даље да загађују – рекао је Стегић наглашавајући да је и у Србији могућ концепт одрживог развоја по коме се улаже и у економски развој и у заштиту животне средине.

Пракса налаже, по Стегићевим речима, да се успоставе и неки нови модели еколошког финансирања као што су увођење накнаде за производе, зајмови за институције намењени заштити животне средине (са минималном каматном стопом или каматном стопом која ће покрити само ниво инфлације), да се оснују гарантни фондови и друго.

- Немамо велика средства за инвестирање у животну средину, али оно што имамо морамо да искористи-

ТЕНТ је много урадио за заштиту животне средине

мо на што бољи начин – нагласила је Жељка Јуракић.

Говорећи о еколошким пројектима у привредном друштву ТЕНТ, Небојша Ђеран, председник Општине Обреновац, истакао је да се већ шест година спроводи Програм еколошке модернизације и да је то сигурно једини таква програм у држави који је до сада остварен у потпуности. Изградњом електрофилтера у ТЕНТ-у емисија честица је смањена за 80 одсто, а у току је промена система транспорта и депоновања пепела и шљаке на ТЕНТ, „Б“. Најскупљи послови, као што је одсумпоравање, остављени су за крај и биће, по Ђерановим речима, завршени од 2010. до 2015 године.

Р. Радосављевић

Сарадња фонда и ЕПС-а

- Пошто се ТЕНТ (ЕПС) показао као одличан и одговоран партнер, свестан утицаја којег својим пословањем има на животну средину и који је сопственим средствима много урадио у заштити животне средине, Фонд планира да у следеће две године ТЕНТ уложи осам милиона евра. Тај новац ће бити намењен завршетку послова на електрофилтерима, обнављању технологије депоновања пепела и шљаке и припреми документације за одсумпоравање - изјавила је мр Жељка Јуракић, директор Фонда за заштиту животне средине Републике Србије. Она је нагласила да Фонд за свој рад највише прихода остварује од „Електропривреде Србије“ и да је због тога у обавези да подржи све одговорне еколошке иницијативе из ЕПС-а. До сада је Фонд са три и по милиона евра суфинансирао реконструкцију два електрофилтера у ПД ТЕНТ.

ФОРУМ ФОНДОВА ЗА ЗАШТИТУ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Иван Карић, заменик директора Фонда за заштиту животне средине у Обреновцу, рекао је да је на конференцији договорено да се оснује Форум еко-фондова, неформално тело у којем ће се расправљати о проблемима у раду и усклађивати иницијативе које се из општина упућују ка Републичком фонду. Седнице Форума ће се одржавати једном у три месеца.

За четири пројекта – више од 682 милиона евра

Здравија животна средина у околини објекта ЕПС-а

Најважнији пројекти који се у ЈП ЕПС реализују или су у плану за следећи период односе се на реконструкцију и замену електрофилтера, смањивање емисија азотних оксида, одсумпировање димних гасова и на обнову система за транспорт и одлагање пепела и шљаке

У процесу реструктурирања у привреди Србије заштита животне средине представља највећи изазов, с тим што се европске директиве које предвиђају појачану заштиту воде, ваздуха и земљишта односе највише на сектор енергетике. ЈП ЕПС је, тако, припала улога лидера у заштити животне средине и то на основу уложених средстава и постигнутих резултата у протеклом периоду, као и због следећих планираних мера и инвестиција. Заокрет од највећег загађивача до лидера, и то у кратком периоду, само је потврдио да се у ЈП ЕПС на време схватио значај чисте производње електричне

енергије и то не само за најближу околину у којој су производни капацитети фирме него и за знатно шире окружење. Ово је за лист „kWh“, истакао Михајло Гаврић, директор Сектора за заштиту животне средине у Дирекцији ЕПС-а за стратегију и инвестиције, представљајући инвестиционе пројекте ЕПС-а за заштиту животне средине. Значи, шта је до сада урађено, шта је од њих у току или предстоји у следећем периоду, као и колико у томе учествује држава.

- Највећи проблем за ЈП ЕПС у овој области, несумњиво, представља рад термосектора - нагласио је Гаврић. - У

термоелектранама, које располажу снагом од преко пет хиљада мегавата, као и на површинским коповима из којих се обезбеђује угаљ, мере заштите животне средине биле су усклађене са захтевима законске регулативе из периода пре 2000. године. А то значи да су ови прописи застарели, јер благовремено нису биле предузете мере за смањивање емисија сумпорних и азотних оксида, честица из емисије гасова...

Како је даље Гаврић истакао, обавеза ЕПС-а била је да примени законске обавезе за постизање норматива Европске уније у смањивању емисија чврстих честица емитованих у ваздух, као и прекограничног транспорта сумпорних и азотних оксида, а са чиме се побољшава и квалитет ваздуха у околини објекта. Предузете мере, као и оне које ће тек уследити, део су Плана пословања ЈП ЕПС до 2015. године, а усаглашене су са захтевима законске

регулативе Србије и ЕУ. Оне, такође, произлазе и из обавеза из уговора о оснивању енергетске заједнице југо-источне Европе, односно из захтева Националног акционог плана заштите животне средине Републике Србије. Најважнији пројекти, стога, односе се на реконструкцију или замену постојећих електрофилтера на термоелектранама, затим на примарне мере за смањивање емисије азотних оксида из блокова термоелектрана и на одсумпоривање димних гасова, као и на увођење нових технологија ради реконструкције система за транспорт и одлагање пепела и шљакe на депонијама електрана. За реализацију само таква четири пројекта потребно је обезбедити 682,5 милиона евра. Због депресиране цене електричне

енергије ова средства могуће је само мањим делом обезбедити из домаћих извора, а преостали знатно већи износ у плану је да се „покрије“ из фондова Европске уније, донација, кредита...

Највидљивији резултати у до сада обављеним реконструкцијама и рехабилитацијама на блоковима термоелектрана постигнути су на смањивању емисије честица цврстих материја из димних гасова и то њиховим свођењем у европске нормe - на 50 милиграма по кубном метру. У следећем периоду, а почев од 2008. до 2011. године, преостаје да се електрофилтери реконструишу у ТЕНТ А 6 и да се ураде извесна побољшања на блоку А 3, на којем се после таквог предузетог захвата не постижу задовољавајући резултати. Следи њихова реконструкција и у бло-

ковима ТЕ „Морава“, ТЕ „Костолац“ Б 1 и Б 2, ТЕНТ Б 1 и 2 и у ТЕ „Колубара“ А. Вредност ових послова износи 35,5 милиона евра.

Примарне мере за смањење азотних оксида у термоелектранама предузеће се у ТЕНТ-у на блоковима А 3, А 6, Б 1 и Б 2 и у ТЕ „Костолац“ на сва четири блока. У ове послове потребно је уложити 72 милиона евра и то од 2007. до 2014. године.

Најзначајнији посао не само са аспекта заштите ваздуха него имајући у виду и величину потребних средстава за ЈП ЕПС представља остваривање пројекта одсумпоривања димних гасова у термоелектранама. Јер, највећи ефекти у заштити ваздуха очекују се управо од увођења одсумпоривања у блоковима ТЕ „Костолац“ Б, а обзиром на врло висок проценат сумпора у том угљу. За његову реализацију на блоковима свих термоелектрана ЕПС-а потребно је више од пола милијарде евра. Увођење система одсумпоривања повећало би и цене електричне енергије и то према тренутној рачуници за око 0,2 евроцента по киловат-часу.

Вредност послова за реализацију четвртог пројекта - измене начина транспорта и одлагања пепела у ТЕ „Костолац“ и ТЕ „Никола Тесла“ износи око 50 милиона евра, а очекује се да ће се завршити до 2009. године. Имајући у виду да се у ЕПС-у на депоније годишње одлаже око шест милиона тона пепела, у току су и договори за његово коришћење у грађевинској индустрији (за цемент) и у градњи путева. Уз друге предности примене нове технологије отпепељавања, одлагање таквог густог пепела омогућава и његов лакши транспорт до корисника.

- Однос према заштити животне средине у међувремену значајно је промењен у ЕПС-у – напомиње Гаврић. – Поред термоелектрана, све више пажње поклања се и заштити животне средине на површинским коповима и у хидроелектранама, а свакако да ту спадају и пројекти складиштења отпада и то не само из објеката електропривреде. У постизању стандарда заштите животне средине ЕУ на објектима ЕПС-а, стога, неопходна је сарадња са Владом Србије, али и помоћ међународне заједнице. Значи, за реализацију тих циљева потребно је успоставити већу сарадњу са међународним финансијским организацијама како би за финансирање ових пројеката отвориле фондове.

К. Јанићијевић

Највише је учињено у реконструкцији електрофилтера

Тамо где је колевка Европе

Монолит Трајанова табла

У Ђердапу се прошлост испречила будућности наизглед без наде да ће се икада измирити. Трајанова табла и још неки артефакти повести спасени су, али многи су, упркос напору градитеља и жељи археолога, остали заувек под водом. Мада, и оно што је сачувано захваљујући раду стручњака и уз помоћ државе и хидроелектрана “Ђердап”, односно ЕПС-а, вредно је страхопоштовања

Некада се говорило - бела флота црни хлеб, црна флота бели хлеб. Мада, никад довољно ни једног, нити другог, реком и даље промичу лађе: и путничке и теретне. Ко пажљивије гледа и уме да расуђује, приметити ће да се овде углавном задржавају кратко, тек да докупе провијант, упркос томе што трговина цвета по свим географским забитима, а бродовима одавно не плове путници који би негде да стигну, већ оне распекмежене парајлије жељне да виде штогод ново и друкчије и да се, при том, добро проведу. А Србија, мада се то тамо и не зна, има шта да им понуди у оба случаја. Ево приче о томе.

Можда ће већ од ове године Трајановој табли моћи да се приђе с копна? Пре четрдесет година, кад је триста тона тешка монолитна камена громада у коју је уклесана подигнута двадесет метара, како би била изнад нивоа будућег језера, није се размишљало о

томе да ће тај споменик и научницима и радозналцима бити недоступан и да ће моћи да се види само с реке?! Важније је било да се спасе од потапања и сачува за будућност... Јер, тај у камен уклесан запис је нешто као “дописница” послата од повести - из прошлости.

Ту, у Ђердапу и око хидроцентрале, прошлост се испречила будућности, наизглед без наде да ће се то икада измирити. Трајанова табла и још неколико артефаката повести спасени су, али неки други сведоци историје, упркос напору градитеља и жељи историчара и археолога, одавно су под водом. Али, и оно што је остало вредно је страхопоштовања.

- Заштитна ископавања на том подручју у време изградње хидроцентрале система “Ђердап” била су највећи истраживачки радови који су у то време обављени у Европи – каже Јелена Ранков-Кондић, управник Археолошког музеја “Ђердап” у Кладову и шеф Археолошког

одсека Народног музеја у Београду. – У њима су учествовале екипе археолога из Србије и читаве Југославије. Ти радови су започети још 1956. године, али још нису завршени, нити ће бити завршени у скорије време; нешто ћемо оставити следећим генерацијама. Јер, зна се да су то локалитети од значаја не само за нашу повест већ и за историју цивилизације Европе и света. То је дуг нашој заједничкој прошлости који се стално мора враћати.

Гвоздена врата

Скромно познавање историје није ми допуштало чак ни да замислим каква су то ископавања рађена због Трајановог пута и табле која о томе сведочи и данас, после деветнаест векова, али сам потегла Абу Симбел измештен због Асуанске бране, а да бих навео воду на своју воденицу, односно изградњу “Ђердапа”...

- Тачно – потврдила је Јелена. – Али, та Рамзесова гробница је исечена на комаде који су били неупоредиво мањи и лакши него монолит на којем је Трајанова табла. Мада, повест овог дела тока Дунава је много старија од египатске цивилизације! Лепенски вир, локалитет назван тако по месту где је откривена, прекретница је у историји Европе. Јер,

оно је прво урбанизовано насеље, настало у време када је већина људи још живела по пећинама. Ништа слично није откривено до тада, а ни после тога.

Неки су заборавили, а неки још нису сазнали, да је локалитет Лепенски вир измештен и спасен неопозивог потапања. Подизање нивоа Дунава због изградње Ђердапске бране претило је да збрише тај изузетан споменик историје. Свест о вредности тог споменика, коју су показали градитељи, не сме се заборавити.

Од извора у Шварцвалду, у Немачкој, до ушћа у Црно море, у Румунији, древни Истриос, римски Данувијус и наш Дунав, на путу дугом 2.857 километара на крају свог средњег тока пробија се кроз стеновите масиве Трансилванијских Карпата и Мироча, стварајући на граници Србије и Румуније највећу и најлепшу речну клисуру у Европи. Овај природни пут дуж Дунава одувек је имао стратешки, дакле економски и војни значај за све који су насељавали обале те моћне реке.

“Величанствено је стајати на обали Дунава”, рекао је једном покојни др Владимир Кондић, тада директор пројекта “Ђердап”. Тај поетски закључак сликар Раша Трукуља је претметнуо у сам живот мештајући свој атеље, чувену галерију “Пена”, у стару Ђердапску стражару. Али, славног римског императора Трајана нису водили разлози лепоте када је свом архитекти Аполодору из Дамаска дао задатак да кроз Гвоздена врата сагради пут, а потом и мост! Имао је спајати данашње Кладово и Турн Северин (два

града која су и настала на прилазима мосту) с планом да освоји Дацију и мери лимес с Дунава и провинције Мезије још даље и прошири једно од ионако највећих царстава света.

Међу највећим градитељским захватима старог света

Табула Трајана, једна од три које су сачуване до данас, сведочи о његовој визији, али и о једном од највећих градитељских захвата старог света. Јер, уз изградњу пута и моста, император је дао да се прокопа канал дужине три километра, тако да је заобишао опасна Гвоздена врата, а Данувијус је постао плован целим својим током: то је била прапретеча Сипског канала који су 1896. године изградили Србија и Аустро-Угарска. На другој табли и пише да је император “Од опасних катаракта раздвојио Дунав.” Табла је била уграђена у тријумфалну капију на улазу у канал...

– И све се то понавља доцније. Све средњовековне тврђаве су подигнуте на местима која су Римљани одабрали за своје карауле – каже Јелена. – И у време Византије и под Србима и под Турцима (па чак и у новије време, када су пограничне карауле наше војске биле на истим местима). Оне нису биле ту само због границе, већ пре свега због пута!

Успут дознајем да је у време припреме локације за изградњу хидроцентрале “Ђердап 2” код Кусјака откривен непрегледан град са пристаништем, монументалне

архитектуре с огромним каменним блоковима, па чак и остаци једне римске галије и у њој Трајанови новчићи. Јелена данас ради управо на том локалитету...

– Да је само Дијана или Занеса, како су га називали у време Византије, где би нам био крај – уздахнула је тобож уморно, па наставила страсно да описује фантастична археолошка открића... Није заборавила да спомене да та истраживања, на око два километра низводно од бране ХЕ “Ђердап 1”, несобично помаже управо – хидроцентрала. Као и сва друга, уосталом.

Ствара се својеврстан парк културе

– Нас у овом бескрајно дугом послу, поред оне сасвим научне радозналости, руководи и жеља да помогнемо овом крају и људима који ту живе – наставља Јелена. – Хидроцентрале “Ђердап 1” и “Ђердап 2” су споменик овом времену, али због њих ће, осим оних који се баве електропривредом или саобраћајем, мало ко скренути с пута овамо. Зато ту стварамо својеврстан Парк културе; промовисан је још 2000. године и делимично се поклапа са Археолошким парком. Музеј, у сарадњи са Владом Србије, односно ресорним министарствима, са релевантним научним институцијама, али и уз драгоцену помоћ ХЕ “Ђердап”, односно Електропривреде Србије, настојаће да се на томе посебно ангажују млади из овог краја, као својевремено на Омладинским радним акцијама “Ђердап”.

Дала ми је Јелена успут и прегршт научних радова које бих могао да користим за овај текст: ишчитао сам их, а само за њихово препривчавање утрошио бих простора као за подужи фељтон. И у тим научним разматрањима откривам, чак, и визију да се ту крај Гвоздених врата, створи нешто што ће представљати тај крај и његову повест и културу, а имати магнетску привлачност не само за научнике већ и за нас, смртнике, али и за оне веселјаке с почетка ове приче. Јер, све што се ствара, служи, коначно, за добробит људи. У то је веровао император Трајан, баш као што данас верује Јелена Ранков-Кондић.

Уместо епилога

Текст је настао као сведочанство да хидроцентрале “Ђердап” не производе само електричну енергију. А ако неко само помисли да им историја и археологија или заштита природе нису и у опису посла, онда је погрешно прочитао све ово.

Милош Лазич

Копија рељефа са Трајановог стуба у Риму са представом Трајановог моста код Кладова

Касни се, али угља има

Због кашњења послова везаних за исељење Вреоца на највећем колубарском копу раде и по „допунским пројектима“. – Јаловина се скида где год је могуће

Поље „Д“, највећи и најпродуктивнији колубарски рудник лигнита, већ неколико година привређује у технолошки сложеним условима. Разлог је одавно познат. Послови везани за исељење месне заједнице Вреоци у великом су закашњењу, па се стручне екипе РБ „Колубара“ и овог копа на различите начине довијају како би, упркос свему, оствариле планске задатке. А, по правилу, они су на овом копу и највећи и из године у годину до њих се све теже стиже.

– Суочавамо се са све више проблема у организацији производње и у остваривању планских задатака – каже Милан Петровић, директор копа Поље „Д“. Разлози су, углавном, објективне природе и последица су, пре свега, великог временског заостатка у решавању експропријације и правовременог пресељења месне заједнице Вреоци. Због привременог прекида откопа јаловине у централној зони копа били смо принуђени да део рударске механизације окренемо „на другу страну“ како би се обезбедило

откривање лигнита неопходног за континуирану и планску производњу. Неки од наших јаловинских система сада, тако, раде у зонама других копова, као и на подручју на којем се Поље „Д“ одваја од копова Поље „Б“ и Поље „Е“. Ради се и по допунским пројектима тако да радови на откопавању откривке неће бити угрожени до средине следеће године.

Како Петровић даље истиче, велике тешкоће у раду тренутно представља откоп јаловине на такозваној „источној кипи“, где се налази Први „Ц“ систем. Реч је о око 60 милиона кубика откопане и у овом делу копа одложене јаловине од пре тридесетак година. Да се не би угрозио рад и сигурност људи и механизације, свакодневно се испитује терен. Таквим дубинским бушењима долази се до сазнања о каквом је материјалу реч и утврђује се степен заводњености тог терена, док се геомагнетским снимањима детектује присуство металних делова који нису ретки и који су пре много година овде затрпани јаловином.

Ако се буде радило по плану и са два система, за скидање ових 60 милиона кубика јаловине биће потребне две године. Петровић још додаје да су резерве лигнита који је могуће откопати, у овом тренутку, „пале“ на око 40 милиона тона, што је довољно за несметану и планску производњу у следеће три године.

А због проблема са исељењем Вреоца у зони овог копа нашло се и рударско насеље у којем се више од четири деценије налази и пословна зграда управе Поља „Д“. Значи, и скромна дирекција копа „са лица земље“ нестаће, тако, већ овога лета, док ће се људи који су овде радили преселити у нове објекте који се граде у атару Медошевца. Очекује се и да ће радови на откопу јаловине у овом делу почети крајем јуна и да ће, када се заврше, бити откривено „нових“ 10 милиона тона лигнита. Практично, тиме ће започети отварање и експлоатација лигнита са новог копа, који је у рударским мапама означен као Поље „Е“. Повећан откоп јаловине овде се очекује после изградње још једног (седмог) јаловинског система и укључивања глодара „10“ (који се већ налази на копу и још је у фази тестирања) и глодара „9“ (његов старт у радовима планиран је за десетак месеци) у производни процес. За две до три године тако ће се, и буквално, спојити четири површинска копа (поља „Б“, „Ц“, „Д“ и „Е“).

Упркос свим тешкоћама, међутим, производња тече по плану. У прва четири месеца ове године Поље „Д“ је, тако, остварило производњу за око два и по милиона кубика већу од планиране (када је реч о откопу јаловине), док су количине откопаног лигнита на нивоу плана (нешто мање од пет милиона тона). И ремонт система тече по плану и то уз велико залагање људи са копа и стручних тимова „Колубаре-Метала“. Инвестиционе оправке завршене су, такође, на три система и у току је непланирани ремонт Другог БТО система, до којег је дошло због оштећења насталих на „полумесецу“ и сливнику радног точка.

У зони Поља „Е“ већ је почело откопавање јаловине

М. Тадић

У корак с билансима

Производња угља изнад плана, а отклониће се и мањи заостатак у реализацији откопа јаловине. – Блок Б 2 у превременом ремонту због квара роторног багера “800“

Пред запосленима у Дирекцији за производњу угља Привредног друштва „Термоелектране и копови Костолац“ у овој години је много посла. Упоредо с остваривањем производних планова треба обавити и ремонте на свим рударским системима и обимне реконструктивне захвате, пре свега на угљеном систему копа „Дрмно“, као и реализовати инвестиционе планове у прецизно задатим роковима. Процедуралне и формално - правне норме које се односе на обезбеђивање потребне опреме додатно оптерећују ову ситуацију.

- У веома тешким и сложеним околностима морају се реализовати све производне, ремонтне и инвестиционе обавезе које проистичу из пословне и развојне политике за ову годину, јер друге алтернативе нема - изјавио је Веселин Булатовић, директор Дирекције за производњу угља Привредног друштва „ТЕ – КО Костолац“. У прва три месеца ове године добро смо радили. Производња угља је у овом периоду изнад плана, а на откритци у заостатку смо у односу на тромесечни биланс за око три процента. Сасвим је, међутим, извесно да ће се заостатак у откопавању јаловине на крају априла отклонити и да ће се у следећем периоду ићи у корак с предвиђеним билансима.

Када је реч о квару на главној рударској машини ангажованој на ископавању угља (који се догодио крајем марта) и о томе како ће се то одразити на производњу угља на копу „Дрмно“ и на снабдевање термоенергетских капацитета, Булатовић истиче да се на роторни багер „800“ не може да рачуна све до краја јула ове године, односно до завршетка ремонтних и реконструктивних захвата на угљеном систему. Како је без ове рударске машине немогуће остварити потребну дневну производњу угља за рад свих термоенергетских капацитета, на нивоу ЕПС-а донета је одлука да један

Са копа „Дрмно“ подмирују се потребе термоелектрана за угљем

термоенергетски блок (Б-2) превремено уђе у ремонт. То значи да се, са просечном дневном производњом од око 18.000 тона угља са копа „Дрмно“, могу подмирити производне потребе преостала три блока и обезбедити неопходне залихе угља на депонијама, одакле ће се термоелектране снабдевати до завршетка ремонта и реконструктивних захвата на угљеном систему копа „Дрмно“. Током јула планира се да ће радити и коп „Ђириковац“, који ће костолачким термоелектранама испоручити укупно 100.000 тона угља, што ће бити довољно за рад тих блокова за време трајања ремонта.

Према Булатовићевим речима, уочи почетка овогодишње ремонтне сезоне доста проблема има са набавком опреме и резервних делова јер каснило се и са применом процедура у вези с тим. Касно је Влада Србије, наиме, усвојила план пословања ЈП ЕПС и зависних ПД,

Дакле, из формалних разлога није се на време кренуло са применом тих поступака. То је, значи, само образложење за ситуацију у којој се налазимо, али не и оправдање да се послови не заврше према плану. На комплетном руководству ПД „ТЕ – КО Костолац“ сада је тако задатак да упркос свим тешкоћама обезбеди неопходне услове за реализацију овогодишњих ремонтних, али и обимних реконструктивних послова.

- Од маја до краја јуна, тако, одрадиће се ремонти на јаловинским системима (трећем и првом), а после тога започињу обимни и важни послови на угљеном систему копа „Дрмно“ – напомиње Булатовић. – Реч је о пословима који су у директној функцији остварења производног биланса за ову годину, као и реализације стратегије развоја и проширења производних капацитета копа „Дрмно“.

С. Срећковић

„Двојка“ ускоро са НОВОМ СНАГОМ

У епицентру – ремонт турбине

Из „Алстома“ стигла опрема која омогућава повећање снаге. - Почетком јуна блок на мрежи

Један од значајнијих ремонтних захвата - реконструкција турбине високог притиска блока 2 у ТЕ и „Никола Тесла Б“ - ради повећања снаге за додатних 50 мегавата, у пуном је замаху. У радионици „Алстома“ у Берлину обављена је комплетна замена статорских и роторских лопатица, после чега је урађено балансирање, а како смо сазнали од Зорана Стојановића, директора ТЕНТ „Б“, после њеног повратка 7. маја, приступило се његовој уградњи.

- То је оставило и довољно времена да се до планираног завршетка ремонта 4. јуна тај посао комплетира - каже Стојановић. - Реално повећање

номиналне снаге блока са садашњих 618 на нових 667 мегавата постиже се управо уградњом новог цилиндра високог притиска. На тај начин повећава се проток паре кроз ову турбину док ће се на осталим повећати снага.

Велики посао, истовремено, одвија се и на цевном систему котла, на којем је планирана замена међупрегрејача 1. Већ је демонтиран и у току је монтажа и уградња нових припремљених делова. Тај посао поверен је фирми „Термоелектро“, а за замену прегрејача 3 ангажован је „Феромонт“. После тога радиће се и на санацији најугроженијих делова испаривача, ЕКО 1 и 2 и прегрејача 1.

Седам дана испред плана

ТЕНТ је у првом тромесечју изузетно добро радила и остварила велики пребачај у производњи у односу на план. Произвела је више од 2,6 милијарди киловат-часова или 9,6 одсто више од плана. Таква прекобилансна производња равна је седмодневној производњи свих шест блокова на локацији А. Исти производни тренд настављен је и почетком другог квартала, и до 17. априла произведено је више од 447 милиона kWh, што је пребачај плана за 8,8 одсто

Према Стојановићевим речима, урадиће се, између осталог, и санација колектора РБ 30, као једна од привремених мера с обзиром на његово изузетно лоше стање. У плану је, такође, да се у капиталном ремонту Б 2, и комплетно замени РБ линија. Овог пута детаљно ће се испитати велики број варова на њој, тамо где се евентуално и очекују потенцијалне пукотине, чиме се практично продужава век рада, управо за тих годину дана колико паровод и треба да буде у експлоатацији без проблема. Од важнијих послова издваја се и замена загрејача високог притиска 6, који је непосредно након заустављања блока демонтиран и транспортован у фабрику МИН-инжењеринг. За двадесетак дана, када се врати у ТЕНТ „Б“, „Феромонт“ ће га поново уградити.

Значајније активности одвијају се, такође, и на каналима свежег ваздуха, димног гаса, каналима аеросмеше, вентилаторима... Посебан акценат овог пута дат је и побољшањима на заптивности котла.

С. Марковић

Важан сваки мегават

Максимална озбиљност и ангажовање у активностима на техничко-технолошком сређивању капацитета очекује се не само од произвођача угља и електричне енергије него и од извођача радова

Сваки додатни мегават добијен интервенцијама на производним капацитетима током овогодишњих, али и будућих ремонта, од виталног је значаја за српску електропривреду. У том смислу све активности на техничко - технолошком сређивању капацитета имали су, имају и имаће пуну подршку руководства ЕПС-а. Због тога се од произвођача угља и електричне енергије али и од извођача радова (и то посебно од надзора) захтева максимална озбиљност и ангажовање како би се, у условима ограничених финансијских средстава, обавили сви захвати који су претходно до детаља анализирани и оцењени као неопходни. Нема сумње, притом, да ће све што се одради бити плаћено, али ће се инсистирати на квалитету и одржавању рокова.

Ово би могао бити резиме састанка, одржаног 15. априла у Костоцу, уз учешће представника дирекција ЕПС-а за производњу енергије и за стратегију и инвестиције, ПД „ТЕ-КО Костолац“, ТЕНТ-а, Института Винча и извођача радова на ремонтима у ЕПС-у. На састанку (председавао Бошко Буха, директор Дирекције ЕПС-а за производњу енергије) као најважније анализирани су ремонтни у току на рударским и термокапацитетима у ПД РБ „Колубара“, ПД „ТЕ-КО Костолац“ и ПД ТЕНТ. Истовремено, разговарало се и о току припрема и о финансирању предстојећих ремонта.

После „снимања“ актуелних ремонта, реч су добили представници извођача радова. Што се Костолаца тиче, истакли су да за сада све тече по плану иако је у почетку, нарочито на ремонту блока Б 2 због његовог непланираног ранијег старта, било одређених проблема. Речено је да су сада сви послови отворени до краја, да се ради пуном паром уз довољан број извршилаца

Ремонти се детаљно анализирају

и да резервни делови и репроматеријали стижу сукцесивно. Нико од представника „Термоелектра“, „Гоша - Монтаже“, „ЛМ Металмонта“, „Феромонта“ и ЈП ТЕ „Косово Обилић“ није наговестио евентуална кашњења, инсистирајући на редовном финансијском покривању одрађених послова.

Бошко Буха је тим поводом истакао одређену дозу скепсе, имајући у виду обилазак радова на блоку Б 2 у ТЕ „Костолац Б“. Овогодишњи ремонтни детаљно се прате због чега је ЈП ЕПС формирао и комисију, како би се чешће боравило на терену ради непосредног увида у стварно стање. А све то, према Бухиним речима, биће и подлога за израду пондера и за квалификацију фирми извођача, што ће у следећем периоду бити и најважније приликом одређивања за ангажовање тих фирми на радовима у ЕПС-у. По завршетку ремонта, као сада конкретно блока Б 2 у Костоцу, комисија и представници Института Винча обавиће завршна техничко-технолошка испитивања квалитета обављених захвата, а налази ће се посебно детаљно анализирати.

Што се тиче припремљености предстојећих ремонта, а посебно у вези са обезбеђењем финансијских средстава, представници ПД „ТЕ-КО Костолац“ издвојили су као највећи проблем недостатак пара за захвате који су већ добили „зелено светло“ у ЕПС-у. Јер, на основу тога ушло се у уговарање, партнери су урадили део послова и дошло је до фазе плаћања, коју за сада није

могуће извршити. Договорено је, стога, да се одмах организују састанци на свим нивоима у ЈП ЕПС како би се пронашла конкретна решења. Подвлачећи да ће те паре, свакако, бити обезбеђене, Буха је поновио да се приликом израде плана радова за следећи период очекује да се у њему наведу само приоритетни послови. Јер, пара за финансирање листе жеља једноставно нема.

У костолачким термоелектранама у последње време очигледан је сталан раст производње електричне енергије, али још доста простора има и за повећање степена искоришћености капацитета, на чему се озбиљно ради. Предуслов за стабилан и ефикаснији рад блокова, поред тога што је неопходно да им се обезбеђује довољно угља, јесте и да је одговарајућег квалитета. Значи, са одговарајућом гранулацијом млевеног угља, који са дробилана стиже у млинове у термоелектранама. Неадекватна гранулација сагорелог угља, наиме, обара снагу блокова за 10 до 15 мегавата. А таква „непројектована“ гранулација изазива и додатно оптерећење радних параметара, што се најчешће одражава на оштећење цевног система и доводи до застоја у производњи. Без потребне гранулације угља, која је у костолачком случају и до тридесет процената изнад пројектоване, немогуће је достизање пројектоване снаге и постизање стабилности рада блокова у аутоматизованом режиму рада.

**Д. Радојковић
С. Срећковић**

Сертификат за заштиту ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

После ISO 9000 уведен и други европски стандард тако да је ово друштво и прво производно у ЈП ЕПС са два сертификована система квалитета

Привредно друштво “ХЕ Ђердап” недавно је успоставило систем заштите животне средине (EMS) у складу са стандардом ISO 14001:2004. Тиме су успешно окончане осмомесечне интензивне активности на сертификавању ове сложене радне организације према провереном европском стандарду система управљања заштитом животне средине. На тај начин “ХЕ Ђердап” је, за сада, једино производно привредно друштво у Електропривреди Србије са два европска стандарда квалитета: ISO 9000 и ISO 14001:2004.

Активности на увођењу и одржавању система заштите животне средине трајале су интензивно од јула прошле до марта ове године и одвијале су се на пет локација - у четири хидроелектране (“Ђердап 1”, “Ђердап 2”, “Власинским ХЕ” и ХЕ “Пирот”) и у Сектору за оджавање приобаља у Пожаревцу. Значи, у местима где “ХЕ Ђердап” обавља производњу електричне енергије, превођење бродова и штити стотине километара речних обала, десетине хиљада хектара плодних ораница, многобројна насеља и индустријске објекте у зони Дунава.

Како тим поводом истиче мр Милан Степановић, руководилац Центра за заштиту радне и животне средине у

Уводе се европски стандарди квалитета: „ХЕ Ђердап“

ПД “ХЕ Ђердап”, формиран је посебан пројектни тим који је пратио и анализирао реализацију целокупног пројекта успостављања и примене система менаџмента заштитом животне средине. У сарадњи са консултантском кућом Q-Expert International из Београда про-

јектни тим је усвојио План за израду докумената EMS, Политику заштите животне средине у “ХЕ Ђердап”, Пословник EMS-а, као и педесет процедура и упутстава, сукцесивно, како су рађени на локацијама овог сложеног и разуђеног привредног друштва. Одржан је и курс за интерне провериваче, да би почетком марта била обављена сертификациона провера система управљања заштите животном средином од сертификационе куће SGS-a (Societe Generale de Surveillance). Закључак провере био је да је ПД “ХЕ Ђердап” успоставило систем заштите животне средине који је потпуно усаглашен са захтевима провереног стандарда, па од тада практично и сертификованог у складу са ISO 14001:2004.

Ч. Драгишић

ОВЕ ГОДИНЕ И OHSAS 18001:2007

Након добијања сертификата за уведени систем управљања заштитом животне средине у складу са провереним европским стандардима ISO 14001:2004, у “ХЕ Ђердап” се настављају активности на увођењу система управљања заштитом здравља безбедношћу на раду, чиме се заокружује успостављање интегрисаног система менаџмента (IMS).

У том циљу на седници Одбора за успостављање интегрисаног система менаџмента (IMS), на чијем је челу онедавно Горан Кнежевић, директор привредног друштва, формиран је пројектни тим који ће до краја године, у сарадњи са Центром за заштиту радне и животне средине и директорима огранака и сектора, радити на успостављању и примени овог система у “ХЕ Ђердап”. Тиме се, истовремено, обезбеђују услови за успостављање интегрисаног система менаџмента (IMS), што би по плану и одлуци пословодства “ХЕ Ђердап” требало да се реализује до краја године.

Празници одложили старт

Ревитализација ХЕ „Бистрица“
померена је за август

У ХЕ „Бистрица“ и „Кокин Брод“ радови почели 5. маја, а 19. маја крећу у РХЕ „Бајина Башта“

Према Електроенергетском билансу за ову годину, ремонти у Привредном друштву „Дринско-Лимске ХЕ“ требало је да почну 19. априла у ХЕ „Бистрица“ и ХЕ „Кокин Брод“, али су одложени и то из искључиво практичних разлога. Није, наиме, било сврсисходно почињати ремонтне радове, а онда их због верских и државних празника прекидати. Ови ремонти, су стога, почели 5. маја, и трајаће четири недеље по машини. Додуше, требало је током ремонта на „А“ генератору у ХЕ „Бистрица“ заменити и завртње на лимовима статора, али се од тога одустало.

На састанку одржаном у Бистрици, на коме су присуствовали стручњаци из ХЕ „Бајина Башта“, „Лимских ХЕ“ и „Алстома“ - фирме, која је произвела и монтирала овај генератор пре две три године, одлучено је да се ове интервенције не раде.

- Стручњаци „Алстома“ указују на то

да се могу догодити већи проблеми од земљоспоја, који се појављивао на генератору, па саветују да се ради на побољшању услова рада генератора, а пре свега на уклањању прашине и продувавању лимова - каже Мијодраг Читаковић, помоћник директора ПД „Дринско-Лимске ХЕ“ за експлоатацију и одржавање електроенергетских објеката.

Остали ремонти у овом привредном друштву обавиће се према плану. Како истиче Љубинко Филиповић, директор ХЕ „Електроморава“, уместо средином јуна ревитализација у ХЕ „Овчар Бања“, због фирми „Андино“ и „Север“, које су добиле тај посао, одложена је за август. Други радови у вези са тим у овој старој хидроелектрани ипак су у току. Стигла је, тако, опрема за замену делова за сопствену потрошњу електричне енергије и радници „Минела“ већ раде на томе. Радови на санацији лома лабиринта

на турбини генератора, иначе, теку према плану, а принудни застој биће искоришћен и за ремонтовање генераторске опреме.

У ХЕ „Бајина Башта“ обављају се, у вези са објављивањем тендера, уобичајене припреме за предстојеће ремонте. У ремонт, најпре, иде РХЕ „Бајина Башта“ 19. маја.

Што се тиче производње електричне енергије, ситуација је сада нешто боља него претходних месеци, али је и даље за десетак одсто мања од планиране у хидроелектранама друштва. Примера ради, ХЕ „Бајина Башта“, до 20. априла је произвела 520 милиона киловат-сати електричне енергије, са остварењем плана производње од 89,33 одсто. РХЕ је произвела 128 милиона и план производње је остварила са 101 одсто. Пумпање воде у акумулацију РХЕ на Тари изнад плана је за двадесет одсто, а у акумулацији воде има за производњу од 150 милиона киловат-сати електричне енергије.

М. Ђокић

Цена струје угрожава ЛИКВИДНОСТ

У овој години планиран раст укупног прихода за девет одсто, али и укупних расхода за једанаест процената. – Предвиђа се и да ће губитак крајем године износити 2,1 милијарде динара

У усвојеним изменама Годишњег програма пословања ПД „Електросрбија“ Краљево, а на основу параметара добијених од ЕПС-а, једна од најважнијих је да дистрибутивна предузећа од почетка 2008. године плаћају ЕМС-у услуге преноса електричне енергије. Према речима Анђелке Милинчић-Јовановић, директорке Дирекције за економско-финансијске послове „Електросрбије“, само прва таква фактура износи чак 225 милиона динара. Проблем је решен повећањем трансферне цене у ЈП ЕПС и то у износу којим по том основу дистрибутивна ПД плаћају ову услугу ЈП ЕМС. Према програму пословања, расход за услуге преноса на годишњем нивоу требало би да износи 1,8 милијарди динара. У измењени Програм пословања уграђена је, такође, и повећана амортизација у складу с проценом вредности капитала коју је урадила консултантска кућа „Артур Д. Литл“.

Измене Годишњег програма пословања неће се значајније одразити на износе прихода и расхода. Предвиђа се, тако, да ће укупан приход износити 28,6 милијарди динара (девет одсто више него прошле године), а укупан расход 30,7 милијарди (једанаест процената више него лане), што значи да се очекује губитак од 2,1 милијарде динара (чак 59 одсто већи него у 2007). Очекује се да се приход од електричне енергије у односу на прошлу годину повећа за девет одсто, као и да

Планира се већа наплата: ЕД Краљево

инвестиције порасту за 18 процената. Предвиђају се и већи трошкови набавке електричне енергије за 16 одсто, у чему највећи раст има управо трошак за приступ и коришћење система за пренос струје. Годишњи план пословања „Електросрбије“ урађен је, иначе, на основу макроекономских параметара, прогнозиране инфлације, као и на бази цене електричне енергије од 3,88 динара по киловат-часу. А управо таква ниска цена струје у највећој мери и угрожава ликвидност привредних друштава за дистрибуцију електричне енергије, као и целог ЕПС-а.

Према речима Анђелке Милинчић-Јовановић, обавезе ПД-а према ограницима нису смањиване. Од фебруара се, такође, примењује и нова методологија према којој повратна средства директно зависе од реализације наплатног задатка. Значи, дистрибутивна ПД морају да још више појачају активности на наплати потраживања, а што је и до сада ангажовало велики број људи и односило велики број радних сати. У прошлој години „Елект-

росрбија“ је, примера ради, остварила наплатни задатак са 99,37 одсто, а од фактурисане електричне енергије наплатила је 99,67 одсто.

Највећи проблеми у наплати остају велики дужници. Многобројна предузећа су, наиме, у току процеса реструктурирања очи приватизације и гомилају дугове. До краја 2007. године примењивала се законска одредба да они који одједном измире дуговања добију смањење дуга за 15 одсто, чиме је од њих и остварена повећана наплата. За највећи део тих фирми, међутим, као једино решење и даље преостају утужења и искључење електричне енергије. Али, искључењима се пажљиво прибегава и то после процене шта је пословно исплативије. Тако, на пример, за „Стаклару“ из Параћина добијена је извршна пресуда за наплату дуга од 128 милиона динара. После приватизације она је плаћала текуће фактуре, али не и дуг. Значи, ако им се искључи струја и блокира рачун, то ће зауставити производњу и неће се плаћати струја. Нови власници тражили су грејс период до 2009. године, уз процену да ће инвестиције у производњу рада почети да дају ефекте. „Електросрбија“ је увек била спремна да се договором наплаћује дуг, па ће се тако учинити и у овом случају, мада и то неретко дужници не испоштују ни оно што сами предложе.

Р. Весковић

Мање запослених

Током 2008. године број запослених требало би да се смањи за 74 радника. Програмом је предвиђено да ће 21 запослени отићи у старосну пензију и да ће добровољно отићи 71 радник, а у радни однос би могло да буде примљено 18 људи. Директорка Дирекције за економско-финансијске послове наглашава да, као и прошле године, ЕПС неће издвајати посебан новац за отпремнине, па се одлазак радника може стимулисати само сопственим парам.

Велики ремонт трафо-станица

Редовне поправке почеле раније због уклапања радова са ЈП Електромрежа Србије. - Темелно „утезање“ мреже да би снабдевање електричном енергијом, током одржавања „Евросонга“, у Београду било беспрекорно

Ремонтна сезона, која по уобичајеној динамици почиње од 15. априла, у ПД „Електродистрибуција Београд“ ове године почела је нешто раније. „ЕДБ“ је, дакле, на време предузела активности да обезбеди поуздано напјање електричном енергијом и да се Београд, као домаћин „Евросонга“, предстојеће велике музичке манифестације, покаже у најбољем светлу. Припреме су, тако, обављене на време. Само на територији Новог Београда, у кратком року, ремонтовано је 165 трафо-станица. У њима је прво урађена детаљна ревизија са термовизијским снимањем, да би потом били отклањањани уочени недостаци.

У оквиру овог обимног посла било је и „ударничких“ дана. Јер, само у једном дану, наиме, уклапајући се у ЕМС-ов ремонт далековода 110 kV, који повезује трафо-станице „Београд 5“, „Београд 27“ и „Београд 12“, на Новом Београду, бројне екипе „ЕДБ“ имале су пуне руке посла. Већ ујутро, до осам часова, прибављене су све потребне дозволе и екипе диспечера у ТС 110/10 kV „Бежанија“ и ТС 110/10 kV „ФОБ“ су урадиле уземљења, обезбеђујући тако места рада, након чега је и почело темелно обављање ремонта.

Трочлана екипа Службе за трафо-станице 110 и 35 kV Погона Високи напон бавила се отклањањем техничких недостатака уочених претходно урађеним термовизијским снимањем у ТС 110/10 kV „Бежанија“. Наиме, отклоњени су недостаци на шест места у оквиру овог постројења. У ТС 110/10 kV „ФОБ“ радници ове службе заменили су 110 kV изолаторе на трансформатору Т 2, као и ремонт 110 kV прекидача у далеководним пољима, док је Одељење подземних водова 10/0,4 kV, земунског Погона одржавања ремонтовало 10 kV кабловске главе.

За кратко време на подручју Новог Београда ремонтовано је 165 ТС

На терену је, истовремено, било ангажовано чак дванаест екипа земунског Погона одржавања, Дирекције градске, јер је искључењем поменутих ТС без напона остало више од две стотине нисконапонских трафо-станица припадајућег конзума. Ово планско искључење максимално је искоришћено за обављање редовног годишњег ремонта. Тако је пет екипа Службе за трафо-станице и седам екипа Одељења подземних водова, Погона Запад – III, тог дана, ремонтовало осамнаест трафо-станица 10/0,4 kV. Посао су обављали врло темелно. Подмазивали су растављаче, доливали трафо-уље, чистили и одмашћивали заштитна постројења, проверавали заштиту, мењали осигураче... Поред тога, екипе подземних водова отклањале су примедбе из ревизија у педесетак трафо-станица 10/0,4

kV. И све је то урађено у планираном и најављеном термину.

Наравно, водило се рачуна и о добром односу са купцима, па је Информативни центар „Електродистрибуције Београд“, као и увек када су у току велика искључења, тог дана радио у периоду од 8 до 15 часова. Како сазнајемо, иако је информација о планираном искључењу претходно била објављена у јавним гласилима, број позива био је изузетно велики. Но, захваљујући доброј организацији, оператери Инфо-центра пружили су многобројним купцима сва тражена обавештења. Прецизни подаци са тачним бројевима кућа и зграда, које су због планираних радова биле искључене, могли су се прочитати на Интернет-сајту предузећа.

Тања Зорановић

Наплата као приоритет

Електродистрибуцији „Електроморава“ - Смедерево, Огранку Привредног друштва „Центар“ (са укупно 90.949 купаца на конзумном подручју) дуговања у категорији домаћинство износе 1,7 милијарди, док су у привреди (вирманци) 700 милиона динара. Појачана наплата, као и мере са којима се кренуло по формирању ПД „Центар“, већ дају и видљиве резултате. Акценат у њима је на утужењу неуредних платиша у то из свих категорија потрошње. На врху листе за утужења, тако, нашли су се највећи дужници, затим, купци који нису имали ни једну уплату током године и наравно они који нису поштовали услове потписаног споразума. Урађена анализа показала је да је више од 90 одсто тих спорова добијено у целини. Током 2007. године поднето је и 176 тужби, од којих се 26 односило на вирманце, а 150 на домаћинства. Укупан износ који је ЕД „Електроморава“ Смедерево на овај потраживала од својих дужника био је изнад 62 милиона динара.

Оно што, међутим, ствара проблеме, па и директно утиче на број поднетих тужби, су прилично високи трошкови утужења. Судске таксе се одмах плаћају, док се на извршну пресуду и наплату чека некада и више месеци. У 2007. години, истиче се, и да је поднето и 189 кривичних пријава за неовлашћену потрошњу и самовлашће. Окончани пред-

Акценат на утужењу неуредних платиша

мети завршени су углавном пресудама са новчаним или са казнама затвором од једног до четири месеца, условно на једну до две године. У неколико случајева, у којима се радило о повратницима у извршењу дела који су претходно условно кажњени, изречене су безусловне казне затвора од једног до три месеца.

Наплата дугова и у овој години представља најважнији приоритет, због чега у овом огранку има пуно посла, јер се са утужењем неуредних платиша наставило. Екипе „Електромораве“ - Смедерево свакодневно су на терену и у сталном

контакту са купцима. За оне који имају дуговања, а ни на који начин не могу да се уведу у редован режим плаћања, предвиђена је и додатна мера – измештање места мерења на граници између јавне и приватне површине. Како се у већини тих случајева ради о купцима који не дозвољавају читавање, на тај начин постигнуто је то да им се после утужења редовно фактурише и наплати потрошена електрична енергија, а избегнути су проблеми које они стварају екипама на терену.

В. Павловић

КАПИТАЛНИ ПОДУХВАТИ ПД „ЈУГОИСТОК“

Јачи напон за југ

Лоша енергетска ситуација на југу Србије ускоро ће припадати прошлости. Захваљујући значајним инвестицијама ПД „Југоисток“ у капиталне електроенергетске објекте, сиромашне јужне општине добиће поуздано снабдевање електричном енергијом и квалитетне напонске прилике. Прави доказ за то је недавни завршетак великог електроенергетског објекта – трафо-станице напонског нивоа 110/35 kV „Владичин Хан“.

Владимир Љубић, директор Дирекције за планирање и развој ПД „Југоисток“, подвлачи тим поводом да ће овај објекат напајати цело подручје општине Владичин Хан, чији су житељи до сада имали доста проблема са електричном енергијом. „Југоисток“ је завршио радове, међутим, ТС „Владичин Хан“ неће бити пуштена у рад док „Електро mreжа Србије“ не уради прикључне далеководне, што је реално очекивати да ће се завршити до краја године. За ТС „Владичин Хан“ урађена су, наиме, два далеководна и једно трансформаторско поље 110 kV, уграђен је трансформатор 110/35 kV, снаге 20 MVA, као и комплетна заштитна опрема. Станица је, такође, припремљена и за увођење у систем даљинског управљања. Битно је и то да је објекат изграђен и опремљен искључиво средствима ПД „Југоисток“, а вредност инвестиције износи око 90 милиона динара. Јер тај објекат је дограђен из постојеће ТС 35/10 kV.

У програм изградње ушле су још три трафо-станице са подручја које покрива ПД „Југоисток“ и које ће се делом финансирати из кредита Светске банке - наводи Љубић. – Реч је о ТС 110/10 kV „Ниш 8“, где ће се средствима кредита финансирати друга фаза, што подразумева и изградњу постројења 110 kV са по два далеководна и трафо-поља, као и уградњу два трансформатора, снаге по 31,5 MVA и одговарајућих десет киловолтних постројења. Изградња ТС „Ниш 8“ један је од императива „Југоистока“, јер се захваљујући томе растеређује рад ТС 110/35 kV „Ниш 1“. У току је реализација прве фазе њене изградње.

Градиће се и ТС 110/35/10 kV „Врање 2“ у коју ће, такође, бити уграђена два трансформатора, снаге 31,5 MVA и ТС 110/35 kV „Мосна“. Очекује се, према Љубићевим речима, да се тендерска процедура за набавку потребне опреме за ова три објекта заврши до краја године, а да се радови заврше до краја 2009. године. Љубић напомиње и да ће Светска банка за обнову и развој финансирати набавку опреме са око пет милиона евра.

О.П.М.

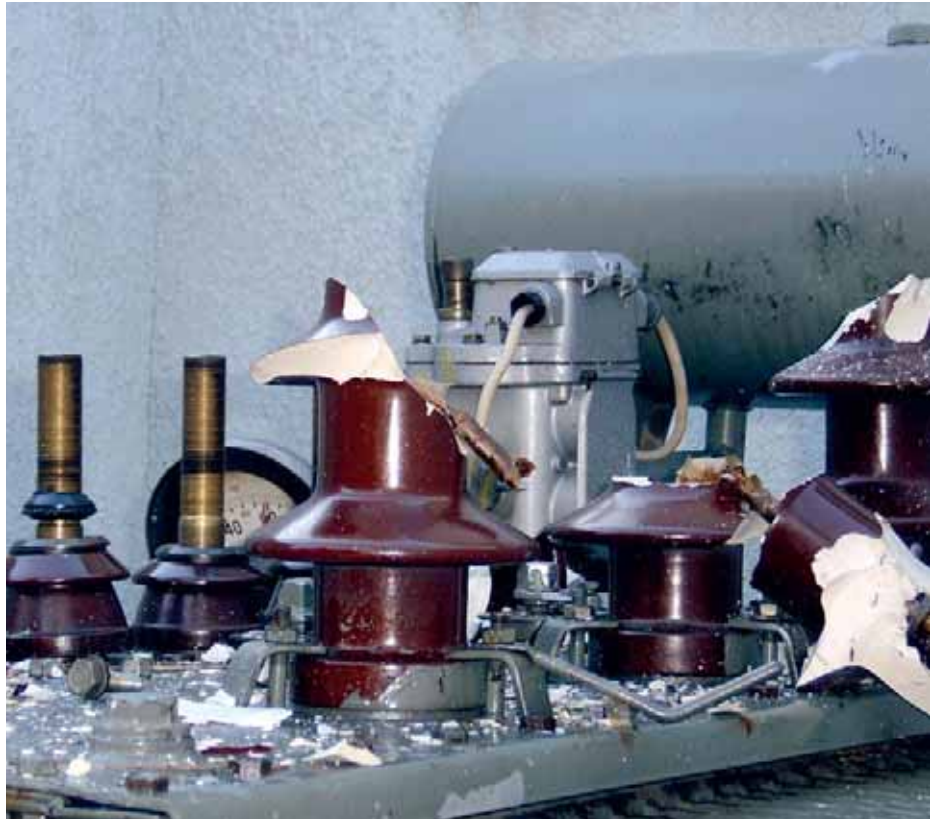
Заједнички против лопова

Захваљујући доброј организацији, брзој реакцији диспечера и радника, али и сарадњи са грађанима, онемогућени покушаји крађе бакра, уз потпуно уништење енергетског трансформатора

Када је недавно увече у Погон Сента стигла телефонска пријава о нестанку напона у трафо-рејону СТС-7 „Богараш“, позвана је приправна екипа за отклањање кvara. Они су се веома брзо одазвали и изашли на терен. На лицу места установљено је да је насилно отклоњен катанац са ручке растављача и да је искључен, као и да је уземљење одспојено, што значи да је била започета демонтажа трансформатора. О овом догађају одмах је била обавештена и полиција у Сенти. Напон је убрзо укључен, после враћања СТС у исправно стање.

Други позив о нестанку напона у СТС-4 „Утрине“ је стигао у диспечерску службу овог погона нешто касније истог дана. Када је екипа стигла на лице места, СТС је нађена у истом стању као претходна: катанац је био откинут, растављач отворен, а уземљење скинуто. На свежој ораници били су видљиви трагови мањег камиона. Напон је купцима враћен одмах по завршеној интервенцији у трајању од пет минута. Полиција у Ади је обавештена да постоји сумња да се ради о покушају крађе бакра, а о томе су информисани и надлежни у Д.О.О. „Халас Жеф“ и „Пољопривреда Сента“, да би припазили на своје објекте. Они у овим атарима имају сопствене СТС, а пре пола године, лопови су уништили и њихове трансформаторе, вероватно их оцењујући као погодну мету, због удаљености од насељених места и салаша. Очигледно, нису знали да „Пољопривреда“ има сопствени видео надзор, па су видео-камере забележиле неколико сумњивих људи.

Учестале крађе бакра и тиме условљено оштећивање посторојења, али и ускраћивање напона купцима, навели су запослене у Погону Сента

Спречена крађа бакра у ТС Погона Сента

да се озбиљније позабаве овим проблемом и да покушају да пронађу начине превентивне заштите објеката.

Направљена је, најпре, карта на којој су обележене све трансформаторске станице изложене великом ризику од крађе. То су, углавном, трафо-станице које би због удаљеног и изолованог положаја потенцијално могле бити занимљива мета лоповима.

Запослени из Погона Сента, потом су успоставили контакт са купцима. Заједно са полицијом, они су обишли мештане и објаснили им заједнички интерес у спречавању крађа. Са купцима је договорено да се нестанак напона одмах пријављује диспечерском центру, како би екипе одмах деловале, па и спречиле крађе. Мештани, наиме, често ноћне нестанке напона ни не пријављују „да не узнемиравају“, већ се јављају тек ујутру, када им је напон потребан за обављање свакодневних послова. А тада су лопови обично већ далеко.

Овога пута, покренута акција је уродила плодом. У оба случаја, на

лицу места екипе Погона Сента дочекале су групе мештана, будно мотрећи шта се дешава. У оба случаја, такође, неспорно је да је то био покушај крађе бакра. А такво тотално уништавање енергетских трансформатора спречено је захваљујући доброј организацији и брзој реакцији, пре свега диспечера Жефе Чораба и дежурних радника Тибора Ханђа, Ласла Нађа и Акош Ваша.

Захваљујући њиховој брзој и успелој интервенцији, лоповима није пошло за руком да причине већу материјалну штету, а ни становништво није дуго било без напајања. Руководство Погона Сента предложило је да се ови радници награде за добро обављен посао. Пример из Сенте јасно показује да се заједничким радом може веома много постићи. Са полицијом, као и са купцима електричне енергије требало би, стога, изградити такве контакте који ће спречити уништавање опреме, а самим тим и испаде напона код потрошача.

Жеф Адам

Тама у Европи овог лета!

Проблем је, пре свега, систем преноса због којег могу настати велике тешкоће не само у Немачкој него и у већини околних земаља.

Немачки енергетски регулатор преплашио је недавно не само Немце него и житеље околних и то не само суседних земаља. Како је из овог престижног уреда, наиме, упозорено, при екстремно високим температурама (које су у летњем периоду све чешћа појава), Европа овог лета „може бити суочена с критичном ситуацијом“ у погледу снабдевања струјом. Другим речима, Стари континент би у лето могао да западне у таму, јер ће са радом престати сви апарати...

Опасност прети, према овом уреду, пре свега због тога што немачка преносна мрежа не би могла да поднесе велико оптерећење при екстремно високим температурама. Зато је регулациони уред позвао да се убрзају генералне поправке и да се интензивирају улагања у преносну мрежу.

Испадања и због недовољних капацитета

Уколико би колабирала преносна мрежа у Немачкој, највећој земљи и највећем произвођачу и купцу електричне енергије у Европи, проблем би се одмах директно појавио, али и пренео и на суседне земље са којима је мрежа спојена. А, индиректно, и на друге земље у Европи. Највећи проблеми могу се појавити у веома топло време, без ветра. Наиме, у Немачкој су инвестиције у преносну мрежу кас-

Ветрењаче лети условљавају пад преносног система у Немачкој

ниле за градњом великог броја моћних ветрењача, које када нема ветра, истог тренутка престају да у мрежу дају електричну енергију. И обрнуто, кад почне да дува ветар, аутоматски се укључују. Када те огромне осцилације наиђу у топло време преко лета, када су хидроелектране са мањком воде, па још и са недовољно хладном за хлађење производних постројења, морају се искључивати, а већ само то може довести до критичне ситуације у снабдевању.

Према речима Матијаса Курта, директора Уреда, испадања, међутим, прете и директно због недовољних производних капацитета. Улаже се мало, а споро се ради на обезбеђивању потребних количина електричне енергије. Једна по једна нуклеарна електрана, тако, излази из погона, а не граде се нове. Према рачуници економиста и енергетичара, Немачкој су до

2020. године потребне нове електране са укупном снагом до 40.000 мегавата, а засад постоје пројекти за само 9.000 мегавата. Спекулише се са тим да постоје и тајни планови за градњу више од двадесет великих термоцентра на угаљ, упркос свим закљичањима у обновљиве изворе. Успорене су, такође, и инвестиције у нове водове, који би морали да буду постављени до 2010. године. И то, како због отпора у локалним срединама тако и услед прекомерних бирократских оквира за њихову градњу.

Чешку спасавају вишкови и резерве

Али, према неким мишљењима, која долазе углавном од стручњака у влади или њој блиских, те бојазни су претеране и само непотребно стварају панику. Михаел Шререн, портпарол Министарства за заштиту средине, тврди да се апсолутно не може говорити озбиљно о томе да ли прети опасност да ће се у Немачкој „овог лета осветљавати свећама“. „Све бројке кажу да нема разлога да би се говорило о некаквом колапсу“, тврди он, али истовремено допушта, ипак, могућност да производња у лето буде смањена, мада то обични грађани не би осетили. Критичари панике додају да је Немачка имала 2006. године по-

НАЈВЕЋА ИСПАДАЊА У ЕВРОПИ

11/2006 - Е.ОН привремено прекинуо испоруке у северној Немачкој, што је изазвало домино-ефекат па је без струје у западној Европи остало више од тридесет милиона људи.

11/2005 – Око 120.000 људи у Минстеру без струје било четири дана, пошто је снажна олуја покидала водове на више места.

6/2004 - Без струје остало више од милион људи у Немачкој и Луксембургу.

9/2003 - Пошто је у Швајцарској пало дрво на жице са високим напонам, у Италији дошло до превеликог напона у мрежи и до горења жица. Готово цела Италија остала је без струје пет сати.

9/2003 – На неколико сати без струје остало укупно четири милиона Данаца и Швеђана.

зитиван биланс, то јест више је електричне енергије извезла него што је увезла. Али, одговарају „паничари“, то ништа не говори о томе како ће бити у месецима са повећаном тражњом, а смањеном понудом.

Овим поводом одмах су, наравно, почела преиспитивања како би се могућа испадња у снабдевању струјом одразила у Чешкој, енергетски веома тесно повезаној са Немачком, која је и велики купац њених вишкова енергије. Ситуација у погледу испадња у снабдевању много је повољнија

него у Немачкој и нико се у Чешкој не боји некаквог колапса енергетике или проблема са мрежом. „Имамо велику предност да – и у случају да се у околини догоди неко веће испадње – на располагању су вишкови у производњи и резерве у капацитетима. Захваљујући томе, много лакше се управља системом“, истиче Владимир Тошовски, генерални директор чешког преносног система (ЧЕПС).

А и ЧЕПС, односно високонапонска мрежа, како тврди Тошовски, у доброј је кондицији. „Инвестирамо годишње

око 2,5 милијарде круна (око 100 милиона евра), а од 2011. то ће бити 3,5 милијарде“, наводи он и додаје да се проблеми са водовима у Чешкој појављују, углавном, на локалном нивоу. На пример, због инвестиционог бума који је у току у Острави и околини тој области је потребно нових 670 мегавата, односно једна нова велика електрана. Струје има, али садашње стање локалних мрежа не дозвољава да се провуче та додатна количина енергије.

М. Лазаревић

У ТЕРМОЕЛЕКТРАНИ „ИРШИНГ“, КОД ИНГОЛШТАТА У НЕМАЧКОЈ

Највећа гасна турбина у пробном раду

Е.ОН и „Сименс“, који је произвео турбину, у тај пројект су уложили, као део ренесансе гасних електрана, више од пола милијарде евра. - Ефективност повећана на шездесет одсто, а годишње ће се у атмосферу испустити мање око 40.000 тона угљен-диоксида

У Термоелектрани „Иршинг“, код Инголштата у Немачкој, недавно је пуштена у пробни рад највећа гасна турбина на свету, снаге 530 мегавата. Ова гасна турбина нове генерације истовремено је и знатно ефикаснија од садашњих у употреби, са степеном искоришћености горива од шездесет одсто. Наручилац - немачки енергетски концерн Е.ОН, други по величини европски произвођач електричне енергије, преузеће 2011. године турбину која ће све докле бити у пробном раду.

Е.ОН и „Сименс“, који је произвео турбину, у тај пројект су инвестирали више од пола милијарде евра. Такво улагање део је ренесансе гасних електрана које постају све атрактивније и исплативије због своје веће еколошкости и јевтиније градње, као и услед исцрпљености налазишта квалитетног угља за термоелектране у Европи. Колос од 444 тоне прва је, значи, турбина нове генерације, са изузетно високим учинком за два процента поена изнад досад највишег достигнутог степена искоришћености гаса.

Парогасна централа такве снаге може да снабдева електричном енергијом град од око три милиона становника. Захваљујући вишој ефективности, годишње ће се у атмосферу испустити мање око 40.000 тона

угљен-диоксида. Повећање ефективности у раду, уз истовремено смањење еколошког оптерећења, иначе су два темељна полазишта инвестиционог програма Е.ОН од шездесет милијарди евра, а који се реализује до 2010. године.

У парогасном систему, према објашњењу стручњака, кључ повећане ефективности јесу високе температуре. У случају ове турбине, температура достиже чак 1.500 степени Целзијусових. Зато су конструктори морали да испитају и пронађу материјале са највећом отпорношћу према екстремно високим температурама и са веома великом чврстином. У раду је ова гасна турбина веома флексибилна и омогућује брзу промену оптерећења, са њеним брзим укључивањем и искључивањем. А то је могуће захваљујући новом решењу система за хлађење на бази ваздуха. Тиме се још више повећава ова значајна предност електрана на гас у експлоатацији.

Производња нове турбине трајала је у погонима „Сименса“ у Берлину 22 месеца. Турбина је дуга тринаест метара, висока пет, а широка, такође, пет. До Инголштата, у Баварској, транспортована је бродом рекама Хавела, Мајна, каналом Мајна-Дунав а на крају и Дунавом. У последњој етапи преве-

Прва гасна турбина нове генерације

зена је специјалним возилом, брзине петнаест километара на сат. Због овог вангабаритног и изузетно тешког терета предузимане су и специјалне припреме и мере у транспорту, па су се, на пример, неки мостови и ојачавали.

На пословима конструкције ове турбине било је ангажовано више од петсто људи. Од почетка марта тестира се у реалним условима, то јест у оквиру проширења капацитета електране, што ће трајати осамнаест месеци, после чега би, од почетка 2011. године Е.ОН требало да је преузме у редован рад.

Електрана „Иршинг“ има димњак висок 200 метара. За Нову 1987. годину у овој централи дошло је до хаварије, која се и данас памти, када се приликом старта на хладно турбина распала. Део, тежине 1.300 килограма, одлетео је и нађен је на даљини од 1,3 километра од централе. Нико у хаварији, што је било право чудо, није био повређен.

М. Лазаревић

Мегапројектима до стабилних извора

Приводе се крају преговори за изградњу великих гасовода из Сибира. - До 2020. године термоелектране на гас уместо на угаљ. – Нове нуклеарке и две велике хидроелектране на Јангцеу и Жутој реци

У последњих десетак година Кина, као азијски енергетски цин, постала је права велесила у хидро и термо сектору, с озбиљним плановима да се у деценијама које долазе то уради и са нуклеаркама. Више од 1,3 милијарде људи, међутим, огроман је потрошач енергије, а уз то и индустрија је са највећим скоком раста у свету. Влада у Пекингу је зато развила дугорочну енергетску стратегију, како би решила хроничну несташицу киловат-часова и бар донекле смањила увоз нафте и природног гаса, као базних енергената.

Са компанијама и енергетским ривалом – Русијом, Кина је уговорила веома значајне аранжмане на пољу истраживања и експлоатације нафте и гаса. Са Москвом се годинама преговара око изградње нафтовода, дужине 2.400 километара између Сибира и Кине, вредног две милијарде долара. Инжењери су пројекте завршили, а рок за извођење радова је три године.

НЕ „Guangdong“

Са руске стране партнери су познате фирме „Јукос“ и „Транснефт“, а са кинеске компанија „The China National Oil Corporation“. „Јукос“ већ послује са кинеском компанијом «Sinorec», којој испоручује милион тона сирове нафте годишње. Пројектовани годишњи капацитет је 30 милиона тона сирове нафте. Постоје две варијанте будуће трасе нафтовода: по једној – од рафи-

нерије Ангарск код Иркутска, у источном Сибиру, до Пекинга или Дагинга у Манџурији. По другој, а коју руска страна фаворизује, од Сибира преко Монголије.

„Три клисуре“ – највећа хидроелектрана на свету

Енергетски колос

Кина је 2004. имала инсталисане капацитете од 391.400 мегавата. У последње три године они су подигнути на фантастичних 622.000 мегавата, по чему је одмах, уз САД. У структури производње око 70 одсто су термоелектране на угаљ и гас, затим долазе хидроелектране (25 одсто), а остатак чине нуклеарке и ветро фарме. Од 2000. године потрошња електричне енергије у Кини је порасла за чак 60 процената. Када је реч о нафти, Кина је друга по потрошњи, а шести је светски произвођач са 3,8 милиона барела дневно. Кини, међутим, дневно недостаје четири милиона барела, а до 2012. године очекује се да ће се тај мањак удвостручити. Посебна прича је угаљ. Кина је највећи светски произвођач са 1.310 милијарди тона годишње. Реч је о каменом, мрком и лигниту. То је и главни енергент за производњу електричне енергије у више од сто термоелектрана, са инсталисаном снагом у распону од 500 до 2.000 мегавата. Највећа термоелектрана на гас у Кини, недалеко од Шангаја, има инсталисани капацитет од 1.200 мегавата. ТЕ „Хуизоу“, једна од највећих у земљи са 2.000 мегавата инсталисане снаге, недавно је генерално ремонтована. У изградњи и ремонту налазе се, тренутно, термоелектране на угаљ и природни гас, укупне снаге 22.000 мегавата.

Соларна постројења у централној Кини

Када је реч о природном гасу, већ су урађене прелиминарне студије за гасовод, дужине 3.700 километара, од гасног поља Коуотка, 400 километара северно од Иркутска и кинеске луке Лиангјунганг на Пацифику. Гасовод би ишао преко Улан Батора, престонице Монголије. По пројекту гасовод има годишњи капацитет од двадесет милијарди кубних метара гаса, а планира се и његово евентуално ширење према Јапану и Јужној Кореји. Вредност посла, без крака према Јапану и Јужној Кореји, износи четири милијарде долара, а све заједно стаје десет до дванаест милијарди долара. Русија и Кина су већ инвестирале двадесет милиона долара у досадашња истраживања. Основна дилема је да ли гасно поље Коуотка има резерве

гаса које би оправдала тако велика улагања. Стране компаније, као BP Амосо, већ показују велико интересовање да уђу у посао преко руске стране.

У међувремену је, пре две године, потписан и енергетски споразум између Кине и Русије, по коме ће руска страна од 2010. године са сибирских гасних поља транспортовати годишње између 40 и 60 милијарди кубних метара гаса ка кинеском терминалу у провинцији Ксинијанг. Пет година касније – 2015, треба да проради и гасовод од Сибира до кинеске провинције Хеилонгјанг. За Кину, која на светској пијаци купује 40 одсто расположивог гаса за своје потребе, реализација оваквих мегапројеката је од животне важности.

За реализацију ове енергетске стратегије Кинези не губе време ни код куће. Идуће године, тако, свечано ће се отворити највећа светска хидроцентрала ХЕ «Три клисуре» или «Величанствена тројка» на реци Јангце (треће по дужини у свету). Инсталисани капацитет бисера светске хидротехнике је импресивних 18.200 мегавата. За неколико година на Јангцеу биће пуштена у рад још једна изузетно велика хидроелектрана: «Ксиулоду» (14.400 мегавата). Паралелно са тим, завршавају се и ХЕ «Ертан» (3.300 мегавата) и ХЕ «Ксиоланци» (1.800 мегавата). На Жутој реци, у три кинеске провинције, градитељи ујурбано завршавају другу највећу хидроелектрану на свету са 15.800 мегавата инсталисане снаге у 25 генератора. Реч је о систему „Yellow River Hydroelectric Development Corporation“. На реци Хонгшуи гради се и ХЕ „Лонгтан“ (4.200 мегавата). Са оваквим хидро- капацитетима, Кина ће до 2015. године постати водећа земља у свету у производњи електричне енергије коришћењем водене снаге.

Кинеске нуклеарне централе су крајем 2007. године располагале са око 9.000 мегавата инсталисане снаге. План је да се до 2020. повећа њихов капацитет на чак 40.000 мегавата. Тренутно у систему је једанаест нуклеарки, од којих је најјача НЕ «Tainwan» са 2.000 мегавата. Још 22 нуклеарке су у фази реконструкције или почетка градње. Кинеско енергетско тржиште, посебно када је реч о нуклеаркама, постало је и прави магнет за велике светске произвођаче опреме: «Alstom». «Westinghouse», EDF, «Toshiba». Кина је, без сумње, постала прави енергетски хит.

Бранислав Сеничић

ИЗ ЕЛЕКТРОПРИВРЕДЕ ЦРНЕ ГОРЕ

Прекобројних 700 радника

За добровољни одлазак из Електропривреде Црне Горе пријавило се 97 радника. Они ће, на име отпремнина, добити од 15.000 до 26.000 евра. За споразумни престанак радног односа, како су јавили медији, одлучило се 65 запослених из Функционалне целине Дистрибуција, 13 из Производње, осам из Електроградње, пет из Дирекције компаније и по три из Преноса и Снабдевања. Од овог броја, 27 радника је већ добило отпремнине, обрађена су 32 захтева, а остатак пријава се, како је јављено средином протеклог месеца, разматра.

Захтеве за споразумни раскид радног односа запослени су, иначе, могли да предају од почетка године до 31. марта. На списку технолошких вишкова у ЕПЦГ се налази око 700 радника. У Електропривреди има 3.270 радних места, а на платном списку је око 3.180 запослених.

Медији су у априлу забележили и податак да купци у Црној Гори Електропривреди дугују више од 115 милиона евра, као и да је због неплаћених рачуна ЕПЦГ судовима поднела тужбе против више од 43.000 грађана и предузећа. Због овакве ситуације, Електропривреда је, како је наведено, приморана да свакодневно искључује потрошаче који струју троше бесплатно.

П. М. П.

Судар с политичком реалношћу

Највише је тешкоћа у Румунији, у којој се грозничаво формира јак национални произвођач, а затим у Бугарској, док се у Републици Српској споро договара учешће у заједничкој фирми

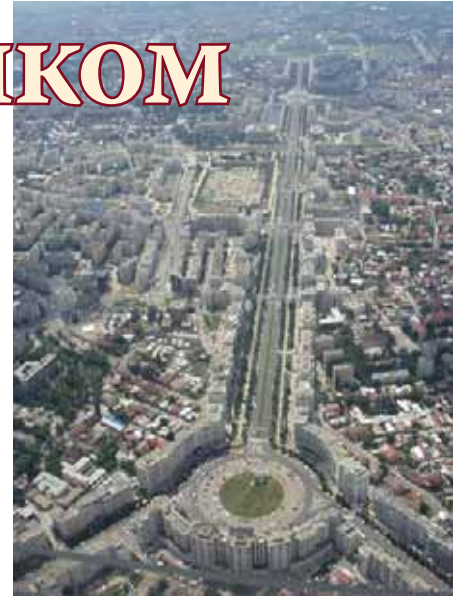
Балканска експанзија ЧЕЗ-а, чешке енергетске фирме, почиње да се компликује последњих месеци. Допринос аквизиција у иностранству заједничком економском резултату групације је све већи и убедљивији. Али, како упозоравају овдашњи енергетски аналитичари, планови предузећа да постане водећа фирма у региону југоисточне Европе сучељавају се са тврдом балканском политичком реалношћу.

Групација, на пример, води спорове са бугарским електроенергетским регулатором, али и са радницима у својим тамошњим фирмама. Румуни су замрзли приватизацију целог енергетског сектора и грозничаво настоје да створе јаког националног произвођача електричне енергије, то јест гиганта у државној својини. У Републици Српској (БиХ) воде се дуги и веома сложени преговори око улога у заједничко предузеће које ће градити нову електрану и рудник у источнохерцеговачком Гацку. А ризици почињу да расту и у Пољској, која не спада у Балкан, али где ЧЕЗ, после прве две, намерава да купи још неколико електрана.

Највише забрињавају вести из Румуније, у којој ЧЕЗ има не само велике планове већ и интересе. У току су активности Владе Румуније за стварање велике електроенергетске фирме која ће конкурисати ЧЕЗ-у и у региону, а не

само у Румунији. Влада је зато замрзла процес приватизације у енергетици, у којем се већ било доста одмакло (ЧЕЗ је у Румунији, на пример, победио 2005. године на тендеру и постао је власник највеће електродистрибуције „Electra Oltenia“, а био је фаворит и за приватизацију неколико објеката предвиђених за ову годину). Одложено је и потписивање споразума о градњи Нуклеарне електране „Черна вода“ (два пута по 1.000 MW) у којој би ЧЕЗ имао петнаестопроцентни удео (осталих пет учесника у градњи су - „Енел“ из Италије, „Electrabel“ из Белгије, „Ибердрола“ из Шпаније, „Arcelor Mittal“ из Румуније и PWE из Немачке). Влада је зауставила и тендер за модернизацију постојећих, односно за градњу нових капацитета у термоелектрани у Галати, на којем је ЧЕЗ остао у најужем избору, заједно с француском фирмом „Gas de France“.

„Сви пројекти су заустављени због предстојећих румунских избора“, објаснио је Јан Вешкрна, регионални шеф ЧЕЗ-а за Румунију. „Уверен сам да замрзнути пројекти нису угрожени. Даљи развој зависиће од политичке ситуације после избора почетком идуће године“, додао је он. „А ако Румуни и тада остану при томе да споје све значајније електране у једно предузеће, ЧЕЗ ће се преусмерити на куповину мањих извора, као што су когенерационе јединице и топлане.“

Замрзнут процес приватизације: Букурешт

На све веће проблеме ЧЕЗ наилази и у Бугарској, у којој од свих балканских земаља има најјаче позиције. У току је чак седам судских спорова ЧЕЗ-а са бугарским регулатором због квота за производњу и дистрибуцију електричне енергије по регулисаним ценама. А оне, како се у ЧЕЗ-у тврди, ову компанију стављају у неповољнији положај у односу на друге тамошње произвођаче и испоручиоце струје. „Није то ништа необично. У Бугарској није могућа друга жалба против одлуке регулатора него преко суда“, објашњава Томаш Плескач, шеф иностране дивизије ЧЕЗ-а. Недавно је око три хиљаде запослених у ЧЕЗ-овом електродистрибутивном предузећу у Бугарској, највећем у земљи, захтеве за повећање плата поткрепило и штрајком, па је управа фирме истог дана експресно пристала на повишицу од 25 одсто. И то иако је пре тога, у договору са владом, нудила мање од 20 одсто. Утешно је, при томе, што се у споразуму за идућу годину ЧЕЗ-у даје сигурност да запослени неће тражити повећања плата изнад стопе инфлације, плус два процента.

Успешно пословање фирми у иностранству може угрозити и неизвесна ситуација на иначе досад доста стабилном тржишту у Пољској, где ЧЕЗ има већинске уделе у термоелектранама „Elcho“ и „Skawina“. Пољска влада је, истина, покренула продају мањинских удела државе, али се на тамошњем, иначе, доста неликвидном тржишту, повећавају ризици везани за нестабилне цене угља и расподелу емисионих дозвола.

Милан Лазаревић

Од фирми у иностранству 250 милиона евра

Фирме ЧЕЗ-а у иностранству прошле године допринеле су добити групације са 6,3 милијарде круна (нешто више од 250 милиона евра), што је раст за око трећину. У укупном приходу групације оне учествују са нешто више од петине. Њихово учешће у укупном приходу и добити је у расту. У тридесет тих предузећа је 8.770 запослених. У електранама ЧЕЗ-а у иностранству је произведено лане око осам терават-сати електричне енергије, односно око десет одсто укупне производње, а дистрибутивне компаније у Бугарској и Румунији су продале финалним корисницима 11,9, а дистрибуирале 17,1 ТWХ енергије, што је учешће између четвртине и трећине. „Компаније у иностранству смо куповали за разумне цене, нисмо преплаћивали нити куповали по сваку цену. Захваљујући томе висока је исплативост тих инвестиција, која свуда достиже па и премашује очекивања руководства групације“, истиче Плескач

Социјална политика на рачун велепотрошача

Осам највећих индустријских потрошача струју плаћа 85 евра по мегават-часу, и то од трговаца на берзи. – За остале купце, на основу регулисаних цена из домаће производње она износи 22 евра

У сусрет превременим парламентарним изборима, који ће се одржати почетком јуна, влада Македоније функционисаће само као техничка. Током овога лета, значи, сигурно неће доћи до промена цена електричне енергије, тако да ће међу мерама донетим у заносу популизма и због стицања политичких поена на снази остати и парадокс који је ван сваке економске логике. Док домаћинства и све остале категорије купаца струју плаћају по ценама међу најнижим на Балкану (у просеку 20 до 22 евра по мегават-часу, а за домаћинства износи око пет центи по киловат-часу), великим индустријским капацитетима због тога прети производни колапс. Тим купцима електричне енергије, наиме, од почетка године ускраћене су регулисане цене домаће производње и струју за подмирење потреба могу да набављају само од трговца на берзи. То је и разлог што ови потрошачи сада плаћају и најскупљу струју у Европи!

Аргументи владе, која је лане донела одлуку да се поступно либерализује домаће тржиште електричне енергије, а што је подразумевало и да се снабдевање струјом за осам највећих индустријских потрошача препусти правилима берзанског пословања, ипак, нису били неосновани. Услед великог мањка електричне енергије, изазваног недостатком сопствених капацитета, као и због проблема у експлоатацији преосталих ресурса (због чега се из буџета годишње "извлачи" између 150 и 200 милиона евра), са увођењем слободног тржишта производни систем је ослобођен обавезе да струјом снабдева велике индустријске потрошаче. Јер, такве приватизоване македонске компаније, и то претежно челичане и

Скопље: на велепотрошачима је највећи терет либерализације тржишта струје

металуршки комбинати, по регулисаним ценама дотле трошиле су годишње око три и по милијарде киловат-часова струје. Том приликом, међутим, као да се заборавило да комбинати, као што су „Фени Индустри“ - Кавадараца (производња фероникла) и „Силмак“ - Тетово (производња силицијум мангана), као и прерађивач бабра „Бучим“ – Радовиш или челичане „Макстил“ и „Арчелер Митал“ настале из раније Скопске железаре, тако добро раде да тренутно доносе више од 20 одсто бруто националног дохотка. А као највећи извозници упошљавају и више од 25.000 радника. За све њих, са европском ценом струје, али и са чак 85 евра по мегават-часу које плаћају лиценцираним трговцима, производни трошкови знатно су повећани и само је питање дана када ће им производња посустати.

- Либерализација тржишта струје већ је нанела велики ударац конкурентности македонске металургије - каже Ристо Наумов, финансијски директор компаније „Арчелер Митал“. - Са овом ценом електричне енергије македонски челик већ је за 15 до 20 одсто у старту скупљи од истог производа на светском тржишту, што директно задире у укупне резултате пословања. Тако

високе цене су апсурдне, јер челичане на Западу струју плаћају 60 до 65 евра по мегават-часу, а у Русији и Украјини и знатно мање – само 20 до 25 евра. Упркос разумевању да су такве цене последица енергетске кризе у држави, заиста не знамо како ћемо даље.

Како истиче Минче Јорданов, председника Управног одбора „Макстила“, уз опаску да је јасно да се енергетска криза продубљује, сви би требало да се више ангажују да би помогли у овој ситуацији. Решење, међутим, није у томе да терет ове кризе и либерализације тржишта изнесу само велепотрошачи. У томе би, свакако, требало да учествују и остале фирме и купци, јер сви су и део овог великог проблема. Како објашњава Јорданов (а који је био и потпредседник претходне владе) нико не спречава владу у томе да настави са доношењем мера из области социјалне политике, с тим што се у свету за ублажавање последица раста цена енергетске примењују и други начини. А само са финансијског аспекта, јасно је да би либерализацију тржишта требало да равноправно поднесу сви корисници и то сразмерно учешћу у укупној потрошњи електричне енергије.

Саша Новевски

Са Требишњице неовлашћено “отиче” струја

Због бесправног преузимања електричне енергије од предузећа „Хидроелектране на Требишњици“ а. д. ХЕП је за четрнаест година, по проценама стручњака, неоправдано присвојио око 3,37 милијарди киловат-часова. Техничка сарадња је, ипак, на високом нивоу и очекује се договор

У последње време многи медији са готово целокупног бившег југословенског простора баве се спором Хрватске електропривреде (ХЕП) и Електропривреде Републике Српске (ЕРС), због неовлашћеног преузимања електричне енергије од предузећа „Хидроелектране на Требишњици“ а. д. (ХЕТ) због непоштовања договорене расподеле на основу улагања. За четрнаест година, откако се то догађа, по проценама стручњака, ХЕП је тако неоправдано присвојио око 3,37 милијарди киловат-часова, што би према просечно оствареној извозној цени електричне енергије, коју је 2007. године постигла Електропривреда Републике Српске, износило око 180 милиона евра! По неким другим проценама, та сума је мања, али је евидентно да проблем неиспоручене електричне енергије из ХЕ „Дубровник“ постоји, што је недавно потврдио и Милорад Додик, премијер Републике Српске.

О овом проблему говорио нам је недавно у Требињу и Мирко Митровић, директор зависног предузећа „Хидроелектране на Требишњици“ а. д., које је недавно прославило и јубилеј – четири деценије од пуштања у погон ХЕ „Требиње 1“ у Гранчареву. Објаснио је, најпре, да ХЕТ представља један систем у чијем је саставу некада била и „Реверзибилна хидроелектрана Чапљина“, као и „Хидроелектрана Дубровник“, уз две акумулације и две бране („Гранчарево“ и „Горица“). Акумулационо језеро Билећа представља сигурност за читав електроенергетски систем Републике Српске, али и за окружење, јер у кратком року може на располагање да се стави значајна снага и производња. Могућа производња је нешто изнад милијарду киловат-часова када је максимално пуна акумулација, коју користе требињске хидроелектране и ХЕ „Дубровник“. После хидроелектрана „Ђердап“ и „Бајина

Мирко Митровић

Башта“, ово је, како нам је речено, најквалитетнији електроенергетски систем на подручју бивше СФРЈ.

- Пре ратних збивања на овим просторима постојао је договор да се у ХЕ „Дубровник“ производња из два агрегата дели по основу улагања код изградње: 78 одсто у корист БиХ и 22 одсто у корист Хрватске. Тај однос је једностраном одлуком ХЕП-а 1994. године нарушен и од тада се производња дели у односу 50 према 50 одсто. Њихово образложење је да никада није потписан споразум о другачијем односу и да сматрају да је пола-пола правилна расподела. За сада договора нема и ми то водимо као друговања ХЕП-а према нама. Из разговора које смо водили на ту тему, представници ХЕП-а не прихватају ни међународну арбитражу и сматрају да за то нема основа из наведених разлога. То питање решаваће се на нивоу укупних односа електропривреда Хрватске и Босне и Херцеговине, односно Републике Српске, и очекујемо да ће се ту постићи договор и избећи судски спорови. Јер,

Очекује се договор

Милорад Додик, премијер Републике Српске, рекао је да је логично да се дуг хрватске Електропривреде према „Хидроелектранама на Требишњици“, које су градиле Хидроелектрану „Дубровник“, реши договором. Он је, како је наведено у медијима, дао предност договору над судским процесом, наводећи да РС са Хрватском треба да реши низ питања - од имовинских, преко пловности Саве до изградње аутопутева.

Хрватска штампа пренела је став ХЕП-а - да је Електропривреда Републике Српске са чешким партнером, у оквиру договора за градњу Термоелектране „Гацко 2“, основала предузеће Нове електране Републике Српске: у њу је ЕПРС, као сувласнички улог, унео комплетну имовину рудника и електране у Гацку, негирајући у потпуности власнички удео ХЕП-а која је, према њиховим тврдњама, обезбедила трећину неопходних средстава за постројење „Гацко 1“.

Хрватски медији су подсетили, а агенције пренеле, да су БиХ и Хрватска на основу споразума од пре 43 године заједнички градиле три електране – „Гранчарево“ и „Горицу“ у Требињу и ХЕ „Плат“ (Дубровник). Према том уговору, на који се позива ХЕП, Хрватској припада 33 одсто, а РС 67 процената електричне енергије произведене у ХЕ „Плат“. До коначног договора стручних тимова обе стране, један агрегат у ХЕ „Дубровник“ струју ће и даље производити само за хрватске потрошаче.

П.М.П.

ХЕ „Требишњица 1“

Благога Марковић

када је реч о техничком делу наше сарадње, односно договора око ремонта и других питања, то се обавља беспрекорно. С те стране, задовољни смо сарадњом и очекујемо да ће се све постојеће дилеме решити на државном нивоу – каже Митровић.

Подсећајући поново на јубилеј ХЕ „Требиње 1“, он је рекао да је у Гранчареву направљен веома значајан

енергетски објекат: велика брана висока 123 метра, акумулација Билећа са максималних 1,28 милијарди кубика воде и три агрегата, укупне снаге 180 мегавата, који су радили 355.760 сати и произвели 15,13 милијарди киловат-часова електричне енергије, док је читав систем на Требишњици произвео чак 71,67 милијарди киловат-часова.

Благога Марковић, извршни директор Дирекције за управљање системом Зависног предузећа „ХЕ на Требишњици“ а. д., додаје да они на располагању имају агрегат од 105 мегавата у ХЕ „Дубровник“ (од постојећа два исте снаге). Такође, могу да ангажују и РХЕ „Чапљина“ (два пута по 210 мегавата), испуштањем воде на брани Горица (35 кубних метара у секунди) и на основу тога тражити електричну енергију.

- Када је реч о оптималној концепцији вишенаменског коришћења вода у сливу реке Требишњице, 1976. године је начињен основни пројекат, који је подразумевао да се комплетан систем

оконча изградњом седам хидроелектрана, шест акумулација, шест тунела укупне дужине око 60 километара и три канала укупне дужине 75 километара. За сада су завршене четири ХЕ, а преостале три представљају пројекат „Горњи хоризонти“. У фази смо испитивања оправданости и има ту још доста да се уради у стручном делу, али не очекујемо негативан одговор са становишта оправданости градње – каже Марковић.

Владислав Владичић, извршни директор Електропривреде Републике Српске, потврдио је, такође, да ће се најпре градити „Горњи хоризонти“, односно хидроелектране „Невесиње“, „Дабар“ и „Билећа“, а не хидроелектрана „Дубровник 2“, како је у неким медијима најављено. Наиме, без наведене три хидроелектране, по његовим речима, не би било довољно воде за ХЕ „Дубровник 2“ и тај подухват не би био економичан.

Д. Обрадовић

Фото: Милорад Дрча

**Дерипаска прети затварањем
КАП**

ПОДГОРИЦА – Централна европска алуминијумска компанија (СЕАК) најавила је могућност затварања Комбината алуминијума у Подгорици ако настави да ствара губитке због високе цене електричне енергије. Представници СЕАК-а, који је већински власник Комбината, сматрају да је подгоричко предузеће “црна рупа” у пословању конзорцијума руског милијардера Олега Дерипаске. Управа СЕАК-а дала је менаџменту КАП-а рок да до октобра ове године створи услове за рентабилну производњу, или се највећа црногорска фирма, која доноси више од 50 одсто извозних прихода тој држави, затвара. Извршни директор Комбината Џо Казади каже да је опстанак компаније доведен у питање због превисоке цене струје. Годишње у буџет Црне Горе само за порезе и доприносе КАП уплати 150 милиона евра.

**ХЕП тражи значајно
поскупљење струје**

ЗАГРЕБ – Челник Хрватске електропривреде (ХЕП) најавио је двоцифрено поскупљење струје, констатујући да ће у супротном компанија пословати са губитком и одустати од улагања. Председник Управе ХЕП-а Иван Мравак рекао је за часопис “Банка” да потпуна либерализација тржишта

електричне енергије почиње 1. јула ове године када се очекују нове тарифе и двоцифрени раст цена. Ако се не осигурају нови енергетски извори, Хрватска ће постати значајно зависна од увоза, одакле већ сада покрива петнаест одсто потребне електричне енергије. ХЕП планира до 2015. уложити 2,2 милијарде евра у обезбеђење снабдевања електричном енергијом, а само у овој години ће инвестирати 440 милиона евра.

(Извор: energetika-net)

**Италијани хоће нуклеарке, али
на другој обали Јадрана?**

МИЛАНО - Италија би требало да понуди суседним земљама са излазом на Јадран, попут Албаније и Црне Горе, помоћ у изградњи нуклеарних електрана како би на средњи рок осигурала подмиривање тражње за енергијом, предложио је италијански политички ветеран Ђулио Тремонтти.

“Информације које круже на међународним скуповима показују да су земље с друге стране Јадранског мора отворене за заједничка улагања у нуклеарну енергију”, рекао је у интервјуу за дневник “IL Sole 24 Ore” бивши министар привреде у влади Силвија Берлусконија. Тремонтти важи за великог кандидата за исту дужност и у влади коју би формирала коалиција десног центра на челу са његовом странком Форца Италија. У Италији је 1987. забрањена употреба нуклеарне енергије.

(Извор: IL Sole 24 Ore)

**ЧЕЗ повећава производњу
из нуклеарки**

ПРАГ - ЧЕЗ је најавио проширење производње постојећих нуклеарки у Чешкој на укупно 31 милијарду киловатсати до 2012. повинујући се плану ЕУ за борбу против глобалног загревања. Европска комисија предложила је у јануару пакет еколошких мера који обавезује компаније да од 2013. купују (уместо да као до сада добијају бесплатно) своје квоте емисија угљен-диоксида. Пошто је чешка влада донела одлуку да убудуће не гради нове нуклеарне електране, ЧЕЗ планира повећање годишње производње у постојећим реакторима у „Temelinu“ и „Dukovanyju“ за шест до седам милијарди киловат-часова електричне енергије. ЧЕЗ је најпрофитнија чешка компанија, са нето добити од 42,8 милијарди круна (2,64 милијарде долара) у 2007. години.

(Извор: CСТК)

Две нуклеарке у Турској

АНКАРА - Турска је позвала домаће и стране компаније да поднесу понуде за изградњу прве нуклеарне електране у тој земљи, у покушају владе да повећа капацитете за производњу електричне енергије како би избегла очекивану nestaшицу. Државна електроенергетска компанија Tetas примаће до 24. септембра понуде за нуклеарку са инсталисаним снагом од 4.000 MW, која ће бити изграђена у граду Акују, у близини средоземне луке Мерсин. Светска банка је предвидела да ће Турску већ до године задесити nestaшица струје. Влада Турске ће лиценцу за изградњу друге нуклеарке, која ће се налазити на Црном мору, поред града Синопа, објавити почетком 2009. Власти желе да приватне компаније изграде укупно три нуклеарке у тој земљи до 2013. године.

(Извор: Bloomberg)

Енергетско тржиште и ван граница ЕУ

БРИСЕЛ - Европски комесар за енергију Андрис Пибалгс је изјавио да границе Европске уније не смеју бити и границе енергетског тржишта. Он је у недавном говору то илустровао везама које су у том сектору неке од њених чланица пре уласка у Унију створиле са другим системима (Русијом). Пибалгс је рекао да из тог разлога Брисел мора јасно да каже да Европска унија мора да прошири границе свог унутрашњег енергетског тржишта и уједно изгради јединствену регулаторну мрежу о енергетској области.

(Извор: WSWS)

Потрошња струје у ЕУ расте 1,25 одсто годишње

БРИСЕЛ – Европско удружење произвођача електричне енергије – EURELECTRIC, проценило је да ће максимална потрошња електричне енергије у 27 земаља чланица Европске уније расти стопом од 1,25 одсто годишње да би 2030. достигла капацитет од 690.000 мегавата, са укупним потребама у висини 4,23 билиона киловат-часова годишње. На основу података и пројекција које су доставили национални оператори преносног система (TSO), Удружење наводи да ће на највећем националном тржишту електричне енергије у Унији, немачком, ин-

сталисани капацитети расти стопом од 0,6 одсто и достићи 160.000 мегавата у 2030. години, са нето производном од 560 милијарди киловат-часова. Француски експерти предвиђају раст од 1,1 одсто, на 150.000 мегавата инсталираних капацитета и производњом од готово 700 милијарди киловат-часова. Француска би требало да претекне Немачку већ 2010. године као највећи потрошач електричне енергије у ЕУ.

(Извор: EURELECTRIC News bulletin)

Ускоро мобилна и фиксна телефоније из ЕПЦГ

НИКШИЋ - Електропривреда Црне Горе ускоро ће проширити своју основну делатност и на сектор телекомуникација, пружање услуга мобилне и фиксне телефоније. ЕПЦГ је то омогућено планираним инсталирањем телекомуникационог система, укључујући и линкове с електропривредама у окружењу, пошто је Влада Црне Горе добила кредит од Међународног удружења за развој. Управа ЕПЦГ-а није прецизирала да ли ће тај посао обухватити и оператерске делатности. Инсталирање 420 километара кабла биће завршено до краја идуће године.

(Извор: Вијести)

Повећане дивиденде ЧЕЗ-а

ПРАГ - Управни одбор ЧЕЗ-а предложиће скупштини акционара исплату дивиденде од прошлогодишње добити

од 40 круна (1,6 евра) по деоници, што је двоструко више него лане.

Како јавља агенција ЧТК, држава, која је већински власник ЧЕЗ-а, захваљујући дивидендама, инкасирала би око 600 милиона евра. Прошлогодишња нето добит је повећана за 49 одсто у односу на 2006, на 42,8 милијарди круна.

(Извор: ЧТК)

"Енел" гради електрану на водоник

МИЛАНО - Италијанска електроенергетска компанија "Енел" почела је изградњу прве у свету индустријске електране на водоник у предграђу Венеције. Инсталисана снага електране „Фузино“ износиће 12 MW, а још четири MW обезбедиће се рециклирањем загрејаног гаса који производе турбине на водоник у постојећој термоелектрани на угаљ.

Неопходан водоник за рад електране, који се добија као нус-производ у производном процесу, допремаће се из оближњег петрохемијског постројења у месту Порто Маргера, пренела је руска агенција Итар-Тас. Електрана, у чију ће изградњу бити уложено 47 милиона евра, требало би да буде пуштена у погон 2009. године.

(Извор: Итар-Тас)

Припремио: Д. О.

Осамнаест старих платана

На Магином гробу у Бијелини, мада се у међувремену и удала и обудовела, стоји и данас епитаф који упућује на то да никада није заборавила своју прву и, очигледно, највећу љубав

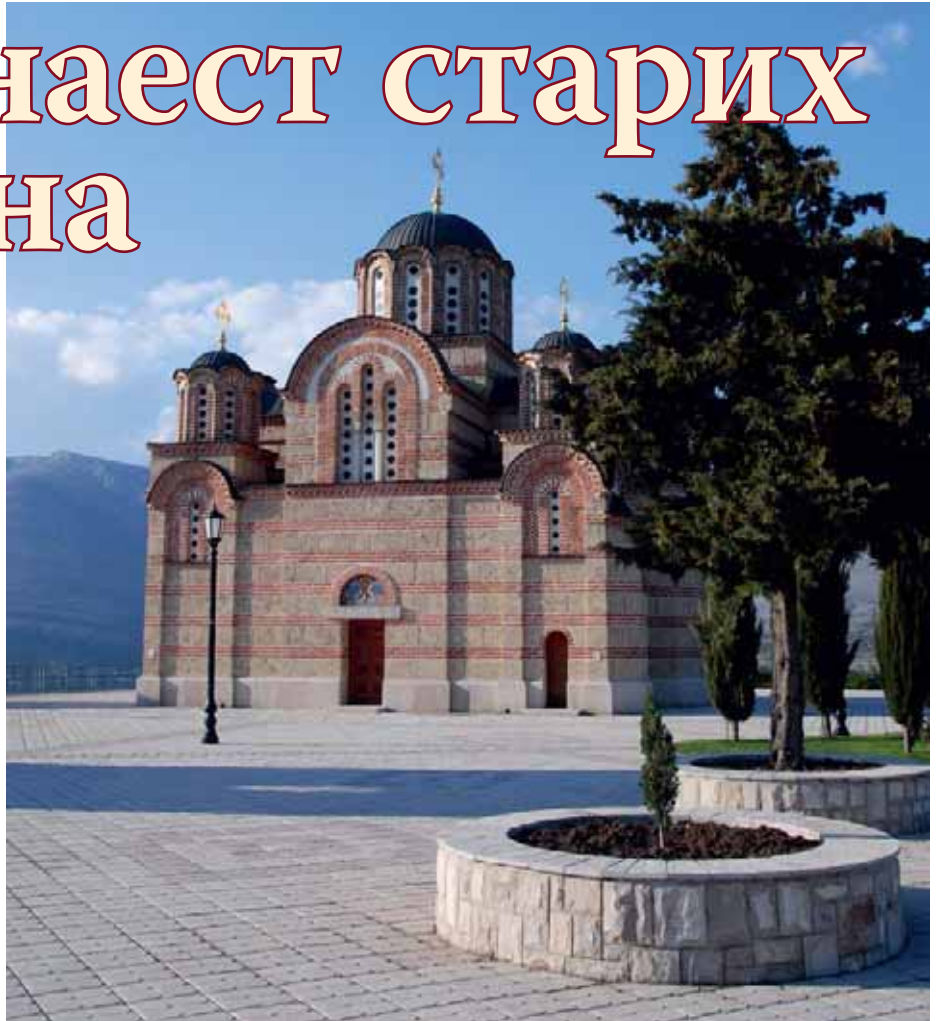
Под голим Леотаром који се узвисио изнад града, тешко је замислити да је Требиње препуно прекрасних башти и паркова, а да у ботаничком врту породице Чучковић успева шездесетак врста четинара за које се и данас верује да никако не могу да се одрже у врелом медитеранском поднебљу!

– Ако ти неко каже да је Требињац, само га упитај колико је платана пред кафаном “Под платанима” – саветовао ме је инжењер Благота Марковић, мештанин родом из Гацка. – А ако не зна, или погрешно број, тај није из Требиња. А и ако зна колико је платана, а не зна ниједну Дучићеву песму, тај није ни из Херцеговине.

По платанима, кафанска башта подсећа на стари београдски “Шуматовац”. Прича се да је писац Видосав Стевановић, који се ту затекао са супругом на пропутовању из Дубровника, непланирано остао у Требињу два дана дуже управо због тих стабала која личе на она београдска и призоре што улазе кроз прозор на мансарди, а неодољиво слуте на Париз.

Данас Требињци са горком сетом кажу да живе у најјужнијем српском граду. Да ли је заиста најјужнији, то не знам поуздано, али сигуран сам да је то најсрпскији и најгосподственији град на свету; и то не зато што је све исписано ћирилицом, већ по личним именима, топонимима, манастирима, повести, духу и менталитету.

На централном градском тргу постоји један детаљ који смета сваком “србовању”: на високом витком постаменту стоји бронзани анђеоловчан ореолом од ловорика и звезда (или је ту реч о некој богињи из римског пантеона?).

Брда напретек, али црквица налик Грачаници ниједне

“Еклатантан пример италијанске клеро-романтике” – написао би неко ученији. Али, кад му се приђе ближе, при дну мермерног стуба стоји да је тај споменик подигнут “у славу српским јунацима изгинулим од 1914. до 1918. године”?!

– У Риму га је купио Јован Дучић и поклатио свом родном граду – објаснио је Зоран Чучковић, правник у дирекцији „Хидроцентралне на Требишњици“, иначе син негдашњег дописника “Политике” Стеве Чучковића, који је био биолог и историчар, а уз то и оснивач оног ботаничког врта с почетка приче. – Уосталом, цијело Требиње вам је један велики Дучићев легат, овдје све подсећа на њега...

Заиста, градска чесма, у бронзи изливен млади Његош пред црквом краља Томислава, мраморни херувими на улазу у градски парк (некад се и звао Дучићев парк, после је био Парк хероја, до скоро), фонтана... У музејској поставци је и изванредна колекција античких предмета, скулптура и фигурина, као и још занимљивија збирка уметничких слика. Ту је и мермерна глава слепог

Хомера, једна од ретких аутентичних у свету која је сачувана до данас.

– Само немојте питати за вриједност наше поставке и многих легата – насмејао се Ђорђе Одавић, археолог Музеја Херцеговине. – Па, знате да и нечасни читају новине... А и колика год да је, нама је још много вриједнија.

Извршени тестамент

У Музеју се чува једно дело Бете Вукановић. При дну слике, уз рам, пише: “Подгљивље, Требиње, 1934”. На њој је, потврдила је и сама сликарка 1954. године, родна кућа Јована Дучића. Тако је решена недоумица око места рођења великог песника; Подгљивље је сада периферија Требиња! Његови биографи и даље ломе копча једино око датума. У игри су три.

Само, није то била највећа мука. Наиме, Дучић је за собом оставио и три тестаментa, а у сваком опоручио понешто што би се дало склопити у један. А у сваком од њих и изричиту жељу да буде сахрањен у Требињу. У последњем, на-

писаном априла 1941, дакле две године пре смрти, ближе је одредио да би желео да почива на неком брду крај Требиња, у малој цркви која би макар мало личила на Грачаницу.

Брда има на претек, али црквица налик Грачаници – ниједне. Додуше, није било ни (неприкосновене државне) воље да се земни остаци песникови пренесу из Либертвила у Југославију. Биће да је процењено како би и то испуњење аманета било – “србовање”?

Вероватно би Дучићев гроб и данас био у Америци, да није било Бранка Тупањаца, старог печалбара који је део свог с муком стеченог иметка одлучио да дарује за испуњење последње воље великог земљака. На брду Црквина, такорећи усред Требиња, он је подигао цркву по узору на Грачаницу и парохиски дом од кога се ни господин Григорије, владика захумско-неретљански, не би постидео, да би затим, 2000. године, организовао пренос ковчега с телом

Јована Дучића... И то преко Москве!

Зауврат, стекао је право да му лик исцртају на ктиторској композицији: Бранко је у централном делу фреске, крај њега је Јован Дучић, руку му полаже на раме. А Херцеговачка Грачаница постала је место ходочашћа многих. И сам сам горе запалио свеће.

Начуо сам да је Бранко Тупањац обудовео, да се вратио из Америке и да сад живи крај Требиња, али и да, изморен животом, није баш вољан да разговара чак ни с најављеним гостима. А била би ми част... Јер, на прсте једне руке могу се побројати они који су смогли воље и снаге да наставе дело наших часних задужбинара и добротвора.

Споменик првој љубави

О Дучићу су написани силни чланци, а из пера наших врских историчара књижевности; да се надмећем с њима, некако, не иде. Зато радије увек покуша-

вам да откријем нешто што су биографи пропустили или нису написали за јавност и што нису наменили за читанке.

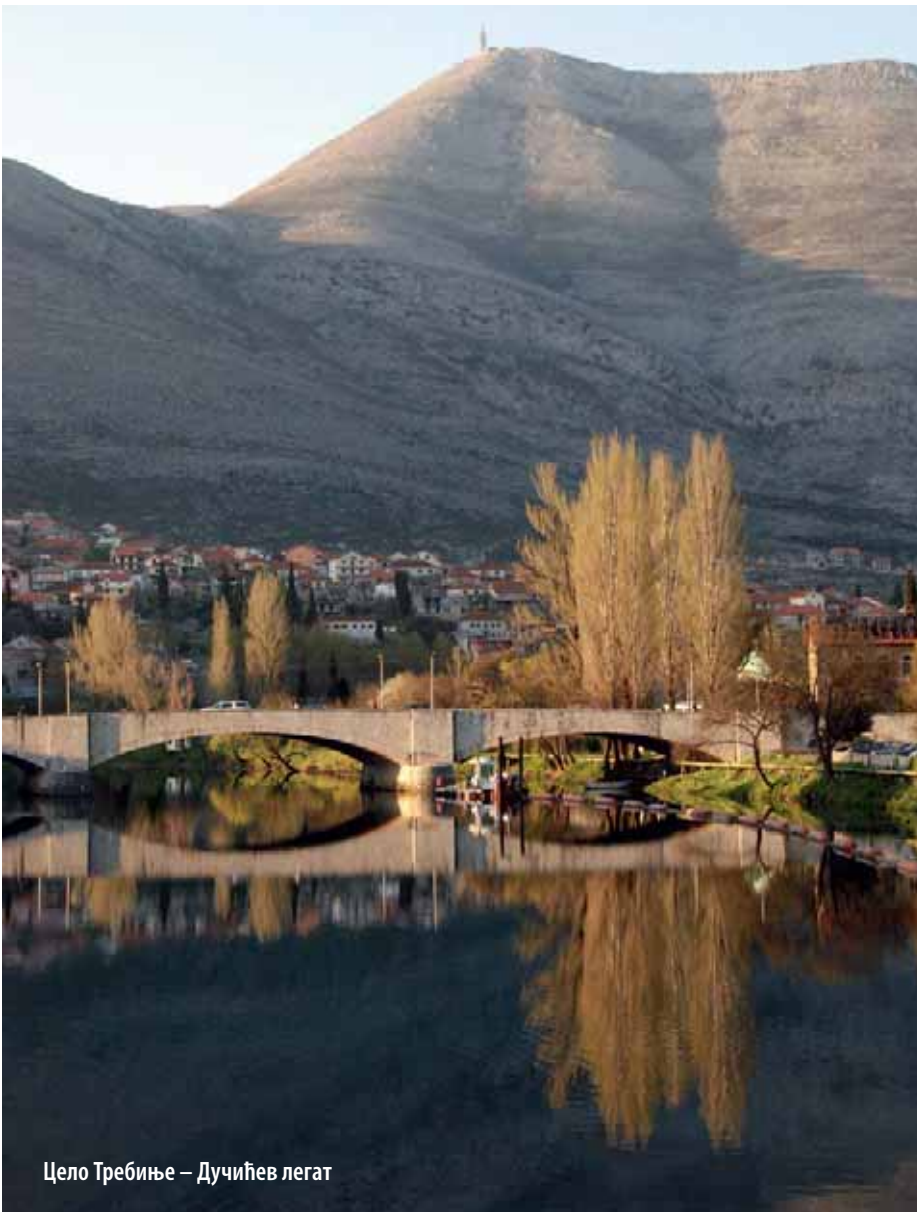
То проналазим у малој књижици песама, у издању Епархије неретљанско-захумске, коју сам купио у новом парохиском дому крај нове цркве на Црквини, скупа са свећама. Вреди много више од десет конвертибилних марака (пет евра), колико сам је платио. Е, у тој књижици се спомиње извесна госпођица Магдалена – Мага Живановић, прва велика љубав Јована Дучића. Помисао је да му је била нешто као Лаура де Новалис за Петрарку, исто што и Лујза де Колињи-Шатијон заљубљеном Аполинеру... Њу је песник спомињао, не изговоривши јој име, аустријским истражитељима док им је објашњавао зашто је, упркос строгој забрани, ипак путовао у Бијељину. Њој је слао страсна писма из манастира Житомислићи, где је, у егзилу, а опет на своме, предавао у православној основној школи, али од тог епистоларног љубавног романа сачувано је врло мало.

Из тих писама, по сведочењу оних који су били у прилици да их виде и прочитају, није се дало закључити да је Јован Дучић био еротоман, мада много тога указује да је био веома страствен, уз то и естета. Али, када је у једном од њих наговестио свој одлазак „на страну“, у Грац или Беч, написао је и нешто што се о Маги никада није знало, или се није спомињало: „Знам да те ова најава одласка, ове речи, по срцу парају, па може бити да ћеш се оканити мирног живота и почети по старом...“ Шта је значило то „по старом“, тек би се дало наслутити, посебно што је у једном од својих писама, уочивши њену слабу писменост, рђав стил и плиткост мишљења, написао: „По писму би човјек рекао као тек да си проговорила...“ У тим писмима врца и љубомора, а алузије на извесног апотекара који јој навраћа у кућу нису биле толико двосмислене. Јер, на крају је остало само сећање...

У Дучићев живот су доцније улазиле многе жене, а причало се да је у Америци важио за највећег „сламача женских срдаца“, те да је на тај начин издејствовао и неке погодности и за Краљевину (спомиње се здање наше амбасаде, али то никада није доказано). На Магином гробу, међутим, која се у међувремену и удала и обудовела, стоји и данас епитаф који упућује на то да никада није заборавила своју прву и, очигледно, највећу љубав.

Милош Лазич

Фото: Милорад Дрча

Цело Требиње – Дучићев легат

БИОСКОПИ

“ВРХУНСКА ИГРА”

Филм “Врхунска игра” заснован је на истинитом бестселеру Бена Мезрика и прати групу младића који су постали експерти у вештини бројања карата. Бен Кембел (Џим Старџис) стидљиви је, бриљантни студент, који решење проблема плаћања школарине налази у картама. Изабран је, тако, да се придружи групи најталентованијих студената која сваког викенда путују у Лас Вегас, салажним идентитетима, али и са умећем како да преокрену шансе у блекџеку у њихову корист. Предводи их професор математике и статистички геније Мики Роса (Кевин Спејси). Бројањем карата и прецизним системом сигнала у стању су да олакшају сваки казино за велику количину пара. Заведен новцем, животом у Вегасу и интелигентном и сексепилном колегицом Џил Тејлор (Кејт Босворт), Бен полако пробија границе и губи контролу. Иако бројање карата није незаконито, улози су велики и изазов више није само победити крупијеа, већ бити корак испред оних који ће се по сваку цену побринути да казино увек добија.

Филм “Врхунска игра”, и након другог викенда приказивања, налази се на првом месту америчке box office листе, остваривши већ укупну зараду од 46,5 милиона долара. Акциона авантура о најпапетнијим умовима који су за милионе долара осиромашили Лас Вегас на репертуру биоскопа у Србији налази се од 1. маја.

ПОЗОРИШТЕ

СТЕРИЈИНО ПОЗОРЈЕ У НОВОМ САДУ

Стеријино позорје, 53. по реду, одржаће се у Новом Саду од 26. маја до 5. јуна. Фестивал ће и ове године бити подељен у два такмичарска дела. У првом се надмећу представе рађене по домаћем драмском тексту. У конкуренцији је престижна представа “Тако је морало бити” у режији Егона Савина – савремена рола, режирана са осећајем за мелодрамску стилизацију по тексту Бранислава Нушића. Издваја се, затим, представа “Бабело, о псима и деци” рађена по тексту Биљане Србљановић, у режији Дејана Мијача. Драма о елементарним честицама које животу дају смисао и из којих се рађа смисао.

Ремек-дело српске драматургије, многоизвођено “Путујуће позориште Шопаловић”, за редитеља Томија Јанежича предлажак је за представу-есеј о односу позоришта и живота, о бићу позоришта у коме реално и фантастично живе у истом телу. Публика ће видети и представу “Херој нације” – која духовито сценски проблематизује савремени феномен губљења граница између реалног и виртуелног, као и позицију појединца који постаје жртва игре релативности умножених стварности. О томе како је тешко бити тинејџер у данашњем свету огољене порнографије на свим нивоима говори представа Југа Радивојевића “Инстант сексуално васпитање”.

53. STERIJINO POZORJE

За најбољу представу домаћих позоришта рађене по страном тексту такмиче се: Софоклов “Цар Едип” у режији Виде Огњеновић, “Урби ет орби/Граду и свету”, према тексту Јаноша Пилинског, у режији Андриша Урбана, “Ћеиф” по тексту Мирзе Фехимовића, а у адаптацији и режији Егона Савина, породична драма са темом сарајевске (после)ратне трауме и мјузикл “Рок хорор шоу”, Ричарда О’ Брајана, у режији Виктора Нађа. Од своје давне лондонске премијере 1973. године представа је претрпела многобројне сценске обнове, па и

парадигматичну бродвејску из 2000. године. Тај поп-култ производ сада се представља са још једним младим и свежим лицем.

КОНЦЕРТИ

“ЕУРОСОНГ” ОД 20. ДО 24. МАЈА

“Еуросонг”, највећи европски ТВ спектакл и једна од највећих музичких манифестација на свету, одржаће се од 20. до 24. маја у “Београдској ацени”. Наша земља и главни град први пут су домаћини ове музичке смотре, коју Европа с нестрпљењем очекује. Карте су у рекордном року распродате, а много тога на “Еуросонгу” у Београду догодиће се први пут. Од рекордног броја земља - 43, дебитантских наступа певача из Азербејџана и Сан Марина, до тога што ће се први пут у историји тог такмичења одржати и две полуфиналне вечери. У “Ацени”, такође, биће отпевана и јубиларна 1.100 песма. Тема овогодишњег “Еуросонга” је “ушће” које је послужило као инспирација за изглед сцене, за лого и за званичан слоган који гласи – На Ушћу звука. Делегација “Еуровизије” очекује један од најбољих шоу-програма који ће пратити милиони широм света, а за који ће бити акредитовано око 3.000 новинара. За време финала на Калемегдану биће постављено неколико видео-бимова, одакле ће бити емитован директан пренос из “Ацени”.

Прво вече, које носи наслов “Град”, отвориће Слободан Тркуља и “Балканополис”, док ће окосницу ревијалног дела програма чинити перформанс “Video kills the radio star” са потпуно новим аранжманима најпознатијих еуровизијских хитова као што су “Volare”, “Save your kisses for me”, “Waterloo”... Друго полуфинално вече „Река” ће представити радост, бербу, свадбу, сећања и људе у оквиру програма названог “Србија за почет-

нике". Биће изведен и део балета „Ко то тамо пева“, ансамбла Народног позоришта из Београда. Тема финалне вечери је „Ушће“, на чијем почетку ће прошлогодишња победница Марија Шерифовић извести „Молитву“ у новом аранжману и у пратњи 21 плесача. Своје три нумере ће у оквиру такозваног интервал акта извести Горан Бреговић и његов „Оркестар за свадбе и сахране“. Уместо уобичајених разгледница које су на пређашњим такмичењима представљале туристичке лепоте земаља организатора, сада ће нагласак бити на људима. Организација за промоцију „Песме Евровизије“ „ОГАЕ Србија“ биће задужена за „Еуро клуб“ и „Еуро кафе“, у оквиру којих ће бити организовани мултимедијални програми са ретроспективом наступа ранијих учесника, наступи ди-џејева, караоке, модерни плесови као и журке националних делегација.

ИЗЛОЖБЕ

„НОЋ МУЗЕЈА“ У 23 ГРАДА

Не заборавите да заокружите 17. мај у свом календару, поручују из организације „Ноћи музеја“, најмасовније културне манифестације у Србији. Јединствен уметнички спектакл, који се реализује у више од 120 градова широм света, пружиће учесницима прилику да са једном улазницом у „ситне“ сате изађу и обиђу локалне музеје и галерије, погледају занимљиве гостујуће изложбе и да уживају у концертима,

свиркама и уличним перформансима... Осим Београда, одличан провод у јубиларној петој „Ноћи музеја“ ове године очекује и житеље Новог Сада, Ваљева, Шапца, Панчева, Ниша, Крагујевца, Краљева, Зрењанина, Сомбора, Кикинде, Јагодине, Сирогојна, Пожаревца, Суботице, Чачка, Врбаса, Кладова, Зајечара, Вршца, Алексинца, Враћа и Ужица. Као и до сада, „Ноћ музеја“ почеће у осамнаест сати и трајаће до два сата после поноћи.

Ове године „Ноћ музеја“ у Београду шири се из „круга двојке“ и на Земун, Сењак, Кошутњак и Сурчин. Једна од занимљивих изложби биће отворена у Музеју примењене уметности, под називом „Породични фото-албум“.

Под слоганом „За сваког понешто“ музеји и галерије Новог Сада ће у „Ноћи музеја“ приказати „шаренило и богатство разноликости Војводине“.

У Ваљево десет локација ће провести заинтересоване кроз прошлост, а биће понешто и за љубитеље савремених мултимедијалних перформанса и реп опере. Грађани Шапца ће се у „Ноћи музеја“ подсетити прошлости свог града кроз некадашње позоришне представе, преписке знаменитих људи, а биће приређена и занимљива изложба масонских предмета. Зрењанин ће приредити изложбу и маскенбал војних и службених униформи са краја 19. и почетка 20. века, као и изложбу фотографија женских актова, концерте барокне музике, а део „Ноћи музеја“ биће посвећен Марлени Дитрих.

У Панчеву посетиоцима ће се понудити различити садржаји везани за традицију, али и савремени изуми.

Краљевчани ће сазнати како су се становници њиховог града забављали, обљачили, коју музику су слушали и шта су читали двадесетих и тридесетих година 20. века, док ће заинтересовани Крагујевчани имати прилику да се врате у ледено доба и упознају животињски свет тог доба.

КЊИГЕ

„ИСКУПЉЕЊЕ“ ИЈЕНА МАКЈУЕНА

По роману „Искупљење“ Ијена Макјуена снимљен је и филм у режији Џоа Рајта, који је и добитник „Златног глобуса“ 2007, са Киром Најтли и Џејмсом Мекавојем у главним улогама. Ова књига нуди критику енглеског друштва и рата (радња се дешава пред Други светски рат и током његове прве године, да би се касније рефлектовала кроз сећања остареле Брајони), а највише незаинтересованост људи да макар послушну реч које долазе од другог човека, који има, можда, праву истину. Овај роман под лупу ставља и питање опроштаја, а истовремено је и једна врста новог програма Ијена Макјуена. Кроз лик главне јунакиње, наиме, писац нуди свој својеврсни манифест у којем се, рекло би се, размисли са модерним и враћа класичном.

„Искупљење“ је у нивоу најбољих остварења у врхунској прози прве половине прошлог века. Кроз списатељске дилеме Брајони, Макјуен разрешава и сопствену дилему о писцу који треба да изабере између „свести као реке кроз време“, са свим њеним притокама и препрекама и „кичме приче“. Решење иде, ипак, у прилог овом другом.

Јелена Кнежевић

Шетња само по киши

Кијање, шмрцање и сузне очи симптоми су алергије, а не прехладе. – Најнеповољније време је сунчан и топао дан, после кишне ноћи, јер се тада сав полен подигне са земље. – Много пацијенти се жали на директна гушења и „шиштања”. – Спас: склонити се од узрока алергија

Мајски дани нису пријатни особама које пате од алергија. Понеки кишни дан, ипак, добро дође као предах од сунчаних, када су тегобе са кијањем, шмрцањем и сузењем очију много израженије. Ови симптоми подсећају на знаке прехладе, али није реч о томе и веома је погрешно због тога узимати лекове за назеб или антибиотике. Помаже, стога, склањање од узрока који изазивају алергију, а у тежим случајевима неопходни су посебни лекови, каже професор др Бранимир Несторовић, алерголог из Универзитетске Дечје клинике у Београду. Муке особа које пате од алергија, по прогнози лекара, трајаће до почетка јула. Тада ће већина најзад одахнути, мада не и оне особе којима проблеме прави амброзија, која је најактивнија усред лета, у јулу и августу.

- Пацијената имамо знатно више, а занимљиво је да је дошло до унакрсних алергија на полене дрвећа и одређених врста хране. На пример, алергија на брезу и јабуке или неку другу храну - објашњава др Несторовић.

Лаици погрешно мисле да су „маце”, у врху листе изазивача алергија. Др Несторовић каже како су оне, заправо, потпуно безопасне.

- Прво, није реч о полену, већ о делу цвати канадске тополе и „маце”, како их обичан свет зове, нису опасне за алергичаре. Озбиљнија невоља су невидљива зрнца полена трава и корена - каже др Несторовић.

За утеху, муке са „мацама” не трају дуго – оне „провејавају” седам до десет дана, а онда нестану. Тегобе правих астматичара, међутим, тиме се неће завршити.

- За алергичаре најнеповољнија временска ситуација је сунчан и топао

дан после кишне ноћи, јер се тада сав полен подигне са земље. Тих дана се пацијентима препоручује боравак код куће и излазак заиста само тамо где је неопходно. И одрасли и деца жале се само на класичне симптоме алергија, пре свега, кијање, сузење из очију и носа, али многи пацијенти ће имати и директна гушења и „шиштања”. Објашњење за ово могло би да буду временски фактори и аерозагађење, за чије се честице везују фрагменти полена и директно уносе у плућа - напомиње др Несторовић.

Битку са алергијама добијају они који о њима размишљају још у фебруару. Реч је о поступку заштите или јачања имунолошког система пре појаве симптома. Наш саговорник каже како у овом часу постоје изузетно ефикасна заштита, али искључиво пре сезоне цветања. Са четири до седам инјекција потпуно се спречи испољавање симптома, али ови препарати су скупи и пацијенти их купују сами. Већ десетине пацијената и код нас се, ипак, последње три-четири године од алергија штите на овај начин. Наравно, за ову врсту заштите у овом часу је касно. Особама са израженим тегобама сада преостаје да узимају антихистаминске таблете. Ови лекови смањују загушеност носа и досадно цурење, али имају нежељену пропратну појаву да изазивају поспаност. Истина, новије, усавршеније и скупље врсте антихистаминских лекова поспаност смањују на минимум. Др Несторовић каже, такође, како су у развијеном свету све популарнији ови препарати

са локалним дејством, који се користе само у случају појаве симптома или када особа планира излазак на улицу.

За наше алергичаре ови најновији лекови су још скупи, нису регистровани код нас, тако да на снази остају стари савети: шетња у касним поподневним часовима или по киши, као и прање и темељно чишћење косе, одеће и обуће после сваког боравка напољу. Важно је да у ветровите дане, када полен лети свуда, врата и прозори станова, али и канцеларија буду затворени. Просторије у којима се спава и борови ваља проветравати увече или до четири сата изјутра.

Када је реч о алергијама на храну, иако су ретке, захтевају посету лекару. Знаци алергије на храну код половине пацијената се испољавају најчешће прво на кожи у виду копривњаче или као отоци око уста или капака. Занимљиво је да проблеме са варењем, иако је у питању алергија на храну, има изузетно мали број алергичара, тек петина пацијената и то у виду надутости, повраћања или дијареје, али најчешће је код њих већ и утврђена алергија на одређену врсту хране. Деца су много чешће алергична на млеко, кикирики и остало зрнасто воће и соју, али су могуће и алергије на јаја и брашно. Код одраслих алергије чешће изазивају воће и поврће, нешто мање кривци су махунарке и ораси, лешници и остало зрнење, али у последње време лекари све чешће виђају и алергију на кинеску храну и плодове мора, што је и код нас храна која је ушла у моду, па треба бити опрезан.

З. Ж. Д.

Тест упозорења за карцином простате

Сваки мушкарац наомак педесетим годинама треба да уради ПСА тест и отклони сумњу на рак простате

Сваки мушкарац који има више од 60 година требало би да једном годишње обави преглед код уролога, а они млађи, наомак педесетој, једном у две године, или чак чешће, ваљало би да ураде тест ПСА за рано откривање карцинома простате. То је врло једноставан лабораторијски тест, а којим се може „спасити глава“: из крви извађене из вене за кратко време отклања се или поставља сумња на рак простате.

Ово је једна од најважнијих порука са недавно одржаног значајног научног скупа уролога у Београду. Професор др Сава Мићић, директор Института за урологију и нефрологију КЦС, задовољан је што су наши уролози успели у једном великом циљу: да мушкарце у Србији убеди да воде рачуна о својој простати и схвате колико је важно да они који су наомак зрелом добу ураде у лабораторији релативно једноставан тест из крви. Захваљујући томе у Србији у последњих пет-шест година знатно је мањи број мушкараца који код лекара због карцинома простате стижу када је касно за операцију и када само могу да им дају хормоне.

- Некада је са метастазама од рака простате стизало четрдесет одсто пацијената, а данас је то око петнаест процената. То нам омогућава да код мушкараца са карциномом простате операцијом, такозваном радикалном простатектомијом, потпуним одстрањивањем ове жлезде, решавамо тај проблем. Млади мушкарци тешко прихватају вађење целе простате, забринути за губљење сексуалне функције, али трудимо се да код већине мушкараца, када год је могуће, то сачувамо, али је ипак најважније сачувати главу - објашњава др Сава Мићић.

Карцином простате дуго пролази без симптома, као „тиха болест“, а када се појаве болови или трагови крви у мокраћи, то је знак да је обољење већ одмакло, ако, наравно, није реч о доброћудном увећању простате. Такозвана простата специфичан антиген, ПСА

лабораторијски тест, служи да се доброћудно и код мушкараца врло присутно увећање простате одвоји од сумње на рак. Важно је, међутим, да због превенције и хватања болести у најранијем стадијуму, овај тест уради и сваки мушкарац „у пуној форми“, као што би на неком бизнис медијал програму урадио преглед срца на ЕКГ апарату или проверио холестерол и триглицериде у крви.

Последњих година карцином простате се пробио на друго место по учесталости код мушкараца, одмах иза дебелог црева, али је још већа невоља што се јавља код све млађих људи, па је са некадашњих шездесет година сада граница померена већ на педесетогодишњаке.

На овом скупу одржан је округли сто на којем је било речи о великој муци савременог мушкарца – полној немоћи и предностима и опасностима употребе таблета „џијалис“. Др Мићић намерно је округли сто отворио речима „За танго је потребно двоје“, јер значај сексуалног живота за опште здравље како мушкарца, тако и жене је неопходност, а проблем се најлакше превазилази разумевањем и партнерском подршком.

Еректилна дисфункција (ЕД), како медицина стручно назива полну немоћ, може да буде симптом многих озбиљних болести. Др Цане Тулић је подсетио како савремени, нездрав начин живота видно утиче на метаболизам, па и сексуалну функцију. Стрес, пушење, неумерена употреба алкохола, незадовољство и неактивност доводе до гојазности и хипертензије, а последица тога су и проблеми са мушкошћу. Код дијабетичара је четири пута већи ризик за ЕД него код других пацијената, а јавља се и стерилитет као последица болести. У Центру за ендокринологију у Београду су урадили прву клиничку студију дејс-

тва овог лека на дијабетичаре, јер после шест година живота са шећерном болешћу, половина ових пацијената има проблеме са сексуалношћу. Тестирање је рађено на 30 пацијената дијабетичара типа 1 и 2, који користе инсулинску терапију и након три месеца терапије од 50 мг овог лека једном недељно дошло је до видног побољшања функције код пацијената. Др Мићић је подсетио на то да ниједан лек није стопостотно безбедан и да се сме узимати само уз консултацију са лекаром.

ПСИХОЛОГИЈА

Црте лица откривају сексуалне намере

Да ли сте за озбиљну везу или авантуру за једну ноћ - сексуална очекивања једне особе се често могу видети кроз црте и облик лица, саопштили су британски научници у најновијој студији објављеној у медицинском часопису „Evolution and Human Behaviour“

Жене, на пример, сматрају да мушкарци са мужевним цртама лица - четвртастом вилицом, великим носем и мањим очима - желе кратку авантуру, наводи се у студији и додаје да жене са јаким уснама и великим очима шаљу сексуалну поруку мушкарцима да су спремне на авантуру.

Према истраживању 700 хетеросексуалаца од двадесет година у просеку, научници су открили да већина испитаника може једним погледом на лице да процени да ли је особа спремна за озбиљну везу или за пролазну авантуру. Они тврде да су људи уверени да је понекад довољан и један поглед на лице да се процени нечија сексуална стратегија и одговарају како ове процене нису потпуно поуздане, али и да су такви сигнали, ипак, суптилни.

З. Ж. Д.

У знаку деветке

Тако је то испало: рођен је 1969, из Босне на Уб се пресе-лио 1979, на факултет се уписао 1989, а оженио се 1999. године. – Студирање у време немашти-не и демонстрација. – Стресан посао, али зато очас после по-недељка дође петак

- Како сте мене нашли? Зашто ја? Ја сам сасвим обичан. Нема ту ништа за новине.

- Има, има - кажем ја. – Сваки човек је прича. Сваки човек је написан роман, само га треба умети читати.

Овако смо, отприлике, почели. Вла-дан Чанић и ја. Нашли смо се у Обре-новцу, јер он ради у ТЕНТ "Б", а у Дому културе зато што је тамо мирно. Нема гужве, чак ни у кафани. Домови кул-туре, као и библиотеке, згодни су и за скривање. Нико вас тамо наћи неће.

Владан Чанић је дипломирани ма-шински инжењер, одсек термотехни-ка. Већ шест година ради у ТЕНТ-у. Сада је водећи инжењер у котловској групи. Шта то тачно значи знају стручњаци, а осталима не вреди објашњавати. Ка-жем „већ шест година“ јер Влада из-гледа као да је тек завршио факултет. А има и још три године стажа претход-но, у „Минелу“.

Но, кренимо редом. Владан Чанић рођен је између Сребренице и Бајине Баште, у селу Топлица, 1969, на Вели-ку Госпојину. Годину дана после првих демонстрација у тадашњој СФРЈ. Непу-них двадесет година касније, када је он доспео на факултет, било их сваки час. Али, о томе касније.

Првих десет година живео је у Бос-ни, а онда су се родитељи купили и преселили у Србију, на Уб, заправо у село Мургаш. Ваљда су знали да добро бити неће ако тамо остану. Отац Ратко је те 1979. имао 37 година. Млад је био, здрав и јак, вредан, па је као зидар а кас-није и радник у убској фабрици обуће, зарађивао довољно да може издржавати породицу. Мајка Станка (1946) није била запослена. То су оне жене за које се каже да „не раде“, или ти да су – до-маћице. А раде од јутра до мрака.

Владан Чанић: „Пословни партнери ме довели у ТЕНТ“

И таман када је Ратко ишколовао и сина и кћерку, погинуо је (1998) у са-обраћајној несрећи. А, да. Заборавили смо да поменемо Владино сестру Ра-дојку (1968), познатију као Рада. Доби-ла је име по баби. Економиста је, удата, ради на Убу.

Тако је то са причама. Очас вас ма-тица одвуче у неки рукавац па никако да се извучете. И где смо оно стали? А, да. Стигли смо до Уба, јер се Влада није сећао нечег нарочитог што је упамтио док је живео у Босни. На Убу се уписао у четврти основне.

„Школовање“ радника за „Колубару Б“

И Рада и Влада били су одлични ђаци, иако су путовали из Мургаша и у селу радили све што деца могу радити. Али, у овој причи главни јунак је ипак Влада, па ћемо сва светла уперити на њега, мада ми је рекао да су сестра и он одувек били веома блиски и да, ако би му нешто затрпало, увек би се њој

првој обратити могао. И мајци. Као и оне њему.

Владан Чанић је запао у оне генера-ције које је закачило усмерено образо-вање, такозване „шуварице“, назване тако по Стипи Шувару, творцу ове ре-форме школства. Зато су прве две годи-не биле опште, а на трећој је морао да се определи који ће смер. Био је сигу-ран да неће отићи на друштвени, јер су га више привлачиле природне науке. И изабрао је термоенергетски смер, који је и основан годину дана раније, јер се управо подизала „Колубара Б“ и радни-ци те струке били су неопходни. Значи, посао је загарантован.

Влада средњошколац на Убу није само учио и помагао родитељима у Мургашима, већ је стизао и да момкује. Са другарима је излазио и по кафићима. Тада их је у овој варошици било само два. И одлазило се у ресторан хотела код базена. То су била, како би се данас рекло, „ин“ места. А у Мургашима су се-дели у „Ћидиној кафани“. Био је ту и ка-фић са дискотеком.

- А девојке?
 - Па, било је симпатија - одговара Вла-
 да као неко ко би да прескочи одговор.
 - Мислим на прву љубав...
 - Шта је то прва љубав?
 - Па оно... кад поблесавиш за неком...
 Влада се смешка.
 - Ја сам више рационалан тип...
 Богме изгледа да и јесте. Прави ин-
 жењер. Више воли да ради него да при-
 ча. Није за политичара.

Шта би са тројицом пријатеља ?

Владан Чанић се уписао на Машин-
 ски факултет а сместио се у Студент-
 ски дом „Патрис Лумумба“. Тада још
 није био обновљен. После се премес-
 тио у „Лолу“.

- До 1990. године имао сам све ос-
 новно што ми је потребно за живот.
 Није се оскудевало. Наравно, не мис-
 лим да под „основно“ спадају маркира-
 не патике, фармерке и слично... И хра-
 на је у мензама осамдесет осме-девете
 била одлична. А онда су наступиле де-
 ведесет прва, друга, трећа... Да, сећамо
 се тих година. Тада ни запослени нису
 могли да живе од зарада које су се из
 минута у минут топиле у ништа, а ка-
 моли студенти који ем не привређују,
 ем имају неопходне трошкове, не само
 за храну већ и за књиге и остало што
 подразумева студирање.

У мензама ако и добију јело, нема
 хлеба. Па трче у неку радњу да купе
 парче, ако има.

Било је то време немаштине и де-
 монстрација. Владан Чанић је учес-
 твовао и у једном и у другом. Што се
 хране тиче, пристизао је по који пакет
 из села, а на демонстрацијама био је
 често, као што и доликује студенту.
 Мада није био, нити је сад, члан иједне
 партије. Нити мисли да су људи партиј-
 ци лоши, нити сви непартијци добри.
 Једноставно, он себе у томе не налази
 а сваки човек је, сматра, посебан.
 Не признаје уопштавања.

С тим у вези, посебно ме је дотакао
 део приче о војсци у коју је отишао
 одмах после средње школе. У Дани-
 ловграду је био у артиљерији. Било је,
 каже, веома строго. И сматра да је бити
 у војсци напорно, али корисно за живот.
 Млад човек се научи самосталности, оч-
 врсне карактер. Е па у тој војсци стекао
 је тројицу пријатеља са којима је постао
 нераздвојан. Као да су браћа. Али, са
 њима се, по окончању војног рока, није
 ни чуо, ни видео, ни дописивао. Зашто?

Раставила их је држава. Раставили
 су их политичари. Раставили су их они
 који никада нису имали такве прија-
 теље. Тешко је поверовати, звучи као да
 је конструисано, али та тројица су били:
 Македонац, Хрват и Албанац: Зоран Ла-
 заревски из Битоља, Ивица Врдољак из
 Загреба и Фаик Сејдију из Подујева.

Када су се растали, земља се рас-
 пала. Нису један другом могли ни те-
 лефонирати, ни писати. Прекинуте су
 све везе.

Ех...

Али - тако се каже – живот иде даље.
 Ма куд то било.

Једног врућег лета, у августу 1998.
 године, Влада упозна Раду, своју будућу
 жену. Није тада знао да ће му бити жена.
 Дошао је са другом на Аду Циганлију да
 се купа, на плажу. И ето... Рада је већ за-
 вршила економски факултет, а родом је
 из Фонтеблоа, у Француској. Родитељи
 су јој из Глине, али су били на такозва-
 ном привременом раду у Француској.

Годину дана касније, 1999, Рада и
 Влада су ступили у брак из којег су се
 изродиле две кћерке: Андријана (2000)
 и Јелена (2002). Живе на Бановом брду,
 у тастовом стану. Влада сваки дан пу-
 тује на посао, педесет километара у
 једном правцу. А није од почетка. Најпр-
 ре се запослио у „Минелу“, на Карабур-
 ми. Врло брзо је догурао до техничког
 директора у производњи. Волео је тај
 посао, али није волео што је плата
 била нередовна. Зато што деца редов-
 но једу и имају редовне потребе. Ње-
 гови пословни партнери из ТЕНТ-а су
 га наговорили да конкурише код њих.
 Тако је прешао овамо за технолога и
 веома брзо постао водећи инжењер
 у котловској групи у ТЕНТ “Б”. У тој
 групи су још и три технолога (Андреј,
 Стаменко и Павла) и две техничарке
 (Ружица и Данијела).

Канцеларија за - кадрове

Стресан је то посао, па стога и уз-
 будљив. Дођеш у понедељак на посао,
 док се окренеш, већ је петак. По потре-
 би, остаје се на послу и десет, дванаест
 или колико већ треба сати. Не гледа се
 на радно време.

Можда је занимљиво да су из ове
 канцеларије, у којој су Влада и његови
 сарадници, поникли многи значајни
 људи из области електропривреде.
 На пример: Драгомир Марковић, ди-
 ректор Дирекције ЕПС-а за стратегију
 и инвестиције, Драган Поповић, ди-
 ректор ПД ТЕНТ, Александар Влајчић,
 заменик директора ПД ТЕНТ, Предраг
 Шекелјић, заменик министра рударс-
 тва и енергетике...

Ко зна, можда ће и Влада отићи
 одатле на неко још важније радно
 место. И то већ до године. Зашто до-
 године? Па зато што се њему сваких
 десет година, почев од 1969, када је
 рођен, дешава нека прекретница, и то
 набоље. Ето, 1979. године се настанио
 на Убу, 1989. уписао на факултет, 1999.
 оженио...

Слободан Стојићев
 Фото: Милорад Дрча

За котловске групе нема радног времена

Једна од главних улица

Како су прави људи на правом месту спасли Ромулијану, Зајечарско позориште и Гитаријаду. – Феликс Ромулијана на листи светске баштине Унеска. – На тлу Србије рођено седамнаест римских цара а између 249. и 421. године одавде се управљало тадашњим Римским царством

Када се помене Зајечар, на шта прво помислите? Ја на Николу Пашића и Зорана Радмиловића, па на Тому Мијовића, др Стеву Ковачевића и Стојана Тодоровића, али обрнутим редом. Обрнутим зато што су ми последња тројица пријатељи, и, богу 'вала, живи и здрави. Политичар, глумца, песник, лекар и новинар нашли су се у овом мом избору сами од себе, без много размишљања. Као и укуса „зајечарског пива“, јагњетине са Тупијнице, етногрупе која пева у кафани „Воденица“... Као и помисао на Феликс Ромулијану, Гамзиградску бању и ХЕ „Гамзиград“ која ради непрестано од 1909. године, тако да је постала музеј који производи светлост. Јављају ми се и призори из сећања на Стару планину, с највишим врхом у садашњој нашој држави, на позоришне свечаности „Зоран Радмиловић“, зајечарску Гитаријаду која је прерасла у највећу рокерску свечаност бивше Југославије...

Многа некадашња савезна и републичка такмичења зачета су овде: први фестивал музичких школа Србије (1956), први сусрети професионалних позоришта Србије „Јоаким Вујић“ (1965), први југословенски фестивал рок бендова, данас чувена „Гитаријада“ рођена је овде 1966, а 1969. године први пут су одржани сусрети младих стваралаца „Млади мај“.

Зајечар се до пре петнаестак година (током друге половине прошлог века) поносио моћном индустријом, посебно фабриком за производњу кристала (највећом у Европи)... а онда је, као и у целој земљи, дошло до суноврата.

Градске институције

Није пропаст, међутим, Зајечарцима непозната. После великих турских разарања 1876, двадесетак година касније, овуда је прошао познати путописац Феликс Каниц и записао да град

„има способност да се задивљујуће обнови“. Као феникс. Јер, израстао је у најбогатији град Краљевине, после Београда. Угледао је тада овај намерник врло лепу, управо саграђену зграду Гимназије (основану још 1836), и све улице калдрисане по чувеном Козлићевом плану и зграду нове Пиваре, рудник „Вршку чуку“, мноштво трговина, занатских радњи, повртњака, воћњака и винограда...

Данас, после силних санкција и бомбардовања, болног преласка из социјализма у капитализам, ране нису ни издалека зацељене. Али, не виде се на лицу града. Па ни на људима који су упркос беспослици и немаштини остали добродушни и веома гостопримљиви. Они који су изгубили посао, па и наду да ће га икада добити, нису изгубили достојанство. То су, елем, људи који град красе својеврсним духом.

Речени Стојан Тодоровић, дописник „Политике“ из Тимочке крајине више од тридесет година, својеврсна је овдашња институција, али ми је сведочио о другима. Шта би се догодило, питао се, са античким Гамзиградом да се тамо 1953. године није појавио Векослав Поповић, први управник овдашњег Народног музеја, и спречио да

се настави са развлачењем материјала из зидина тада још непознате грађевине. Убедио је општинске и средске власти да дају паре за истраживања и лично довео угледне стручњаке. Угасило би се 1955. године и Зајечарско позориште, да се тада на његовом челу није задесио Милан Пауновић и супротставио се декрету републичке владе о гашењу театра. Вероватно би се и „Гитаријада“ угасила да се на њеном челу у најтежим годинама није појавио Костадин Костадиновић, чувени Коста Чауш, годинама заштитни знак ове приредбе. Чауш ју је извео на Градски стадион, довео камере државне телевизије и пронашао моћне дародавце. Приповедао ми је Стојан о још неколико зајечарских подвижника, али нешто ће морати и да изостане.

„Пут римских императора“

Није ни римски император Галерије (Гај Валерије Максимилијан) случајно изабрао ово место за свој боравак. У близини су се налазили извори топле лековите воде, а био је очаран и питомином природе. Саградио је велелепну утврђену палату у долини крај Црног Тимока и назвао је Феликс Ромулијана, у част своје мајке Ромуле. Неимарски подухват трајао је између 297. и 311. године, а после толико прохујалих векова, ископине ове моћне палате, заправо града на шест и по хектара и са двадесетак утврђених кула - постале су туристичка знаменитост коју је Унеско уврстио на листу светске културне баштине. У сусрет правој светској промоцији Галеријеве палате, још крајем прошле године на Међународном сајму туризма

у Берлину представљена је нова српска туристичка маршрута „Пут римских императора“, са Ромулијаном у њеном средишту. Убрзо је представљен и мастер план ове маршруте, који је сачинио др Бојан Зечевић, професор Економског факултета у Београду. План назначавача како да се оствари намера да туристи истински уживају почев од Сирмијума, преко Сингидунума, Виминацијума и Ромулијане до Медијане и Јустинијане. Да на том путу виде и Трајанову таблу у Ђердапу, и Трајанов мост код Кладова, и Шаркамен код Неготина, и Равну код Књажевца...

Створени су бољи услови да Ромулијана коначно представи свету Србију као земљу на чијем је тлу рођено седамнаест римских царева. А то је у свету туризма готово непознато, баш као што је свима, изузев најупућенијим научницима, апсолутно непознато да се са територије Србије, између 249. и 421. године, управљало тадашњим Римским царством.

После упада Гота и Хуна крајем четвртог века, Ромулијана је постала само мало византијско насеље, да би поново оживела као словенско упориште у 11. веку, када добија данашње име Гамзиград.

Природне благодети краја нису резервисане само за царева, па је недалеко од Ромулијане, 1920. године настала Гамзиградска бања.

У близини зајечарског села Селачка налази се познати манастир Суводол и једно је од већих светих места у Тимочкој крајини. Посвећен је рођењу пресвете Богородице, а о исцелитељским моћима овог светог места постоји безброј прича и предања. Посећен је и

манастир Грлиште, у истоименом селу на обали Грлишког језера. Од Зајечара је удаљен десетак километара, а подигнут је у средњем веку, у славу апостола Петра и Павла.

„Белгијска пруга“

„Белгијску пругу“ је на простору Тимочке крајине, у дужини од 84 километра, изградило белгијско друштво Сосијете женерал пре 120 година, да би превозили угљ из Вршке чуке до пристаништа на Дунаву. Била је то тада прва индустријска пруга у Србији. Пругу је градило око 2.500 радника, међу којима је било и 84 Италијана. Њих седморица су погинула на раду и сахрањени су у Табаковцу, а двојица италијанских радника су се оженили и остали да живе овде. Један од њих, Еуђенио Белтама, рођен у Уризану, код Милана, оженио се Зајечарком, покрстио се и узео име Илија Петровић. Он је чукундеда познате зајечарске адвокатике Миомире Станић.

Крстарећи Зајечарем тамо-амо, запазио сам неке нејасноће на таблама које означавају улице па сам, распитујући се, дошао до веома занимљиве приче. На десетине зајечарских улица, наиме, уопште немају имена, оне које их имају немају бројеве. Једна улица има три назива, а једна има различита имена са леве и десне стране. У истој улици постоје дуплирани бројеви кућа, а у једној грађани сами одреде број који им се свиђа.

И сами Зајечарци често праве збрку јер једноставно неће да признају нови назив улице. Улица Стари Вујадин се сада зове Которска и један мештанин упорно одбија сву пошту која дође, јер тврди да не признаје нови назив улице. Када смо почели са људима, да и завршимо са њима. Занимљиво може бити да је прослављени свирач из оркестра Горана Бреговића Бокан Станковић из зајечарског села Ласова, испод Тупијнице. Између осталог, он свира сврљишке трогласне гајде, каквих нема више нигде на свету.

Зоран Радмиловић има своју улицу у оној у којој се и родио, а умро је у лето, кажу да не би реметио позоришну сезону. О Николи Пашићу, политичару, постоји безброј анегдота, а за ову прилику издвојићу једну. На питање новинара приликом једног изласка из скупштине после заседања, „Шта има ново?“ одговорио је: „Не знам. Нисам још читао Политику“.

Слободан Стојићевић
Фото: Милорад Дрча

Фонтана као украс града

Времешни господин

Градски музеј

Зајечар личи на господина који памти и боље дане, али се у невољи држи онако како му понос налаже. Ново одело је купио ко зна кад, али се труди да оно сада не изгледа старо. Пегла га, фарба, чисти и главу држи усправно. С благим осмехом. У стању је и да госта угости, а да овај не примети да ће времешни господин због тога морати да се приштеди и извесно време ускрати основних потреба.

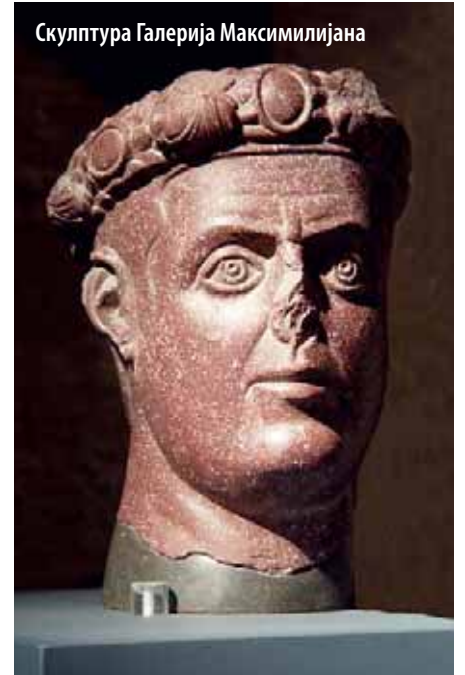
Зајечар је леп, достојанствен и пријатан. Уосталом, и римски цар је знао где ваља столовати.

С. С.

Споменик Николи Пашићу

Скулптура Галерија Максимилијана

Мозаик – сведок историје

Дан ПД „Југоисток“ – 6. мај

ЕУРОСТАТ

Србија - ЕПС

The image features a golden scale of justice. A banner across the top of the scale reads 'ЕУРОСТАТ'. On the left pan, there is a tray containing several coins, with a label below it that reads 'Србија - ЕПС'. The background is a collage of images: a construction site with a crane, a power transmission tower, and a large wind turbine. The entire scene is overlaid with a faint, large-scale grid pattern.

Србија - ЕПС